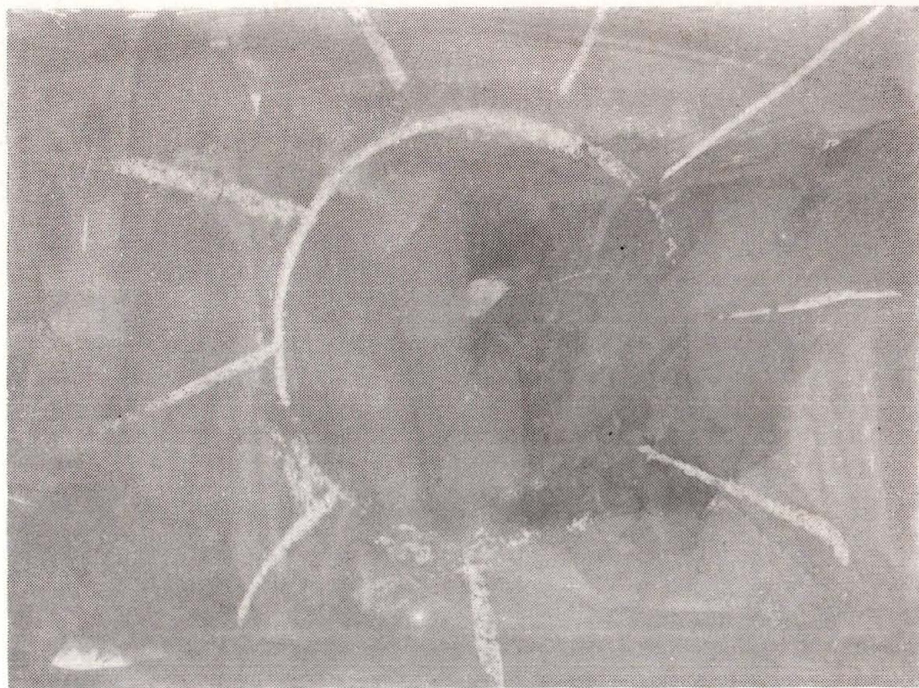

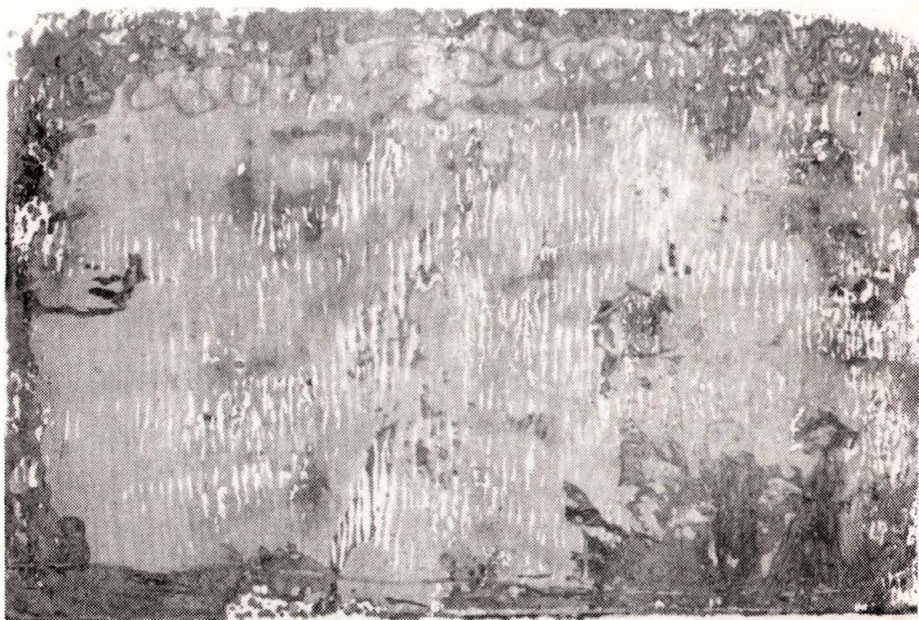
könyv
könyvtár
könyvtáros

1995
október

Válogatás
az I. KÁRPÁT-MEDENCEI ÓVODÁS RAJZVERSENY első helyezettje,
Türr Cecília (6 éves) munkáiból

Óvoda: Budapest, X. ker., Vaspálya u. 8–10.
Óvónői: Ribinszki Szilvia, Tóthné Árvai Melinda

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

1995. október

Tartalom

Könyvtárpolitika

Maurer Péter – Vajda Kornél: Beszélgetés Horváth Tiborral 3

Vándorgyűlés

Torba Nándor: A könyvtár és gazdája 13

Tuba László: A gazdálkodás keservei 16

Varga Róbert: Gazdák és könyvtárosok 18

Sonnevend Péter: A pécsi Egyetemi Könyvtár finanszírozásáról 21

Balogh Mihály: Egy csónakban – egy irányban? 27

Műhelykérdések

Futala Tibor: Frontáttörés 35

Könyv és Nevelés

Homor Tivadar: Könyvtárpedagógia a helyi tantervben 42

Fórum

Eszenyi Miklós: Könyvtári lapok 51

Mikulás Gábor: Olvasói-cikkírói gondolatok a 3K-ról 52

Nagy Attila: Írásbeliség és demokrácia 56

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz 57

From the contents

The library and its master. Issues of library maintenance. Report on and papers of the 27th Annual Conference of the Association of Hungarian Librarians, Eger (13).

Cikkeink szerzői

Balogh Mihály, a kunszentmiklósi gimnázium könyvtárának vezetője; *Eszenyi Miklós*, a miskolci egyetem könyvtárának igazgatója; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *Homor Tivadar* tanár, *Maurer Péter*, az OMK osztályvezetője; *Mikulás Gábor*, a kecskeméti Tanárképző Főiskola könyvtárának munkatársa; *Nagy Attila*, az OSZK KMK osztályvezetője; *Sonnevend Péter*, a pécsi Egyetemi Könyvtár főigazgatója; *Torba Nándor*, a Belügyminisztérium főtanácsosa; *Tuba László*, a Győri Megyei Könyvtár igazgatója; *Varga Róbert*, a Kaposvári Megyei Könyvtár igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Maurer Péter elnök

Csaba Gabriella, Domsa Károlyné, Poprády Géza, Tóthné Környei Márta

Szerkeszti:

Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1054 Bp., Hold u. 6. – Telefon: 153-3763

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív. Munkaszám: 95.265

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

Beszélgetés Horváth Tiborral, az OPKM főigazgatójával, az OKT elnökével

Kedves Tibor! Bármily hihetetlen, hisz szinte kamaszos dinamizmusodat a szakmában mindenki ismeri (és irigyli), mégiscsak betöltötted idén a 60. életévedet. Ez ugyan még nem jelenti a great old man-rangot, de azért (miként pl. Deák Ferencnél, hogy nagyobb példákat ne említsünk) a Te esetedben mégis erről van szó. Tehát – ezúttal – ilyenként fordulnánk hozzád. Lényegében három kérdésünk lenne, igaz mindegyik kitesz akár egy-egy külön interjút is.

Az első: Három igen fontos posztod volt eddigi életedben: voltál a KMK osztályvezetője, professzorkodtál az ELTE könyvtartanszékén és ezidőszere az OPKM főigazgatója vagy. Mindhárom hivatali állás igen fontos, igen rangos, igen messzire lehet ellátni az ottani székekről-katedrákról. Te mit láttál róluk? Mik azok a bölcsességgé érlelt tapasztalatok, amelyeket e posztokon szereztél? Mit mondhat – elműlván hatvan éves – egy olyan férfiú e három-hármas látományról, mint amilyen Te vagy?

Abban a sorrendben válaszolok, amelyben a kérdések elhangzott. Előbb azonban egy kis korrekció: előbb munkatárs, főmunkatárs voltam a KMK-ban, aztán neveztek ki a tájékoztatási osztály élére, majd a Tudományos és Szakkönyvtárak Osztályát (később Könyvtártechnológiai Osztály) vezettem. Az akkori KMK jellemzésére elmondok egy anekdotát. Egy kurzus megtartására a világirodalmi tanszékről meghívtuk Török Endrét, akit én az egyetemről közelről ismertem. (Testvére, Lehel gimnáziumi igazgatóm volt.) A harmadik vagy negyedik előadása után a következőt kérdezte tőlem. „Te, mondd, miféle intézmény ez a KMK?” – Miért kérdezed? „Hát azért – válaszolta – mert én még ilyen szabad légkörű, virulens, igazi értelmiségiekből álló intézetet nem láttam. Itt mindenki megmondja a véleményét, mintha egy igazi szabad ország érett demokráciájában élnének. És ami fő: kitűnő koponyák hemzsegnék itt egy rakáson.”

Hát ilyen volt a légkör. Az akkori KMK egy második egyetem volt számomra, számunkra. Becsületes, képzett, bölcs idősebbek szellemi vezetésével fogékony, már felkészült fiatal emberek ugrottak neki egy-egy témának. Ha már anekdotával kezdtem, még két jellemző élményemet mondom el. A történetek talán jobban érzékeltetnek bizonyos karaktervonásokat, mint elvont jellemzések. Az első élményem odakerüléssel kapcsolatos. Már tartottam a KMK-ban néhány előadást, talán egy kis füzetecskémet is kiadták, amikor minden elkötelezettség

nélkül megkérdezték, hogy adandó alkalommal elmennék-e munkatársnak. Igent mondtam. Kis idő múlva egy nem is nagyon közeli ismerős házaspártól meghívást kaptam, szombat délután ugorjak fel hozzájuk egy pohár borra. Hát felugrottam. Csevegés közben melleleg megkérdezték, ismerem-e Sallai Istvánt? Személyesen nem ismertem, csak hírből. Kiderült, hogy Pista bácsi a férj barátja, nemsokára ő is felugrik. Egész délután, este Sallaival beszélgettünk mindenről az ég világon. Később vált világossá számomra – hasonló „káderezések” után –, hogy Pista bácsi fehér asztal mellett akarta megismerni a munkatárs jelöltet. Szóval Pista bácsi e beszélgetés után mondott áment kikéréséhez. Megnézte, kik kerüljenek a KMK-hoz. Persze, nem volt akkora hatásköre, hogy mindenkit hasonlóan szondázzon odakerülése előtt.

A másik epizód akár üzenet értékű lehet manapság. Pataky Ernő – Isten áldja őt is – volt főnököm akkor, s éppen a gyűjtőkori együttműködést szerveztük. Minden együttműködési kör létrehozását megelőzte egy vizsgálat, ezeket „ellátottsági vizsgálatok” névvel ismeri a szakma. A vizsgálat know-how-ját én dolgoztam ki és az első vizsgálatot is vezényeltem a jogtudomány körében. A zárójelentés elég hevenyészett fogalmazásban névtelenül jelent meg, de a módszer miatt ez volt a későbbi mérések mintája. A kooperáció témájában egyszer egy értekezletet hívtunk össze, amelynek résztvevői az érdekelt könyvtárigazgatók voltak. Pataky Ernő kiosztotta a feladatokat, engem egy hozzászólásra kért. *Azonban előre le kellett írnom, hogy mit fogok mondani.* Persze a hozzászólást nem kellett felolvasnom, szabadon beszélhettem, de tudni akarta, mi hangzik el, milyen stílusban, agyusztálásban. Pedig akkor már megjelent a Szakirodalmi forrásismeret című könyvecském, nem voltam ismeretlen a szakmában. Kicsit oroltam is érte. Azóta tudom, hogy igaza volt. Később nem kérte írásban a munkatársak hozzászólásait, de nem fordult elő, hogy előre ne egyeztetünk volna. Hebehurgya rögtönzéseknél nem volt tere. Nem cenzúrázott, hiszen atyai jóbarátom volt, csak óvott egyfelől, másrészt tágabb horizontú összefüggések szempontjából nézte át mondandómat, ezeket már koromnál fogva sem tudtam volna önállóan figyelembe venni. Azt akarom mondani, hogy az akkori KMK-s munkatársak könnyedsége mögött szívós előkészítés, alapos felkészülés állt. Más kérdés egy intézmény külső megjelenítése és más a háttérmunka.

Ilyen intézetet abban az időben nem lehetett sokáig fenntartani hasonló szellemenben. Az akkori barátságok zöme, egymás vállalása azonban tartósan megmaradt. Az egri vándorgyűlésen Fogarassy Miklóssal beszélünk erről és mélységesen egyetértettünk, hogy a barátságok nem azon múlnak, milyen gyakran találkozunk.

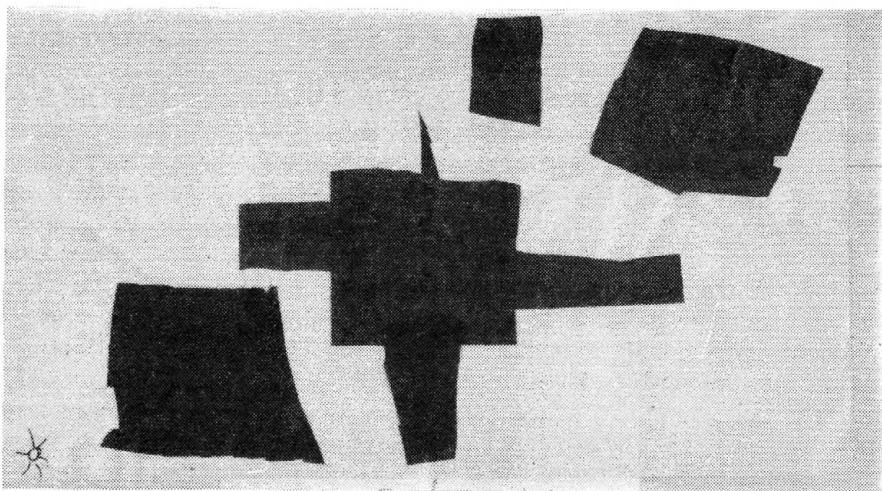
Az egyetemről kérdeztek. Ne vegyék zokon, ha először magáról az egyetemről, tudományegyetemről beszélek. A tudományegyetemeket ugyanis nem létesítették, hanem szellemi mozgalmak eredményeként önmagukat formálták a 13. században és előtte hathatós pápai védelem és támogatás mellett. A „sötét” középkor (ha valaki „sötét” középkort említ, azonnal tudom, hogy vagy műveletlen vagy mellékszándékú) alakította ki az európai szellemi életnek ezeket az intézményeit, a tudományegyetemeket, amelyek azóta is minden tudomány, művészet, eszme fundamentumai. Ám bármilyen faiskola nem lehetett egyetem, mert szigorú, igényes kritériumoknak kellett eleget tenni ahhoz, hogy ezt a rangot megszerezzék. Azóta lazultak és átalakultak a feltételek, de a szellemi életnek ezek

a már megtépzott fellegrárai ma is meghatározóak. Az egyetemi stúdiók is bővültek, minden új ismeretág akkor vált tudománnyá, ha rendszerint hosszas küzdelem után kooptálták az egyetemi stúdiók közé. Nos, 1949-ben Magyarországon a könyvtártudományt az egyetemi stúdiók közé emelték. Szakmánknak ez a státusza! Apáink nagyon nagy tette volt. Nem értem szakmánkat, hogy most vissza akar tanfolyamosodni. Ám nem ez az egyetlen napjainkban vitatott kérdés, amit az én értelmiségi fejem már nem ért meg. Mert lehet is, kell is bírálni az egyetemi képzést. De érte és nem ellene. Egy hasonlattal élve: lehet valahol mondjuk a számelméletet gyatrán tanítani, de nincs olyan őrült, aki ebből a számelméleti oktatás megszüntetését propagálja. Ami minket illet, azoknak a pályatársaknak, akik például nem egyéni véleményként fehér asztal mellett – hogy a szakma önleépítésének csak egy esetét említsem – teleharsogják a fél országot, mi szerint a „gyakorlatban” el lehet sajátítani a könyvtári ismereteket, nincs joguk akkora kártevésre, hogy elherdálják apáink vívmányait. Az önleépítés másik ékes példája, hogy kitaláltuk az egyszeri megjelenésre kiállított diplomát. Pedig minden diploma annyit ér, mint amekkora a legkevesebb erőfeszítéssel megszerzett oklevél értéke. Reális annak veszélye, hogy a sok zavaros beszéd és ügyeskedés eredményeként úgy kirúgnak bennünket az egyetemekről, hogy hírünk sem marad. Az a gyanúm, hogy ebbéli serénykedésünk csak azért nem rikító eset, mert az egyetemek válságtünetei közt szép számmal akadnak hasonló jelenségek. Minden bokor alatt gombamód szaporodnak az „egyetemek” néhány szakkal (a néhány szak eleve kizárja, hogy egyetemről legyen szó!), ezek tulajdonképpen káderképzők, nincs sok közülük a tudományhoz. Már-már pszichiátriai eset az, amikor egy ambiciózus vagy megszállott hölgy kinevezi magát rektornak, „egyetemet” hirdet és elkezd okleveleket kiállítani egy nagyon puha felsőoktatási irányítás statisztálásával.

Nagyon elkanyarodtam a kérdésektől. Tudnotok kell, hogy 1949-ben a könyvtárszakot afféle tudósképzésnek szánták. Az egyetemek átalakítása rákossista szempontok szerint azzal járt, hogy mélységesen zuhant a színvonal, a tananyagszerkezetben nem kapott hangsúlyt a tudományosság. Pl. a történelemszakképzésben elhanyagolták a segéd tudományokat, pedig történezszt a segéd tudományokban való jártasság teszi történezszt, nem a történeti irodalom agitatív rétegének ismerete. Néhány megmaradt igazi tudós ezen úgy igyekezett segíteni, hogy kitalálták a „nem tanár szak” kategóriát, pl. a könyvtárszakot is. Ide telepítették a tudósképzés diszciplináit, pl. paleográfiát, kodikológiát, egyéb történeti tárgyakat. Ennél fogva a könyvtárosképzés akkor elit szaknak számított, az oktatók is eszerint verbuválódtak. A reformálást Kovács Máté kezdeményezte, nyitott a szociológia, népművelés stb. felé. A demográfiai, szociológiai háttér megjelenítése akkor merész lépés volt. A következő változások az informatikai stúdióknak kellett megfelelő helyet biztosítani. Én akkor mentem át az egyetemre. A budapesti egyetemen folyó oktatás azóta is háromarcú. Erről az egyetemi szakról külön tanulmányt kellene írni, ezért engedjétek el ezt a leckét.

Néhány megjegyzést azonban érdemes megszívlelni.

Első fontos tételként azt kell méltányolni, hogy az egyetem a stúdiókban rendkívüli választékot biztosít. A szak maga is, de az érintkező tudományok és tanszékek révén szó szerint ezernyi témában lehet válogatni. Miért fontos ez?

Mert az egyetem *nemcsak szakembereket képez, hanem értelmiségieket is*. Leszűkített, nyolc-tíz tantárgyra zsugorított „tanfolyami” nivó nem mérhető ehhez, és mosolyogtató, ha valaki ezzel akar konkurrálni. Megismételek, hogy e választék szakon belül is igen gazdag, de az egyetem azért egyetem, mert bármely szakos hallgató számára a több száz tanszék mindegyike rendelkezésre áll. Oktatóként magam is többször éltem azzal a lehetőséggel, hogy átmentem konzultálni más tanszékekhez. A szakmai képzés mellett az értelmiségivé alakítás nyomatékosítására csak a legnagyobb magyar mérnököt idézném. Pattantyús Ábrahám Géza írja, hogy a jó mérnök személyiségét kb. 40% általános műveltség, 40% erkölcs és 20% szakmai tudás teszi. *Az egyetem dolga az, hogy problémamegoldó képességet fejlesszen*, ehhez adjon kevés, de igen szilárd szakmai ismeretet, amely nem a „nekem erről is a véleményem, hogy ...” halandzsázó életfelfogáson nyugszik, hanem *egzakt* tudományos alapokon. Egyéni vélemény csak ez után következhet. Az egyetem úgy-ahogy képes volt és képes mindezt biztosítani, ám csak nappali tagozaton.

Túl szép lenne a menyasszony a fentiek szerint, ezért azt is látni kell, hogy az egyetemi oktatók felkészültsége nagy szórást mutat. Lehetett élő klasszikusokat hallgatni az intellektuális izgalom és felfedezés minden örömeivel és megrendüléseivel, sőt katartikus élményével. És voltak/vannak gyatra kis előadók, hallgatni őket kínszenvedés. Bizony előfordult, hogy egy-egy előadót a diákok kímélete mentett meg a heti megszégyenüléstől. Meg kell tanulni egyetemre járni. Nekem egy évig tartott, amíg megtanultam a minőséget szelektálni. Oktató korszakom megerősítette régi sejtésem: *minden oktatás kulcskérdése a tanár*. Jó tanár egy szál krétával többet ér, mint gyenge, széteső társa az oktatástechnika minden eszközével. Legjobb persze, ha a jó tanár kellő taneszközökkel rendelkezik. A jó tanár fegyelmezett. Az USA egyetemem tapasztaltam pl., hogy szorgalmi időben nem utaznak, az órákat percnyi pontossággal tartják. A hazai könyvtárosképzés problémája is tanár probléma. Hiába gyártanak szériában tanterveket, alakítanak át képzési szerkezeteket, ha nincs megfelelő tanár. Ha Künigunda tanárnő gyengcske az egyetemen vagy főiskolán, gyenge lesz akkor is, ha iskoláját Agency-

nek, Ügynökségnek nevezik vagy mint tudom én minék, tantárgyát elkeresztelti főtudományi főinformációs akárminek. Azt kellene tehát megoldani, hogyan lehet az egyes diszciplinákban elmélyült, kvalifikált kiválóságokat bevonni a képzésbe. Tudom, főként fizetésről van szó. Talán Zsidaitól származik egy ötlet, hogy az egyetemi-főiskolai oktatókat félállásban nagykönyvtárak vezetői-középvezetői állásaiban lehet foglalkoztatni vagy fordítva: e vezetők oktatásra alkalmas része az egyetemen kapjon félállást. Ezzel még a szakmai gyakorlatok problémája is megoldódik. Biztos van más megoldás is, csak egy ötletet vetettem fel.

Harmadik tapasztalatként mondom, hogy csak az *intézményes megoldásokban hiszek*. Általában ebben bízom, így az oktatásban is, ahol ez az iskolarendszerű képzést jelenti. Egy epizóddal érzékeltetem. Nemrég egy apuka keresett hosszú kálváriája egyik állomásaként. Elmondta, kislánya könyvtárosi végzettségű, az USA-ba ment férjhez, gyermekei megnőttek már, szeretne szakmájában elhelyezkedni. Ehhez nosztrifikálni kell oklevelét. Ahol kiállították, már senki nem emlékszik a ... talán tanfolyamra(?). Nem tudtam az apukán segíteni.

Az oktatásban két tendencia van jelenleg, egyfelől *szigorodás* várható, másfelől *lazulás*. Az első trend olyan intézményesülés, amely kapcsolatban van az európai integrációval, mert meg kell oldani a diplomák, szakképesítési oklevelek ekvivalenciáját. Pl. hogy egy magyar állatorvosi oklevél Portugáliában is érvényes legyen és viszont. Európa érti az „egyetem”, „főiskola”, „érettségi” stb. szavakat, az ekvivalencia feltételeit ezekre dolgozzák ki. Nem érti, de nem is akarja érteni a tanfolyam stb. bizonytalan, követhetetlen, átláthatatlan dzsungelét, ezekben nem lehet ekvivalenciát kimondani. Másfelől demokrácia van, mindenki olyan tanfolyamot hirdet amilyent akar, mindenki azt végez, amit választ magának. Zaccos Rózi is indíthat béljóslástani kurzust, kiállíthat róla bizonyítványt. De ne tegye, hogy akciót kezd az ő oklevelének állami elismertetésére. A végzettség komoly dolog, még az oktatási intézmények is csak olyan oklevelet adhatnak, amit az előírt feltételek mellett megtehetnek. Furcsa lenne, ha az orvosegyetem zongoraművészi oklevelet adna, merthogy ő egyetem. Jelenleg zavaros és a tandíjak miatt számos etikai problémát felvető helyzet alakult ki, amelyet rendezni kell. Mindenesetre felhívnám igazgató kollégáim figyelmét, nagyon gondolják meg, hová engedik embereiket. Biztos oklevél csak oktatási intézménytől várható. Onnan indultam el, hogy az intézményes megoldásokban bízom minden más kérdésben is. Ezeket nem taglalnám – van belőle néhány – érzékeltetésére csupán egy példát említek ismét. Egyik kicsi, de fontos könyvtárunk vezetője meggyőzte fenntartóját a számítógép üdvöztető voltáról, vásároltatott sok mindent. Kisvártatva valamiért állást változtatott, otthagyt a csapat-papot, azóta rozsdásodik a géppark, kopik a szoftver. Nincs folytatás. Ha a fejlesztés lépései intézményes keretekben folytak volna, kisebb a gond. Ne értsétek félre: ösztönözni kell az egyéni kezdeményezéseket, de a programokat már intézményes keretekben kell megvalósítani. Egyébként sok az ablakon kidobott pénz, pedig nem vagyunk gazdagok. Valószínű, hogy az előbb említett nyomozó apuka lánya is valamilyen egyéni akció áldozata lett. A hasonló esetek miatt kezdeményeztem az Egyesületben egy szakmaetikai kódex elkészítését.

Utolsó állomáshelyem az OPKM. Nem szívesen beszélek róla, mert megvádoltok, hogy hazabeszélek. Tudnotok kell: egyetlen számottevő pedagógiai gyűjtemény a legnépesebb értelmiségi réteg számára. Párját ritkító különgyűjtemé-

nyekkel, pl. bármikori magyar tankönyvek legteljesebb gyűjteménye külföldiekkel is gazdagítva összehasonlítás céljából, a magyar neveléstörténet szolgálatában álló iskolai értesítők kollekciója és egyetlen olyan gyermek-íjjúsági művek gyűjteménye van nálunk, amely külföldről is gyarapodik. Az utóbbi helyhiány miatt csak raktárban él, várva jobb sorsára, de gyarapodik, rendezett. Cca háromszáz élő külföldi folyóirattal, – sorolhatnám – nincs ezzel összehasonlítható pedagógiai gyűjtemény az országban. A könyvtár legnagyobb értéke mégis a kitűnő munkatársi gárda. Nemcsak könyvtári, hanem pedagógiai területről is.

Számokkal is érzékeltethetném: mindenkor legalább négy-öt akadémiai fokozattal minősített munkatárs dolgozott (dolgozik) itt nem szinekura állásban. De nem ez a fontos, mert talán a legrangosabb, egész intézettel felérő munkatársamnak semmilyen fokozata nincs (nem tartja valami nagy becsben a rangokat és címeket), nevét viszont a sarzsi nélküli pedagógustól kezdve a tudósokig mindenki ismeri és nagyon tisztelik. Szívesen jönnek hozzánk dolgozni, nehezen mennek el csábító fizetések ellenére, ha elmennek, sok esetben vissza is jönnek. Én elhatároztam, hogy nem leszek tekintély-elvű vezető; az ilyesmit meghagyom azoknak, akiknek hivatali támogatás kell a pozíció rangosításához. Primus inter pares – ez a vezetési hitvallásom. Elvem felfelé is érvényes: egyenrangúként beszéltem mindenkori főnökömmel és még minden esetben elfogadták. Az emberi-baráti kapcsolat persze nem lehet bratyizás.

Elmondhatnám most a szokásos sirámokat, hogy nincs méltó helyünk, kevés a pénz, fogynak (talán elfogytak) a tartalékok. Ehelyett néhány tapasztalatot mondok el.

Az OPKM intézményként fel volt (van) szerelve minden megkülönböztető címmel: koordinációs központ, hálózati központ, országos, hogy kutatóhely stb. Tapasztalnom kellett, hogy a koordinációs és hálózati központi rang vagy feladat íróasztal mellett kiagyalt jelzők. A való életben csak az számít, amit meg is csinál. Retorikával nem lehet sem koordinálni, sem módszertanosdizni. Ám az országos feladatkör már más, felfogásomban valami olyasmit jelent, hogy mondjuk a kisújszállási tanár éppen olyan ügyfelünk, mint a minisztériumi osztályvezető vagy egy docens a pesti egyetemről. Ugyanakkor nehéz ezt technikailag megvalósítani, akadozik is. Az országos feladatkör ugyanakkor korántsem csak arra vonatkozik, hogy minket az ország egész területéről használhatnak, hanem egész sor mással, máshol el nem végezhető munka elvégzésére. Ilyen a nemzeti szakbibliográfia (egy tudomány eredményeinek nemzeti keretű számbavétele!), a gyűjteményépités nemzetközi kapcsolatai, a kutatás biztonságos bázisának megteremtése stb. Tudom egy aktuális vizsgálatból, hogy a szimpla dokumentumhasználatot biztosító szolgáltatásokon túlmutató, „minőségibb” feladatokat hazánkban szinte minden tudományban legtöbbször az országos feladatkörű szakkönyvtárak látják el. Statisztikailag a munkaező is itt kvalifikáltabb. Ennek történeti okai is vannak, akinek nem tetszik a mi esetünkben, az Eötvös József és Trefort Ágoston ideáit bírálhatja.

Ezekben az években az OPKM elvállalt egy fontos szerepet. Képzéjétek el a tanárképzést a rendszerváltozás idején. Megváltoznak az uralkodó eszmék is, de a tanárképzésben csak a régi, megavasodott jegyzetek és tankönyvek léteznek, mondjuk a neveléelmélet terén, amelyeknek emészthetlenségét még fokozza a konformista szerzők magánszorgalmú túllihegése. Elhatároztuk, hogy kiadjuk

a magyar pedagógia klasszikusainak maradandó értékű munkáit, ezekkel felvált-
hatók hacsak átmenetileg is az elkopott jegyzetek. Kitűnt, hogy Fináczy, Imre
Sándor, Weszely Ödön, Prohászka Lajos ma is korszerűbbek, mint azok a bizo-
nyos magánszorgalmúak. A neveléstudományi kutatások rangemelését pedig az-
zal ösztönözzük, hogy forrásértékű munkákat adunk kutatóink kezébe. Ennek
keretében készítette el Jáki László a magyar neveléstudomány „Kosáry”-ját. Vé-
gül, mi vagyunk a magyarországi közoktatás emlékezte is, alapítványi pénzből
támogatjuk a nevelés- és iskolatörténeti kutatásokat, nem hivatásos kiadóként
sok munkát adunk ki ebben a témában is, köztük a Magyar pedagógusok című
kisonográfia-sorozatot.

Azért mondom el ezeket, mert az OPKM-nek elsősorban a nevelésügyben kell
élnie, s egy országos feladatokkal felruházott intézmény nem lehet csak szimpla
kölcsonzó állomás és olvasóhely, hanem a formálódó közoktatási rendszer egyik
erjesztőjévé, inspirálójává kell válnia!

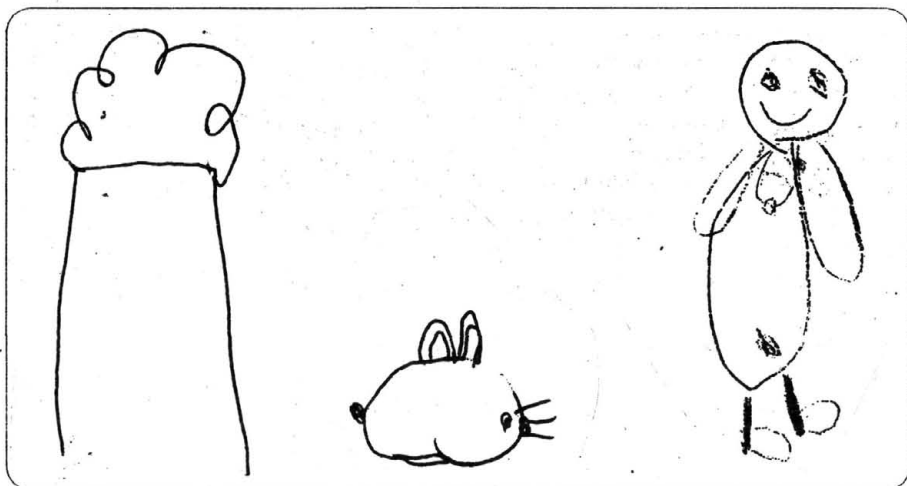
Aktuális tennivalónk az ezeréves magyar-iskola millenniumi megünneplése.
Nem írok róla, jövőre mindenkit meghívok kiállításunkra és rendezvényeinkre.

*A második kérdésünk: Te nemcsak vezető állásokat töltöttél-töltesz be nagy hi-
vatalokban, de informálisan-társadalmilag is igen aktívan szerepeltél-szerepelsz.
Csak két vezérszót említenénk: MKE – OKT. Ezekkel kapcsolatban mit tudnál el-
mondani? Hogyan viszonyultak formális és informális tapasztalataid, élményeid,
megszerzett tudásaid egymáshoz?*

Az MKE elnökségét bizonytalan időkben vállaltam el. A Minisztérium
Könyvtárosztálya szétesett, a régi OKT magától megszűnt és sorolhatnám. Vi-
szont jó esélyek voltak arra, hogy társadalmi szerveződésű demokratikus testü-
letek pótolhatnak valamit e hiátus betöltésére, ha helyesen értelmezik a társa-
dalmi szervezetek lehetséges feladatait. Pénzünk nincs, hatáskörünk nincs, ezért
csak az okos szó meggyőző erejében bízhattunk. A „szakmaiság” volt egy vezér-
elvünk. Ehhez társítottuk a „fórum” feladatot, tehát lehetőséget kívántunk te-
remteni az okos szó megjelenésére. Nyitottunk a fiatalok felé, néhány kitűnő
idősebb kollégát vontunk be. Az MKE már hagyományainál fogva is rangos szer-
vezet, mentes a neofiták túlzásaitól, higgadt és tekintélyes. Az utóbbit lépten-
nyomon tapasztaltam.

Élénk vitákkal fűszerezett korszak volt, szép és mozgalmas négy esztendő, új
barátságokat kötöttem és szereztem egy-két ellenséget. Nem akarom azonban az
eredmények dicsérgetésével tölni türelmeteket, inkább egy-két tapasztalatom-
ról szólnék tanulságul.

Elnökségem kezdete egybeesett a könyvtárak sokaságában elindított elektro-
nizációs programokkal. Kétségbeesve láttam a zűrzavart, amelyet az okozott, hogy
nem könyvtári programok születtek, hanem a forgalmazók lehengerlő szóáradat-
tal az éppen kezügyükbe került portékát akarták a könyvtárak nyakába sózni.
Szóval a Kamarával karöltve létrehoztunk egy munkacsoportot, hogy minősítse
legalább a szoftvereket csak annyira, hogy alkalmasak-e a könyvtárba vagy sem.
Merészebb tervem az volt, hogy néhány nagykönyvtár országos léptékű rendszer
és szoftverének kidolgozására átengedi, kölcsön adja professzionista munkatár-
sait egy közös munkacsoportba, az országos rendszer kialakítása után visszamen-
nek eredeti könyvtárukhoz. Volt és van ennyi szakember. Tehát közös fejlesztés,

olcsón. Hát ez szóba sem jöhetett. Sőt, a felállt munkabizottság is fejlődött. Tesék most szétekinteni, mi a létrejött helyzet. A barkács szoftvereket nagyrészt kiiktattuk ugyan, de a minimális kooperációs készség is hiányzik és hiányzott. Csak becslésekkel lehet körülbelül kalkulálni, hogy az a pénz, amit az együttműködésre nem hajlandó könyvtárak ilyen fejlesztésre fordítottak, elegendő lenne egy ragyogó országos rendszer technikai hátterének megteremtéséhez.

A könyvtárügy az utóbbi években ritka lehetőségektől fosztotta meg önmagát. A könyvtár és tájékoztatásügy eleve tárcaközi. Dolgainkat mégis egy szakminisztérium intézi. Nem is lehet másként. De el lehetett érni, hogy egy programmal a kormány elé kerüljünk. Néhai igazgatási vezetőnk mindig azt panaszolta nyilvánosan is, hogy felette egy szakminisztérium hierarchiája áll, itt akadnak el az ügyek. (Nem tudom mennyire volt igaza.) Ám ezeket a fokozatokat lehetett volna kikerülni, ha eleve a kormányzat elé terjesztünk egy (alternatívákat is biztosító) elképzelést. Ehhez a kormányzattal kapcsolatban álló személyeket kellett megnyerni. Leírom nevüket, hogy el ne felejtsek: Mádl Ferenc, Csurgay Árpád, Bitsánszky Géza, a tudománypolitika akkori formálói. Nem könyvtárosok. Csak barátaink, akik elvállalták ügyünk képviseletét. Messzemenőig támogattak minket az Akadémia is. Mit mondjak még?

A szakma nem hagyta magát megváltani. Ezt a mondatot idéztem. Háromszor éltem át azt, hogy lehetőségeit maga a szakma rontotta el, vagy ami még rosszabb, önmaga ellendrukkere volt. Az első alkalom még a hatvanas évek végén adódott. A második alkalommal mondta Dörnyei József, hogy „meg akartuk váltani a könyvtárügyet, de nem hagyta magát.” Ezt idéztem most. Verbalizmusból nincs hiány, jövőre szép szónoklatokban hívunk mindenkit, hogy fogjon össze a könyvtárakért. Visszatérve a Csurgay-bizottság munkájára, Rózsa György, akinek oroszlánrésze volt az Előzetes rendszerterv munkáiban, a 3K júliusi számában Nesztorként már csak erkölcsi érvekkel figyelmezteti a könyvtárosokat, belátva, hogy szakmai érvelés már hiábavaló. Tárgyilagosságára jellemző, hogy a másik munka köszönetnyilvánításban részesítettjei közt annak nevét is hiányolta, akinek szerepe volt az Előzetes rendszerterv mellőzésében. Mert van stílusa és eti-

kája: korrekt bánásmód annak is kijár, aki más ösvényeken járt. A történeti hűség kedvéért meg kell mondanom, az Előzetes rendszerterv negligálásában más, külső tényezők is szerepet játszottak. Ezek azonban nem lettek volna leküzdhetetlen akadályok. Az egészszről eszembe jut Karinthy novellájában a szavazó nép: egyedileg mindenki Jézus nevét kiáltja, mégis Barabás neve hangzik ki belőle.

Az Előzetes rendszerterv irracionális történetében a legutolsó üde epizód viszont, hogy az egri vándorgyűlésen Török András az eredmények közt idézte s néhány mondatos összefoglalója, méltatása a téma alapos ismeretéről tanúskodott.

A memória szakma, a könyvtárosság egyébként is memóriazavarokkal küzd. Példák özönét idézhetném arra, hogy a legtöbb koncepció nem vesz tudomást előzményeiről, mintha vele kezdődne még a kérdések felvetése is. Sok esetben a folyóiratszerkesztők okai ennek; arra is van példa, hogy ugyanaz a folyóirat ugyanannak a témának felvetését propagálja, amelyről hónapokkal ezelőtt maga tett közzé tanulmányt. Ez is etikai kérdés, hiszen vissza kellene adni az olyan dolgozatokat, amelyek azt sejtetik, hogy velük kezdődött a világ, de különösen azokat, amelyekben az elhallgatás nyilván abból ered, hogy a másik szekértáborhoz tartozókat szándékosan nem idézik. Komoly tudomány ezt nem engedheti meg magának. Ugyanis kizárja a vitát, helyette kinyilatkoztatott hittételek keresnek gondolatmentes híveket. Akár akaratlan, akár tudatos az ismerethiány, mindenképpen szegény. De csak félve mondom, jobb ezeket a feltételeket arra a szakirodalomra kimondani, amelyik megüt – kölcsönzött kifejezéssel – egy publikálhatósági küszöböt.

A felhozott esetek talán érzékeltetik, hogy forrongó helyzetben él az Egyesület is. Lehet, hogy az Egyesület fogja kigyótörni magából azt, ami leginkább hiányzik a mai könyvtári életből. Egy kari *etikát*, megteremtve olyan közeget, légkört, amelyben *magá a szakma képes* a jószándékot megerősíteni és tompítani a kicsinyes, önző, felelőtlen, éretlen hangokat.

Az OKT elnökségét mindezek tudatában töprengések után vállaltam el. Teljesen más mint az Egyesület. Az OKT nem társadalmi szervezet, hanem a mindenkori miniszter tanácsadója. Akkor lesz igazán hatékony, ha tanácsot kérnek tőle, hiszen erre született. Feltehető, hogy a szakmai törvények kidolgozásában szava lesz. Az előkészületek évek óta tartanak, ezért bizni lehet abban, hogy jó törvényeket tudunk felterjeszteni. Egyelőre többet nem tudok mondani, a Tanács munkája egy-két év múlva értékelhető lesz.

Végül a harmadik, enyhén indiszkrét kérdés: Te nemcsak professzorként, osztályvezetőként, főigazgatóként, elnökként (stb, stb.) vagy az, aki. Te Horváth Tibor vagy. Kicsoda ez az ember, ez a világfí, ez a tudós, ez a (magán)filozófus, ez a kis mikrokozmosz? Tekints magadra husserli Wesenschauval! Mit látsz?

Harmadik kérdéseket, hogy ki vagyok én saját megítélésemben. Hát világfí nem, csak európai. Ám számomra mást jelent Európa, mit azt a mai, főleg írott és elektronikus sajtó sugallja. Európa születése a Caroling minusculával kezdődik, vagy talán kicsit előbb, amikor nursiai Benedek Monte Cassinot alapítja. Foglalkozásom így függ össze meggyőződéssel. Anekdotázom ismét. Cs. Szabónál olvasom a történetet, hogy Cambridge-ben egy vita alkalmával az egyik professzor hosszan kifejtette nézeteit. Egy másik professzor odahajolt Cs. Szabóhoz és azt súgta neki, hogy nem érdemes figyelni a beszélőre, nem olvasta

Homéroszt. Hát én is így vagyok. Európa újkeletű felfedezőire szoktam mondani: ne papoljanak Európáról, nem is olvasták Dantét. Talán érzékelhető, miként vallom magam európainak, és félttem is ezt a mélységes kultúrát. Legnagyobb veszélyeként az amerikanizálódást látom, amelyik igazi anti- és counter culture (volt ilyen mozgalma is). Hát így vagyok európai, no meg magyar is, így ab ovo európai. Nem voltam soha semmilyen pártnak (KISZ-nek se) tagja, így nem is sodródtam keletre, hogy Európát újra fel kelljen fedeznem, mert mindig itt voltam. Nem kell keresnem új példaképet, a nagy szovjet helyett a nagy amerikai elefántot.

Az emberi tulajdonságok közt sokra tartom a hűséget. Esmékhez, barátokhoz, iskolákhoz, helyekhez, másokhoz is. Ugyanezt várom el. Kissé konzervatív vagyok, nemcsak korom miatt. Végigkísérte életemet két ellentét egyeztetése: hogyan lehetnék egyszerre komoly és könnyed, szigorú és bohém. Érthetőbb egy példával. Tudományban szigor, ugyanaz az oktatásban lehet könnyed. Azt hiszem, néha sikerült is ilyen „szintézis”, bár könnyű átesni a ló másik oldalára.

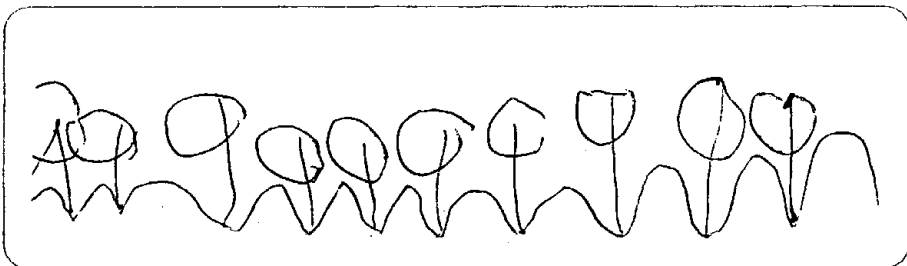
Ez már nem kérdés, inkább csak lezárás. Tudjuk, 81 éves korodig fogsz élni. Mi lesz addig, ameddig előre tudsz látni? Mit tervezel, mit fogsz csinálni, kikkel és milyen célokból? Mit kívánjunk neked erre a valamivel több mint húsz évre?

Lassan számot kell adni az egyetlen és ismételtetlen élet cselekedeteivel. Bármilyen kicsi az, de el kell számolni a talentummal. Ahogy nő az idő, egyre ijesztőbbnek tűnnek a mulasztások. Már késő feltenni magamnak a kérdést: quo vadis, Domine? Hátralévő éveimben – még 20 évet adatok nekem – igyekszem mulasztásaimat pótolni. Valószínű, hogy csak önmagam számára, mert a környezet, barátaim nem várják el, már meg se értenék. Volt már ilyen az életemben. A Petőfi Irodalmi Múzeum készített velem egy hosszú, hangzó élet-interjút. Ott mondtam el, hogy 1956 után (fogságban voltam) készültem a halálra. Egy ilyen katarzist megélni drámai öntisztulás. Az önvizsgálat során elhatároztam, hogy ha mégis kiszabadulok, jóvá teszem „vétkemeimet”. Elmentem egy személyhez, akivel szemben vélelmem szerint komiszul jártam el. Az illető nevetett dadogásomon, számára nem létezett az én komiszságom, vezeklésemet nem is értette. Magamat azonban megnyugtattam valamelyest, elszámoltam lelkiismeretemmel. Az is a középkori nyugati Európa eszméje, hogy igazi bírának minden ember számára az egyéni lelkiismeretet tette meg.

Nyugalmasságban eszerint akarok élni.

Köszönjük a beszélgetést.

Maurer Péter – Vajda Kornél

A könyvtár és gazdája

A helyi önkormányzatok feladatai a könyvtári szolgáltatás területén és a támogatás rendszere

Az elmúlt évek könyvtárakat is érintő változásaiából két lényeges mozzanatot emelek ki.

1. 1990-ben megalakultak a tanácsrendszert felváltó helyi önkormányzatok és új támogatási rendszer keretében történik az önkormányzatok finanszírozása. A változások jellemzői a következők voltak:

- az önkormányzatok azonos jogállásúak, nincsenek alá- és fölérendeltségi viszonyban;
- a helyi önkormányzatoknak kötelező feladatot és hatáskört törvény állapíthat meg;
- az önkormányzatokat alanyi jogon illeti meg a normatív állami hozzájárulás, a megosztott adók törvényben meghatározott aránya, amelyeket kötöttség nélkül használhatnak fel;
- a feltételeknek megfelelő igény esetén szintén alanyi jogon – de felhasználási kötöttséggel – vehetik igénybe a központi költségvetés céltámogatását;
- önállóságuk védelme érdekében kiegészítő támogatás illeti meg a gyenge pénzügyi helyzetű önkormányzatokat;
- az önkormányzatok – a jogszabályi keretek között – maguk döntenek a helyi adó bevezetéséről és mértékéről;
- az önkormányzat maga határozza meg gazdasági programját, költségvetésének tartalmát, a feladatellátás mértékét és színvonalát.

Ezek az alapelvek egységesen vonatkoznak valamennyi önkormányzatra, függetlenül azok nagyságrendjétől. A bevételi érdekeltségre épülő szabályozás az állami pénzeszközök egységes elvek alapján történő elosztását biztosítja, minimalisra szűkítve ezzel az alkumechanizmust, az egyedi döntések szubjektív elemeit.

Az 1990-ben megalakult helyi önkormányzatok a helyi közügyek irányításában széleskörű önállóságot kaptak. A kötelező feladatok között szerepel az általános nyilvános könyvtári szolgáltatás biztosítása. Az ellátás történhet saját intézményben, más önkormányzattal, alapítvánnyal, magánszeméllyel, egyéb szervezettel kötött megállapodás alapján. Ez az önállóság kiterjed a feladatellátás módjára és mértékére is. Ez azzal jár, hogy helyi szinten újrafogalmazódnak a prioritások. A könyvtári szolgáltatást egyes önkormányzatok hátrásorolják. Az önkormányzatiságot azonban olyan értéknek tekintem, amely nem kérdőjelezhető meg a működés és a szabályozás anomáliái miatt. Összességében azt lehet

mondani, hogy a helyi önkormányzatok általában ellátják a könyvtári szolgáltatással kapcsolatos feladataikat.

Azért csak általánosságban lehet ezt mondani, mert az önkormányzatok feladatai ezen a területen nincsenek pontosan megfogalmazva. A jelenlegi szabályozás alapján nem lehet megállapítani, hogy teljesíti-e az önkormányzat – az általános nyilvános könyvtári szolgáltatásra vonatkozó – feladatát ott, ahol például két könyves szekrényből áll a könyvtár és heti 1-2 órát tart nyitva. Beletartozik-e a szolgáltatási kötelezettségbe a fonotéka, a folyóiratok biztosítása, az új könyvek beszerzése? Mi az a szolgáltatási minimum, amit a könyvtárral nem rendelkező településeknek biztosítani kell? Mely szolgáltatások illetik meg ingyenesen a könyvtárhasználót? Azonos feladatai vannak-e a könyvtári szolgáltatások biztosításában a különböző nagyságú településeknek (például Eger városának és Nemesmedvesnek)?

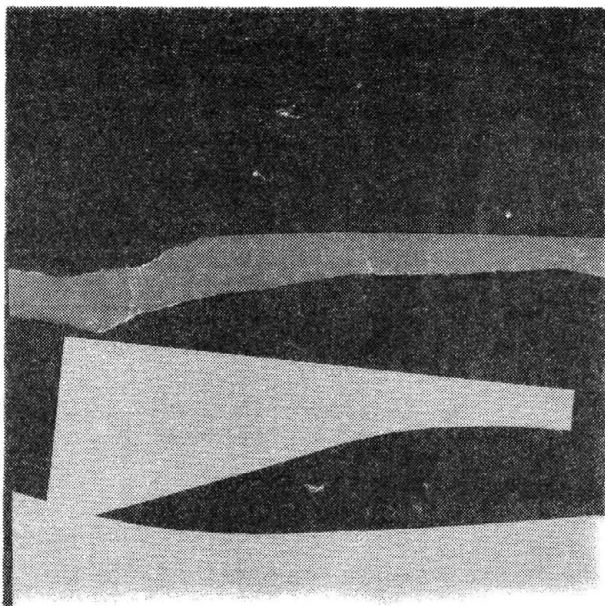
Akkor lehetne megmondani, hogy egy-egy önkormányzat csak fenntartója vagy pedig gondos gazdája a könyvtárnak, ha léteznének olyan jogszabályban is rögzített normák, amelyekhez viszonyítani lehetne. Indokolt a könyvtári jogszabályok korszerűsítése és benne a szolgáltatás minimumának meghatározása, mert csak ekkor lehet felmérni a fenntartóknak az e területen jelentkező terheit. Az állampolgár számára ez tehetné világossá, hogy milyen szolgáltatás illeti meg, a könyvtárosnak pedig a helyi érdekvérvényesítésben nyújtana segítséget. A kérdések megválaszolása, a szolgáltatások minimumának megfogalmazása csak a könyvtárosok szakmai segítségével lehetséges.

2. A feladatok meghatározása és finanszírozása.

A helyi önkormányzatok anyagi kondíciói jelentősen befolyásolják a kötelező önkormányzati feladatok ellátásának színvonalát, köztük a közművelődési tevékenység helyi támogatottságát.

A helyi önkormányzatokról szóló törvény (továbbiakban: Ötv.) tartalmazza azokat az alapvető elveket, amelyek keretet adnak az önkormányzatok feladatellátásához és gazdálkodásához. Az Ötv. 1.§ 5. pontja az önkormányzatok gazdálkodása szempontjából két fontos dolgot mond ki. Az egyik az, hogy az önkormányzatok részére kötelező feladatot törvény állapíthat meg. Ez biztosítja az önkormányzatok függetlenségét a végrehajtó hatalomtól. Lehetetlenné válik ezáltal, hogy a kormány közvetlenül feladatokkal halmozza el az önkormányzatokat és így bizonytalanná tegye gazdálkodásukat. Az idézett törvényhely másik nagy jelentőségű kitétele: „A kötelezően ellátandó önkormányzati feladat- és hatáskörök meghatározásával egyidejűleg az Országgyűlés biztosítja az anyagi feltételeket, dönt a költségvetési hozzájárulás mértékéről és módjáról”.

Alapvető kérdés, hogy az anyagi feltételek biztosítása milyen forrásokra terjed ki. Az anyagi feltételek megteremtésébe beletartozik az önkormányzati vagyon, amely tulajdonból és vagyoni értékű jogokból áll. Vessünk egy pillantást erre a vagyonra. Az önkormányzati vagyon törzsvagyonra és egyéb vállalkozói vagyonra tagozódik. A törzsvagyon körébe tartoznak az oktatási, művelődési intézmények is, amelyek az önkormányzatok tulajdonába kerültek. Az egyéb (vállalkozói) vagyonból származó jövedelem szolgálhatna a kötelező feladatok ellátásának egyik forrásául. Itt azonban nagy aránytalanságok tapasztalhatók. A városi, nagyvárosi önkormányzatok jelentős forgalomképes vagyonnal rendel-

keznek, míg a községek alig, vagy egyáltalán nem jutottak ilyen típusú vagyonhoz. Az ebbe a körbe tartozó vagyon sem biztosít azonban olyan állandó és az inflációval lépést tartó bevételt, amely a működési kiadások megfelelő kiegészítését szolgálhatná.

Összességében tehát: ha az önkormányzati vagyont mint a kötelező feladatok anyagi feltételének egyik elemét tüzetesebben megvizsgáljuk, akkor azt tapasztaljuk, hogy az egyenlőtlenül oszlik el az önkormányzatok között, az egyéb vagyon működtetése pedig nem hoz állandó bevételt az önkormányzatoknak.

Az önkormányzati feladatokat szolgáló *másik jelentős forrás a megosztott központi adók*. A központi adók helyben maradó része a tulajdonhoz hasonló allokációt mutat. Tehát a nagyvárosok bevétele igen jelentős, míg vannak kis települések, ahol alig vagy egyáltalán nem képződik személyi jövedelem adó és a gépjármű adó is minimális. Ez utóbbi települések személyi jövedelemadó kiegészítő támogatásban részesülnek.

Az önkormányzati források költségvetési hozzájárulásának jelentős részét a normatív állami hozzájárulás teszi ki. Az önkormányzatok azonos normák alapján részesülnek a költségvetés támogatásából. A normák alapja lehet az állandó lakosok, illetve ellátottak száma. A normatíváknak nincs szakmai tartalmuk, noha részben feladathoz kapcsolódnak. A normatívák összege nem a feladatellátás tényleges mértékétől, színvonalától, hanem a költségvetés mindenkori állapotától és a politikai alkuk eredményétől függ.

Ezek a források mind szabad-felhasználású pénzeszközök. Az önkormányzat valamennyi bevétele szolgál a – kötelező és az önként vállalt – feladatok egészének fedezetéül. Az önként vállalt feladatok azonban nem veszélyeztethetők az önkormányzati kötelező feladatokat, tehát az önkormányzat teljes bevétele el-

sődlegesen a kötelező feladatokat kell, hogy szolgálja. Ezt követően kerülhet sor az önként vállalt helyi közügyek megvalósítására.

A feladat ellátásához szükséges forrás tehát több alkotóelemből tevődik össze. Az Országgyűlés nem intézményeket, még csak nem is ágazatokat támogat, hanem intézményfenntartókat, pontosabban a szolgáltatásra kötelezetteket. A könyvtári szolgáltatásra éves szinten elköltött pénz nagysága jelentős mértékben a 3167 helyi önkormányzat döntésétől függ. Az egyes településeken a demokratikus szabályok szerint a helyi érdekek küzdelmében dől el a könyvtárra jutó támogatás összege. Fontos tehát, hogy a könyvtárak vezetői, munkatársai úgy szervezzék az intézmény szolgáltatását és kapcsolatrendszerét, hogy a helyi források elosztásában támogatókra találjanak. Nem közömbös természetesen, hogy milyen lesz az önkormányzatok kondíciója. Az Országgyűlés még nem döntött az 1996. évi központi költségvetés sarokszámairól, így nem lehet tudni jelenleg, hogy a jövő évben növekszik-e az önkormányzatok forrása és hogy változik-e a források megosztásának aránya az egyes településtípusok között. A címzett támogatások keretében a kormányzati szándék szerint 1996-ban is lesz központi támogatás egyes önkormányzati beruházásokhoz, köztük a legrosszabb körülmények között lévő közgyűjtemények rendbetételéhez. A racionális, takarékos feladatellátásra azonban mind az önkormányzatoknak, mind az intézményeknek fel kell készülniük.

Torba Nándor

A gazdálkodás keservei

Én a finanszírozási problémák kapcsán inkább a könyvtári gazdálkodás keserveiről beszélek, a zsákban futás és a gúzsba kötve táncolás „gyönyörűségéről”, amelyet oly sokan gyakorolunk ma kisebb-nagyobb könyvtárak élén. Pályafutásom kezdetén a hatvanas években a költségvetés tervezésekor egész évre eldőltek a dolgok. Szigorú rovat és tétel szerinti tervezés volt, nem volt lehetőség tologatásra, átcsoportosításra, a bevétel fölhasználására, egyszóval gazdálkodásra. Meg sem kíséreltük túllépni a kereteket, s hacsak valami elemi csapás nem történt, a könyvtári gazdálkodás folyt a maga évek óta megszokott útján, a bázisnak tekintett szegénység és kicsinyesség szintjén. Három évig kérvényeztem egy új írógépet, mire betervezhettem, s munkatársaimmal hazul-

ról vittük a WC papírt és a szappant, mert tilos volt a köz pénzét ilyen léhaságokra költeni. Később az új gazdasági mechanizmus nyomában fűdögáló szelek hoztak némi lazaságot, s a hetvenes évek közepétől a nyolcvanas évek közepéig, ha nem is dúskáltunk az anyagi javakban, azért érezhető volt a költségvetés növekedése, és lényegesen tárgult mozgásterünk a gazdálkodásban. Érdemes volt takarékoskodni, a bevételeket növelni, átcsoportosítani, mert jutalmakat oszthattunk, gépeket, gépkocsit vásárolhattunk, növelhettük a dokumentumok és a szolgáltatások választékát stb. Aztán ahogy nőtt az önállóság, úgy fogyott körülöttünk a levegő illetve a pénz. Mire igazán felelős gazdálkodók lehettünk volna, már nem volt miből.

Ma ismét oly szoros a tervezés, hogy a keret felosztásakor eldől minden, s az egész intézmény kényszerpályára kerül. A bérjellegű kiadások éppen csak a közalkalmazotti törvény által kötelezően előírt alsó szint elérését fedezik, lehetetlenné téve a jó munka elismerését. Kevés olyan minőség- és teljesítményellenes jelenséget ismerek, mint ezt a rémálmaimban előjövő törvényt, amely végképp megfosztott minden vezetőt a munkatársak teljesítményének értékelésétől, pusztán arra kárhoztatva bennünket, hogy az okosok által kitalált táblázatokat alkalmazzuk. Tartok tőle, hogy a fenyegető létszámcsökkenések sem a tudás és érdem szerinti differenciált bérezés megvalósítását szolgálják majd. Ha netán marad valami bérmaradvány, azt a szakszervezet és a munkatársak minden tiltakozása ellenére a dologi kiadásokra fordítjuk, mert mindenhol az eleve alultervezett kiadások hiánya ordít ránk. Adósságokat görgetünk magunk előtt, s egy-egy váratlan kiadás előtt előnt bennünket a hideg veríték.

Persze, ha ilyen fontos a költségvetés tervezése, akkor jobban kellene ügyeskednünk a költségvetési tárgyalásnál, amit én még nagy finomsággal sem tudok másnak nevezni, mint költségvetési diktátumnak. Ez a művelet ugyanis abból áll, hogy a pénzügy egyik alkalmas frontembere (nem a jogszabályban előírt főjegyző, mert akkor sem lesz több pénz!) türelmetlenül meghallgatja mesebeli, csacska kívánságainkat, majd zord határozottsággal közli a „sarokszámot”. Ezt tessék elosztani! Régebben hivatkozhatunk ajánlásokra, irányelvekre, ma már ez semmit sem segít, sőt szorult helyzetében csak bőszíti a fenntartót, aki maga is az eladósodás ellen küzd. Könyvtár tehát és könyvtári ellátás az,

amit a fenntartó annak nevez. Az önkormányzati törvény ugyanis csak erre kötelezi a megyei és a települési önkormányzatokat, s nincs jogszabály, amely kissé bővebben kifejtené például a megyei könyvtári vagy a községi könyvtári ellátás fogalmát. Ma már az önkormányzatok döntő része pártalapokon szerveződött, és ez kockázatosabbá teszi a lobbizást is, hiszen mondjuk a keresztény-nemzeti oldal által pártfogolt ügy pusztán azért nem tetszik a szociál-liberális baloldalnak, mert az a „jobboldal ügye”. És viszont. Annyira meg nem fontos a könyvtárügy, hogy ez politikai alku tárgyát képezze a felek között. Megfontolandó lenne, hogy mi könyvtárosok is a hatalom részeseivé váljunk, s képviselőként vagy bizottsági tagként szerepeljünk az alkuban, erről azonban néhány évre lekéstünk. A politikus könyvtáros ritkább, mint a fehér holló.

Mit tehet ilyen helyzetben a két malomkő között őrlődő könyvtárigazgató? Nem választhatja a merev szembenállást, hiszen ő az önkormányzat által kinevezett vezető, akinek dolga – megértve az önkormányzat nehézségeit – a fenntartó utasításai szerint vezetni az intézményt. De nem is fogadhat el mindent kritikátlanul és szűkölés nélkül, mert a gazdánál viszont neki kell képviselnie az olvasók és a munkatársak érdekeit. Tehát taktikázik, csatázik, támad, visszavonul, lassan föléli idegrendszerét. Növelné a bevételeket, de kérdés, hogy meddig tűri az olvasó és saját lelkiismerete. Takarékoskodni már nincs miből, illetve a takarékosághoz is előbb pénz kellene (gépesítés, korszerűsítés). A különböző vállalkozások, bérbe adások jelentenek valamit, de lassan elérjük a saját bevételek arányának felső határát, amíg még a könyvtár az, ami. Alapítványok, támo-

gatók, szponzorok kellenének, de a könyvtár reklámértéke úgy aránylik egy sporteseményhez, vagy egy közéleti-politikai rendezvényhez mint a naprendszer egy porszemhez. Ebben vastagon megver bennünket egy színházi előadás, egy néptáncfesztivál, sőt még egy kórustalálkozó is. Talán egyszer majd eljutunk odáig, hogy az ünneplőbe öltözött közönség lelkes tapssal üdvözlí mondjuk a szakkatalógus éves gyarapodásának leleplezését és átadását.

Vannak apróbb ötletek, mint új térítéses szolgáltatások bevezetése, a könyvkiadás támogatása a leghűségesebb és legigényesebb vásárlókon, a

könyvtárakon keresztül. Talán segít valamit a személyi jövedelemadó egy százaléka stb. Végül: tigrisként kell küzdenünk a gyűjteményépítésért és a korszerűsítésért, gépesítésért. Ebben nem hátrálhatunk tovább, mert a szakadék szélén állunk. Magamat és másokat is óvnék attól, hogy a készülő könyvtári törvénytől várjuk gondjaink megoldását. Bizonyára segíteni fog, de csak akkor, ha a szakma – előtte és benne! – az új helyzetnek megfelelően tisztázza a magyar könyvtárügy tagjainak feladatmegosztását, a könyvtár-típusok és egyes nagy könyvtárak funkcióit.

Tuba László

Gazdák és könyvtárosok

Szeretettel köszöntök mindenkit. Ígérem, tíz perces leszek, ahogy ezt Biczák Péter kolléga a Közkönyvtári Egylet elnöke kérte tőlem. Ez minden, amit Önökért tehetek e füledt levegőjű délelőtti órán és egy jól sikerült kiadós baráti találkozó másnapján.

Harmadik napja veszek részt a tanácskozásokon.

Élénken figyelem az előadásokat. Most a plenáris ülés után mondom, örülök annak, hogy így egyet értettek gazdák és könyvtárosok abban, hogy nem egymás ellenére, de még csak nem is egymásért, hanem a lakosságért, az olvasókért vagyunk.

A közös, ami összeköt bennünket, a szolgálat, éppen ezért választottam motóul az általam már többször hangoztatott nézetemet:

Számomra a szolga és a szolgáltató nem szinoním fogalmak.

Nem tudom eldönteni, hálás vagy háládatlan feladat ebben a fenntartás és finanszírozás szempontjából bizonytalan világban egy jól bevált kezdeményezésről beszámolni.

Hálátlan azért, mert mások esetleg dicsekvésnek veszik mondandómat, de magam is elég babonás vagyok ahhoz, nehogy úgy érezzem; „elkiabálom” kedvező helyzetünket.

Ennyi bevezető után a tárgyra térek. Azt szeretném elmondani, hogy a kaposvári Megyei és Városi Könyvtárat 1992. óta közös fenntartásban működteti a Megyei Önkormányzat és a Megyei Jogú Város, méghozzá 50-50%-os arányban. És ez a forma immár 3 éve, a körülményekhez képest, jól működik.

A történet ott kezdődött, hogy 1992-ben összevonták a megyei és városi könyvtárat, a volt szakszervezeti könyvtárközpontot pedig átadták a városnak. Az összevonásról kellő előkészítés után a két közgyűlés döntött.

Tárgyunk szempontjából most nem az összevonás szakmai és szervezeti részét elemezném, habár szervezetszociológiai és szociálpszichológiai aspektusból is érdemes lenne vizsgálni a dolgot, hanem kifejezetten a fenntartás körülményeit.

A közös működtetés alapja a **megállapodás** intézménytársulás létrehozására a megyei és városi könyvtári szolgáltatás biztosítása érdekében, mely a megyei ill. a városi közgyűlésnek határozata alapján kötött 1992. januárjában.

A megállapodás jogi alapja az önkormányzati törvény, mely lehetőséget ad bizonyos önkormányzati feladatok **társulásos** alapon történő megoldására.

A megállapodás két lényeges fejezetét emelném ki:

1. A társulás gazdálkodási alapjai

- a) A társulás által irányított intézmény önállóan gazdálkodik éves költségvetés szerint, melynek végrehajtásáért az intézmény vezetője felelős.
- b) A közösen fenntartott intézmény költségvetésének bevételeit az intézményi támogatás, önkormányzatok által megállapított arányos hozzájárulása képezi. Az intézmény fenntartását Somogy Megye Közgyűlése 50%-ban, a Kaposvár Megyei Jogú Város Közgyűlése 50%-ban vállalja.
- c) Az intézmény saját bevétellel (működési bevétel, árbevétel) is rendelkezik.
- d) Az intézmény bevételi és kiadási előirányzatai a megyei önkormányzat költségvetésében kerülnek megtervezésre, a megyei támogatásnak, mint bevételnek 50%-a átvett pénzeszköz a megyei jogú városi önkormányzattól.
 - A társuló intézmények saját önkormányzataik tulajdonában maradnak. Beviteli könyvvállományukat, eszközeiket saját vagyonukként tartják meg.
 - Az 1992. január 1-től induló közös gazdálkodás során szerzett vagyon 50-50%-ban oszlik meg a két intézmény között.
 - Az intézményekben történő felújítások, átalakítások (bővítések) a tulajdonjog alapján külön költségráfordítással (finanszírozással) az illetékes önkormányzatot terhelik.

A gyakorlat bebizonyította, nagyon fontos volt ez utóbbi mondat beiktatása, ez szolgálja az igazságos működést.

Mondanom sem kell, hogy a legfontosabb passzusa, mely 50-50%-ban rendelkezik a költségeket illetően.

Gondolják csak el, olyan világot élünk, amikor még oly régi múltra visszatekintő intézmények, mint az általános iskolák finanszírozása körül is bonyodalmak vannak, mennyire megnyugtató nekünk, hogy értünk két önkormányzat is felelősséggel aggódik.

És nem is a %-os megoszlásra fektetném a hangsúlyt, mert több önkormányzat is kötött ilyen-olyan % arányos megállapodásokat. Igaz, hogy ezek a szerződések csak egy évre szóltak, vagy csak szóban hangzottak el, és sok bizonytalanságot, gondot okoztak az intézményvezetőknek.

Nálunk az a lényeg, hogy szerződésben és hosszú távra vállalták a **közteherviselést**. Igaz, itt a város hozta a nagyobb áldozatot, mert addig az összköltségek kb. 1/3-át költötte könyvtárra, a megállapodás után pedig már a felét. A költség-

vetés, ha szerény mértékben is, de évről évre emelkedik. Ez pedig azt hiszem, az **intézményirányító bizottság** működésének is köszönhető.

Az imént idézett megállapodás további két fejezete tartalmazza az intézményfenntartással kapcsolatos **jogokat és köteleességeket**.

Így nemcsak az önkormányzati törvény, de az a **megállapodás** is kötelezi a fenntartót a közösen vállalt feladat betartására, valamint rendelkezik az intézményirányító társulás létrehozásáról.

2. Az intézményirányító bizottság fejezetet is részletezném

- a) A társult önkormányzatok a közös intézménnyel kapcsolatos feladataikat bizottság útján látják el. A bizottság 6 tagból áll, amelybe mindkét közgyűlés 3-3 tagot küld a bizottsági tagok választásának szabályai szerint.
A bizottság elnevezése: Megyei és Városi Könyvtár Intézményirányító Bizottság, Kaposvár.
- b) A bizottság maga választja meg elnökét és határozza meg ügyrendjét: ügyrendjéről a közgyűlések tagjait tájékoztatja.
- c) A bizottságba delegált képviselők a közgyűlésnek évente beszámolnak a bizottságban végzett munkáról.
- d) A bizottság éves munkaterve alapján végzi tevékenységét. A munkatervben szerepeltetni kell az intézményi ellenőrzések időpontját. A kellő összhang biztosítása érdekében a pénzügyi ellenőrzést végző hivatal tájékoztatja a bizottságot ellenőrzéseinek ütemezéséről.
- e) A bizottság gyakorolja az intézmény vezetője feletti (a munkaviszonyt nem érintő) egyéb munkáltatói jogokat, továbbá jóváhagyja az intézmény működési szabályzatát.
- f) A társult önkormányzatok a társulás működésével kapcsolatos adminisztratív koordináló, az intézmény és a társult önkormányzatok rendszeres és folyamatos kapcsolattartásával összefüggő feladatok ellátásával a megyei önkormányzati hivatalt bízzák meg.

Ez a sokak számára csúnya nevű – de nekünk jó szolgálatokat tevő bizottság valóban negyedévenként ülésezik és olyan jogokkal, mint a közgyűlés egyéb bizottságai, ezért egy kicsit kivételes helyzetben is érezzük magunkat. Ráadásul a fent nevezett tagok is mind jó ismerőseink.

Elnöke: az előző ciklusban Bolevác József volt, szakmai körökben ismert, a tabi Városi Könyvtár igazgatója, most a város kulturális ügyekért felelős irodavezetője tölti be ezt a posztot.

Titkára: mindkét klubban Tóth István, a megyei önkormányzat humán szolgáltatási osztályának főtanácsosa. (Aki egyébként itt van közöttünk.) Könyvtárosi végzettséggel és vénával, lévén, hogy ő volt az SZMT Könyvtár igazgatója, most ő a közgyűjteményekért felelős előadó is a megyén, így kettős szállal is kapcsolódik a könyvtárhoz. Így már érthetőbb, hogy viszonylag miért ment könnyen az integráció.

Név szerint nem sorolom a tagokat, de a foglalkozás szerinti összetétel tanulságos lehet.

A megye részéről egy **község polgármestere**, korábban iskolaigazgató, a másik egyik somogyi város **polgármestere**, korábban művelődési ház igazgató, a

vároستól **penzügyi irodavezető**, egyetemi tanulmányai óta rendszeres könyvtárlátogató, s egy **fiókkönyvtáros**, képviselő a városi testületben.

Azt hiszem az összetételből már lehet sejteni a bizottsági ülések határfokát s hangulatát. Az értekezletek jó hangulatban telnek a Megyei és Városi Könyvtár kiselőadójában. Rendszeresen tárgyaljuk késő ősszel a következő évi költségvetés számait, ezek az egyeztetések nagyon fontosak az 50-50% támogatás miatt.

Eddig még a bizottság tagjai úgy tálalták a közgyűlés elé pl. a költségvetés emelésére tett reális kéréseket, hogy a másik fél meg fogja adni, mi is adjuk meg, az idén is az elvonások időszakában sikerült így 1-1 millióval megemelni a keretet.

Már az elején is mondtam, hogy dicsekvésnek tűnhet mondandóm. Dicsekedni nem akartam, csak elmondtam a mi gyakorlatunkat. Az is igaz, hogy az intézményirányító bizottság tagjai mind könyvtárpártiak és így a közgyűlések felé a szervezeti szabályzatból adódóan közvetlenebb és egyszerűbb az érdekérvényesítés.

Az is kitűnik a mondandómból, jobb több lábon állni és a támogatást is több önkormányzattól kapni. Ez elsősorban az intézmény szempontjából hasznos. Igaz, hogy több munka van vele, több felé kell figyelni, de megéri, hisz ezért lettem végül is két úr szolgálója.

Varga Róbert

A pécsi Egyetemi Könyvtár finanszírozásáról

Zárójeles műfajmegjelölés: a cikk alapjául egy előadás szolgál, mely az egrí vándorgyűlésen hangzott el, arcbarátó nyári melegben, léleklemelegítő baráti találkozózt követő reggelen – talán innen származnak a váltakozó im- és expresszionista, sőt helyenként futurista elemek. A hely könnyedséget, a tárgy komolyságot, netán drámaian véres értékelést kínált illetve sugallt. E sorok azután már szeptember elején rögzülnek, mikor a korai ősz újabb színeket osztogat.

A téma többirányú megközelítést igényel. Próbálkozzunk előbb *intuícións eljárással*. Egészében azt lehet mondani a mai (egyetemi) könyvtárigazgatói munkáról – már pedig a finanszírozás központi figurája éppen ő –, hogy „isteni feladatként” értelmezhető. Igen, isteniként, hisz ha nincs pénz könyvre-folyóíratra, ha nincs hely a raktárban az esetleg mégis beérkező könyveknek, ha nincs elég hely az olvasónak, ha nincs elég kreatív könyvtáros, egyszóval, ha általános a „nincs”, s e nincsekből kell működtetni egy intézményt, az isteni, azaz igazi teremtői, más szóval alkotó feladat. A feladat tehát (csipetnyi túlzással): semmiből teremteni könyvtárat.

Itt nyájas olvasóm, vagy félredobod ezt a sületlenséget, vagy fokozódó kíváncsisággal folytatod az olvasást, várván, mit tud még összehordani szerény szerződ. A megfogyatkozó, de annál elkötelezettebb olvasónak ajánljuk ezután a *funkcionális megközelítést*.

Ahhoz ugyanis, hogy meghatározó legyen egy intézmény finanszírozása – annak elégtelen, elfogadható vagy épp kiváló szintje –, tudni kell, mire is szolgál maga az intézmény. Mik azok a lényegbevágó teendői, amiért érdemes volt létrehozni, sőt: a nehezülő körülmények közt érdemes (továbbra is) működtetni. A kérdés tehát így hangzik: mi az egyetemi könyvtár, melyek a legfontosabb, más által el nem látott funkciói. Itt, ugye, legjobb lenne tautológiás meghatározást adni, hogy az egyetemi könyvtár az az egyetem könyvtára. De mi ne adjuk ilyen olcsón. Vagy legalább bontsuk ki, mi is az egyetem. Gondolom, három összetevő biztosan kitapintható.

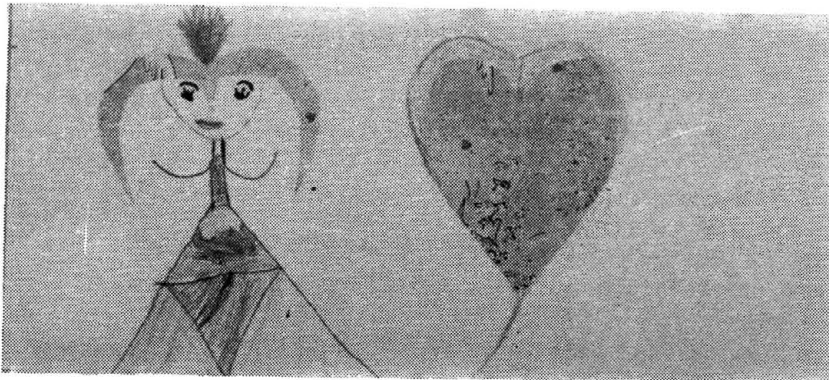
Az egyetem:

- (felső)oktatási intézmény, ahol sokan tanulnak,
- meglehetősen számosan oktatnak, sőt, az eredményes oktatás érdekében az igazi oktatók kutatnak.

Az egyetem szentháromsága tehát: kutatás-oktatás-tanulás. Az egyetem könyvtárának mindhárom funkciót vállalnia, s lehetőségei függvényében eredményesen teljesítenie is kell.

A három funkció a könyvtár oldaláról eltérő szolgáltatási (és természetesen: gyűjteményi) igényeket vet fel. A kutatás a szakterület legújabb eredményeiről történő minél gyorsabb és szelektívebb ellátást követel (legfontosabb eszköze: minél több kurrens bel- és külföldi szakfolyóirat, szakbibliográfia, szakterületi adatbázis stb.), az oktatás joggal tart igényt az összes komolyabb monografikus összefoglalóra, hisz ezek a tudomány letisztult eredményeit szintetizálják (tehát kellene bő választékban bel- és külföldi szakkönyvek), végül a tanulás a változó számú és arányú kötelező/javasolt olvasmány mellett (ezek tömege kémikus hallgatónál lehet elenyésző, míg történésznél tonnával mérhető) legfőképp az egyetemi tankönyvek és jegyzetek minél nagyobb példányszámban való hozzáférését tételezi.

Sok-sok folyóirat – sok-sok szakkönyv – sok-sok példány tankönyv és jegyzet. Ez lenne a kívánatos. Mondjuk el a mai helyzetet? Egy átlagos magyar egyetemen tanul 6-7000 diák mintegy ezer oktatótól, akik legalább 60-70 diszciplinát oktat-

nak. Vegyük előbb ennek kutatási információs igényét. Ha tudományterületenként csupán 10-15 külföldi és 5-10 belföldi folyóiratot számítunk, mint igazán minimális szintet, akkor összesítve kijön 800-900 külföldi és vagy 400 belföldi folyóirat (duplumokkal kb. 600 példány). A külföldiek átlagára legalább 20-25 ezer Ft (tehát a teljes ráfordítás 20 milliós nagyságrendnél mozog), a belföldiekén 5000 Ft, ennek végösszege 3 millió Ft. Tehát egy igencsak minimális szintű ellátást jelentő folyóiratbeszerzés pénzigénye megközelíti a 25 milliós nagyságrendet. Ráadásul ezt nem szabad statikusan szemlélni. Tegyük fel, a márkában számlázó folyóiratterjesztő cég számlája 300 ezer DM-et tüntet fel a külföldi folyóiratokért. De ennek a DM-nek a hazai gazdasági helyzet miatt 1994-ben megfelel 60,-, 1995-ben 80,-, míg 1996-ban várhatóan 100,- Ft. Ez 300 ezer DM-nél már $300.000 \times 20,- \text{ Ft} = 6 \text{ millió forint}$ éves hiányt „lavinázik”. Már is eluralkodnak a számok, ezért sietnünk kell (rész)összegzést végeznünk: a pécsi tudományegyetemi könyvtárnak a teljes egyetemi könyvtári beszerzési kerete 1994-ben 16, 1995-ben 24 milliós nagyságrendű, tehát már az *első funkcionális szintje sem finanszírozható*. Már is itt az „isteni” feladat. Oldjunk meg valamit a *nincs* bőségesen rendelkezésre álló forrásaiból.

A világban ma megjelenik mintegy 600 ezer féle könyv, ennek 1%-a(!) jó lenne, ha meglenne egy szinte minden tudományos területet felölelő „tudományegyetemen”. Plusz ezen felül a hazai választék érdemi része 2-3 példányban. Ha 6000 külföldi könyvnél csak 5-6 ezer Ft-os átlagárát számolunk (ennél azért több az átlag, de sehol és semmikor ne legyünk mohók...), akkor ennek végösszege 30-35 millió Ft, a belföldi kétezer könyv hatezer példányának legyen az átlagára csak 2000 Ft, úgy ennek részösszege 12 millió Ft, együtt a kettő 42-47 millió. Ehelyett a pécsi tudományegyetemi könyvtár 1994-ben költött (írd-mondd-káromkodd:) 6 millió forintot könyvre, úgy, hogy ebben benne volt már a harmadik funkció igénye is, tehát a szakkönyvvásárlásra semmiképp nem jött össze több 5 millió Ft-nál. A diákoknak szükséges tankönyvek és jegyzetek választékát tegyük 5-600-ra, számoljunk 10-15-ös átlagpéldánnyal és 1000,- Ft-os átlagárral, akkor ilyen célú (végtelenül szerény) igényünk lenne 5-8 millió Ft. Ehelyett: lásd mint fent, költöttünk a pécsi univerzitás bibliotékájában egy kurta milliót. Funkció – financiai elemzésünk előzetes egyenlege. Kellene éves gyarapodási keretként minimálisan 70-80 millió Ft (hogy a fentiekén kívül időnként számítógépes adatbázisokat is kóstolgathassunk...), ez azt jelentené, hogy egy egyetemistára lebontva mintegy 10 ezer Ft juthatna (vagyis 80 USD), ehelyett a pécsi bibliotéka gazdálkodhat ennek *harmadából*, s ami a legrosszabb, *nincs garancia* a 20-30%-os forint árfolyamromlás ellentételezésére. Hisz a jelenlegi szituációban igen nehéz állandóan azt válaszolni mondjuk egy újonnan felállított tanszék vezetőjének, hogy öneki már nem vagyunk képesek pénz hiányában folyóiratot rendelni, de ennél sokkalta fájdalmasabb évente visszatérően azt „eladni”, hogy már megint *csökkenteni kell* mindenkinek az eddigi szintet. Képletesen: ha azzal kezdtük, milyen „isteni” feladatkényszerben vagyunk, tegyük rögtön hozzá, hogy ráadásul valami szörnyű barbár csonkoló manituként is működünk, mindenki legnagyobb és abszolút jogos felháborodására.

Meg kell osztanom ugyanis egy érdekes tanulságot kedves olvasómmal. Az egyetemi – s tán nemcsak egyetemi – könyvtárigazgató duplán sajátos helyzetben van pénzügeit tekintve. Mikor könyv- és folyóiratrendelésről van szó, akkor

minden partnere természetesnek véli, hogy az ő igényeit a könyvtárnak eo ipso ki kell tudnia elégíteni. Ám amikor az éves költségvetés kerül napirendre, s a szerény könyvtári felelős előadja példának okáért a forint árfolyamesésének tényekben gazdag meséjét, azzal a konklúzióval, hogy az egyetem döntéshozói két érdemi döntést hozhatnak: vagy ki tudják egészíteni a korábbi gyarapítási rovatot, vagy ki kell mondaniok (tanszékvezetők és mindenek számára!), hogy nem tartható az eddigi szint sem, csökkenteni, kurtítani, más szóval: csonkolni kell, akkor általában nem születik tényszerű és kézzelfogható állásfoglalás azon kívül, hogy a könyvtárnak is meg kell értenie az általános pénzsűkét, másrészt pedig a könyvtári felelős keressen költségtakarékos megoldásokat. Én személy szerint eme állásfoglalást is kész vagyok pontos iránymutatásként elfogadni, csak az a bajom velem, hogy nincs partner, aki apró pénzre bontaná. Nem kívánja elfogadni (tőlem!) a tanszékvezető, hogy miért épp az ő folyóiratválasztékát kurtítom, tán csak nem az a szándékom, hogy az ő tanszéke megszűnjön (?), de nem igazán tud velem mit kezdeni – legnagyobb fájdalomra – a könyv- vagy folyóirat-gyarapító apparátusom sem. Kipróbáltam, mondtam nekik, ahogy hallottam „fentről”, – s csak néztek rám, miféle lehetetlenségeket hordok össze, csak nem történt velem valami... Különbben is, azért vagyok én az igazgató, hogy a kellő pénzt a föld alól is előteremsem. Itt elmorfondírozhatnánk azon, hogy kinek van ma szép hazánkban igazán arra lehetősége, hogy a mindenkori „kellő pénzt” előteremse. Az biztos, hogy pénzügyminisztertől könyvtárigazgatóig bezárólag nem látok ilyen „halmazt”. Maradna a szürke vagy fekete gazdaság, de ehhez még nem „nőttem fel” igazán... (talán az egyesület rendezhetne ötletbörzét „szürke tippek, fekete ötletek” címmel).

A gyarapítás vonalán álljunk meg egyelőre azzal a kétes eredménnyel, ami legjobb változatában is patthelyzetet mutat: azaz nem nagyon mutatkozik kézenfekvő megoldás.

A mai magyar egyetemi könyvtári pénzfelhasználásnak harmada-negyede-ötöde a gyarapítási keret. A pécsi egyetemi könyvtár „költekezése” eléri a 80 milliót, ebből a mintegy 90 munkatárs bére társadalombiztosítási járulékostul eléri a 45 milliót, míg a többi a dologi (irodaszertől telefonáláson át világításon keresztül gyarapításig). A megoszlás kb. 55 : 45%, ami nem rossz, hallani hazai könyvtárakról, ahol a bérköltség kétharmad-háromnegyed arányú.

Jó lenne mindent megtenni *minden területen* a takarékos felhasználásért. Szerencsére, elindult egy olyan korszerűsítés nálunk, amely az áramfelhasználást csökkenti új típusú égőkkel. Kár, hogy az égőtestek abszolúte nem ilyen megközelítéssel lettek megtervezve 6-7 évvel(!) ezelőtt. Lehetne nem keveset takarékoskodni a 900 ezer Ft-os telefonkeretünkkel, ha végre befejeződne az egyetemi telefonhálózat átalakítása olyanná, hogy egyetemi beszélgetéseink nem városiaként számláltatnának (olyan helyzetben, ahol az egyetem négy-öt nagyobb rész „campus” szigettengereként jelenik meg Pécs térképén és valóságában).

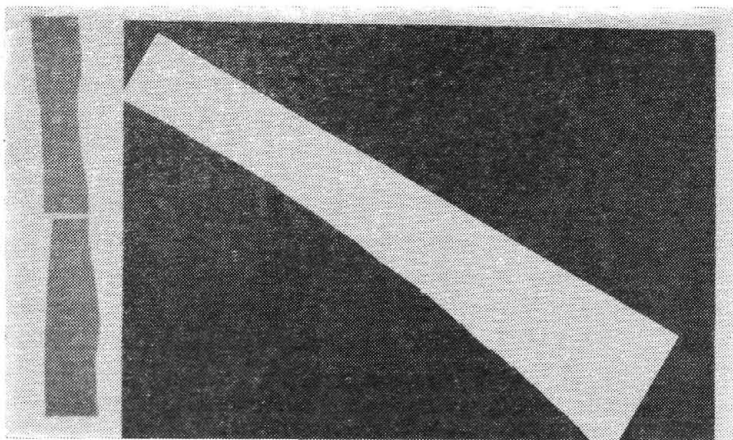
Főleg lehetne sokat takarékoskodni az előérővel, ha magasan motivált és kellően megfizetett munkatársak aktivitására építhetnénk. A motiváltság közepes, a bérezés merev, formalizált, a munkát szervező (munkáltató – brr, de randa szó!) kezébe nem ad eszközöket. Sőt, a nem egy tekintetben pozitívumokat hozó (pl. vezetői cserélhetőség beépítése a rendszerbe) közalkalmazotti törvény még visszalépést is hozott a felülről egyébként nem finanszírozott (ez nyílt törvény-

sértés!) 13. havi fizetés előírásával. Eddig ugyanis elvben megvolt a lehetőség, hogy az esetleges bérmaradványt érdekem elismerését célzó, vagyis motiváló jutalomként oszthassuk ki, most ez mindenkinek jár, függetlenül attól, hogy az illető tevékenysége valódi erősséget jelent-e az intézménynek, vagy éppen csak elvan, „dolgozat”, meg persze közben telefonálgat, zavarja-bosszantja szomszédját. Az képtelen ellentmondás, hogy a költségvetési szféra teljesítménykényszere egészséges hozzáállást és nem alibiműködést feltételezve legalább akkora, mint az eufémizmussal „versenyszférának” nevezetté, ugyanis meg vagyok győződve, hogy mi, könyvtárosok is versenyt futunk, csak közben a menedzser kezelésében itt ólomsúlyokkal van nyűgözve, – s így nem is csoda, hogy kevesen vannak e téren kitartó hosszútávfutók. Hogy is lehetne ólomsúllyal akárcsak kocogni is... Vagy igen? Nem hagy nyugodni ez a kérdés. Szeretem azt, mikor divatos (értsd: napilapokban sokat szerepeltetett) társadalomtudósunk oda nyilatkozik, hogy mi magyarok folyton keleti intézménystruktúrában szeretnénk nyugati szintű igényeinket kielégíteni. Szerényen azt tanácsolnám neki (nekik), hogy hűvös íróasztalnál kiagyalt és szépen hangzó frázisok gyártása helyett nem ártana körülnézni néha nyitott szemmel odakint is. Ebben a mi szép új, agyonszabályozott, agyonpolitizált, hataloméhes kis világunkban.

De jó lesz vigyázni, már mindjárt árokba borul szekerünk, ha ilyen göröngyös útra térünk. Igyekezzünk vissza témánkhoz, a „fősodorba”. Mi határozza meg egy egyetemi könyvtár finanszírozását, s másfelől, mi befolyásolja ezen finanszírozási eszközök célirányos felhasználását? Vegyünk sorra néhány tényezőt, melyek lényegi szerepében biztosak vagyunk:

- az adott intézményi vezetésének *lényeglátása*, a valós funkciók felismerése, és ezen irányba végrehajtott *szervezési tevékenység*,
- a változó környezethez (lehetőségektől igénymanifesztációig bezárólag) való rugalmas és *folyamatos alkalmazkodás esélye*, vagyis mind szándéka, mind külső oldalról lehetővé tétele,
- a rendelkezésre álló pénzbeli, személyi, tárgyi és információs erőforrásokkal való intézkedési, azaz döntési, „bánási” lehetőség *rugalmassága* (más szóval: adott-e a funkciók ellátásáért felelősnek a rendelkezésre álló erőforrások ténylegesen célirányos felhasználása),
- vannak-e a külső „nagy”-rendszerekben kiaknázható *pótlólagos erőforrások*, vagy magyarabban, vannak-e például közvetlenül fogyasztható központi, vagy együttműködésből, munkamegosztásból adódó szolgáltatások (egy példa: a mi 45 milliós bérfelhasználásunkból közel egyötöd a dokumentumfeldolgozás költsége, s ez iszonyúan sok, ha elképzelem, hogy felére csökkenhetne országos számítógépes bibliográfiai szolgáltatások léte következtében...),
- a nagyrendszer általános finanszírozási helyzete, s ezen belül a könyvtári világ prioritási (vagy épp prioritást nélkülöző) megítélése. Itt csak egy aktuális kérdés: a parlament elé kerülő felsőoktatás-fejlesztési irányelvek tartalmáról ki tud, mi tudható könyvtári szemszögből?

Ha hirtelen rangsorolnom kellene akár csak a fentieket, valószínűleg zavarba jönnék, melyik fontosabb, melyik kevésbé. Mert *nem hiszem*, hogy a konkrét pénzösszeg lenne a valóban meghatározó. Sokkal inkább hiszem, hogy a pénz nagyságrendje a funkciók felismerése által válik valóssá, s a felhasználható erő-

forrásokkal való minél szabadabb (nem szabados, hanem célirányos) felhasználás által ennek hatékonysága meghatározható (vagy lerontható), s fenti példánk is azt sugallja, hogy a külső szolgáltatások átvételi lehetősége komoly nagyságrendű tényező, mely pocskékolást feltételez, ha nincs, s nagyon rugalmas új lehetőségeket ad, ha olyan, amilyenre tényleg szüksége van könyvtárainknak. Jó lenne egyszer beható elemzésnek alávetni az egyetemi könyvtárak költségvetési-finanszírozási helyzetét. Elég tragikomikus, hogy amikor radikális átalakulás megy végbe minden területen, s a helyes jövőbeni lépések megtervezése a korábbinál is több naprakész adatot feltételezne, akkor *alig áll rendelkezésre adat*, röviden és velősen, a nem közművelődési könyvtári területen gyakorlatilag nincs statisztikai adattár. Jó lenne, ha az illetékesek kezükbe vennék néha a német könyvtárak éves adattárát (legfrissebb kötet: Bibliotheken '93: Strukturen, Aufgaben, Positionen. Berlin – Göttingen, 1994.). A 74 egyetem könyvtárai összesen közel 600 millió DM-ből gazdálkodhatnak, ebből kis híján 290 millió DM jutott gyarapításra, azaz 48%. Az összes új beszerzés 3 millió kötetet tesz ki (40 ezer egyetemi könyvtárként). A beszerzett dokumentumok közül 400 ezret meghaladó az időszaki kiadványok össz mennyisége (közel öt és félezer könyvtárként), a könyvtárosi állások száma együttesen 7600 (vagyis mintegy száz fő könyvtárként). A legmegdöbbentőbb adat: csaknem 40 millió kölcsönzést regisztráltak 1993-ban, azaz félmillió fölötti átlag jelentkezik. A 80 milliós NSZK-ban van 74 egyetem, a 10 milliós Magyarországon közel feleannyi. A német-magyar összevetésből az jön ki, hogy intézményrendszerünk elaprózott, finansziális helyzetünk az életbenmaradáshoz elég (ott egy egyetemi könyvtárra jut 8 millió DM, itt alig a tizede), a gyarapítás-feldolgozás-kölcsönzés terén mért teljesítményünk mintegy fele-harmada az övéknek, míg a dolgozói létszámban nem is állunk túl messze tőlük. Már pedig ebből igen sok következik: *nem vettük észre*, hogy az elmúlt négy-öt évben megfordult a „kocka”, a korábban olcsó élömunka vált a költségek szempontjából meghatározóvá, vagyis a bérköltség túlterhelése miatt visszaszorul a technikai fejlesztés és a gyarapítási ráfordítás részaránya. Ez igen veszélyes tendencia. Kitérni egyes egyedül egy adott könyvtár aligha tud, újra mondanunk kell – s végre *csinálni* – az együttműködést, a központi helyzetben lévő intézményeknek pedig valódi országos szolgáltatásokat kell adniuk.

Sokan neheztelnek már rám azon radikálisnak tűnő hangütés miatt, hogy kérem-követelem a nemzeti könyvtár valós szerepvállalását. A fentiek talán kiegészítő érvekkel szolgálhatnak, s netán még az én személyes „vétkem” is bocsánatossá enyhíthető a fellebviteli tárgyaláskor.

Az utóbbi hetekben nem lankadó élvezettel forgatom Márai Sándor zseniális, ám csaknem elfeledett könyvét, A szegények iskoláját. Ez az ötlet- és iróniagazdag, azaz egyszerűen: igazi Márai-mű sokaknak szolgálhatna bibliául keserves hétköznapjainkban.

Most épp csak csippenteni szeretnék e kincstárból. Annak a kérdésnek kapcsán, hogy végülis hogyan éljük át a bevezetőben tételezett „isteni feladat” vállalását. A nincsből teremtést, a folyamatos őrlődést a garantált szegényhelyzetben? A többszörösen hátrányos helyzetű állampolgár szituációjában milyen attitűd felel meg a kihívásnak?

Két idézet Máraitól. „Minden tehetséges szegény előbb-utóbb megtanulja azt, amit a gyermekek, nők és nagy művészek valamilyen ös-öntudatból tudnak: hogy az életet nem lehet komolyan szemlélni, mert játék. A teremtvények közül csak ez a háromfajta élőlény nem hördül fel e megállapításra, amely pedig egy bíró, katona, ideg orvos vagy kerületi elöljáró szemében mindenképpen szemérmetlenül hat.” MI, könyvtárosok, hová húzunk?

„A legújabb lélekkutatás hajlamos a feltevéésre, hogy az ember csak akkor beteg, ha menekül az élet felelőssége elől. Mint hívó a szent bélyeget, úgy termeli ki a szervezet a betegséget, ha meg akarunk szökni valamely cselekedetünk következménye, vagy elhatározások sürgető, de kényelmetlen időpontjai elől.”

A Mester szavai intenek minket, ne kacérkodjunk halogatással, ne bújjunk ki az elhatározások alól, mert jöhet a betegség. Ki akarná azt?!

Jó könyvtárat nehéz körülmények közt csinálni: ez az igazi kihívás. (Ha minden könnyedén adódna, ha nem lenne kockázat, akkor nem is lenne igazán jó játék.)

Sonnevend Péter

Egy csónakban – egy irányban?

Az alább olvashatók az MKE idei egri vándorgyűlése egyik előadásaként hangzottak el, mégpedig a Könyvtárostanárok Szervezete szekcióülésén, amelynek a fórum formát választottuk.

Képviselőket hívtunk meg egy-egy oldal érdekeinek, szempontjainak a megjelentetésére: a vendégek részére fenntartott székeket az önkormányzatok, egyházak, alapítványok képviselői foglalták el. Polgármester, lelkész, kurátor, igazgató, iskolai könyvtáros vállalkozott rá, hogy együtt gondolkodjunk, hogy egy irányba próbáljuk fordítani közös csónakunkat.

A közreműködők előre megkapták annak a problémacsomagnak a vázlatát, amire a bevezető előadás épült. Ezt a csomagot a vezetőségi tagok segítségével állít-

tottam össze abban a biztos tudatban, hogy a fórum résztvevői bőven kiegészítik, gazdagítják majd saját tapasztalataikból.

Bevezetőmben arra tettem kísérletet, hogy mind a három érdekelt fél: az iskola fenntartója, a könyvtárát működtető iskola, és az iskolai könyvtár sajátos szempontjai felől egyaránt megközelítem ugyanazt a dolgot: a könyvtár és a fenntartó kapcsolatrendszerét, lehetséges konfliktusait.

*A bevezető előadáshoz a kollégáinktól gyűjtött gyakorlati tapasztalatokon túl jól tudtam hasznosítani az *Educatio* 1995/1-es számát, hiszen a benne foglalt írások éppen az intézmény-fenntartó viszonyrendszer köré csoportosultak.*

„A könyvtár és gazdája” – hirdeti a Magyar Könyvtárosok egyesülete soros, egri vándorgyűlésének szlogenjét a rendezvény meghívója. Azt gondolom, a kultúra világában mindig időszerű a párbeszéd a két fél között, zajlik is rendszeresen, csak hogy elég sablonos szcenika szerint. Az egyik fél többnyire a pénzfaló, az ingyenélő, újabban a gazdaságtalan, nem elég hatékony iskola, óvoda, múzeum, könyvtár meg a többiek, a másik fél a szigorú, de igazságos gazda, a fenntartó, akinek minden igyekezete ellenére sem sikerül kordában tartani, de még úgy igazán átvilágítani sem, ezeket a herdáló intézményeket.

Van persze más megközelítése is a dolognak. Eszerint egyik oldalon állnak a kultúra fényforrásai, valamely közösség leginkább hasznos, jövőformáló otthonai, úgy mint az iskolák, óvodák, múzeumok, könyvtárak és a többi, míg a másik oldalon az örök akadékoskodó, a garast a fogához verő, vagy ostobaságokra pazarló fenntartó, aki képtelen felfogni, hogy holmi napi megélhetési gondokra hivatkozva a jövőt sorvasztja el, amikor a kultúrától vonja el a javakat.

Vagyis – hogy mostmár a saját szekciónk szlogenjét idézzem föl – egy csónakban evezünk ugyan, de mintha nem egy irányban...

Mindig időszerű a témánk, mondtam az előbb, és most hozzáteszem: különösen és szomorúan aktuális napjainkban, amikor – miközben merő megszokásból most is arról beszélünk, hogy milyen nehézségek gátolják a továbblépést iskolai könyvtári ügyekben, mit kellene csinálni e nehézségek elhárításáért – ma már egyre több helyen a pusztá létezés, a megmaradás, a túlélés az igazi tét.

Dávidra és Góliátra vizionálunk inkább és szívesen, pedig – a Bibliánál maradván – Jónás és a cet története jobban közelíti már a helyzetünket (hogy az özönvízről már ne is beszéljek!)

Csónakunkhoz visszatérve hadd hívjam föl a figyelmüket rokonságunkra azzal a bizonyos mesével, ahol – ha jól emlékszem – a csuka, aztán az egyik szárazföldi négy lábú akarja a maga természetes közegébe irányítani az inkriminált járművet, pedig az nem a vizek mélyén, nem is a levegőben, de még a parton sem alkalmas a közlekedésre.

A mi képzeletbeli csónakunknak is legalább három pár evezője van: a **fenntartó** (állam, önkormányzat, egyház, alapítvány stb.) meg a **fenntartott** (iskolai könyvtár) között jut egy pár az evezőkből a köztes helyzetű, egyszerre eltartó és eltartott iskolának. Hívjuk őt – itt és most célszerűen – **működtetőnek** a mi kapcsolatrendszerünkben, amely működtető, köztes szerepkörében, finanszírozási és szakmai konfliktusok porondja, ha minden szempontból meg akar felelni hivatásának.

(Az persze nyilvánvaló számunkra, hogy az iskolai könyvtár fenntartói jogosítványait elvben az iskola birtokolja. Azonban egyrészt ez a szerep sokkal for-

málibb, mint pl. az önkormányzat vagy az egyház intézményfenntartói feladata, már csak a forrásokhoz való hozzáférés okán is, másrészt egészen más, sokkal „külsőbb” a viszony tartalma pl. az önkormányzat és az iskola, mint az iskola és az iskolai könyvtár között.)

Most pedig térjünk szorosabban vett tárgyunkra. Kezdjük a tőlünk, az iskolai könyvtárosoktól legtávolabb eső oldallal, akiknek a gondjairól a legkevesebbet tudunk, akikkel nincs, vagy csak esetleges a közvetlen kapcsolatunk: a fenntartókkal.

Alapvető változásokat hozott ebből a szempontból az iskolák életében is a néhány éve lezajlott rendszerváltozás: fölbomlott a csaknem homogén – „az állam és az ő intézményei” – típusú viszony, az önkormányzati rendszer teljesen átforgatta, az egyházi, alapítványi iskolák megjelenése és gyarapodása pedig tovább színesítette a képet. Új típusú fenntartók jelentek tehát meg, újfajta tulajdonosi filozófiával, új konstrukciójú finanszírozással.

Az elmúlt években rendkívüli módon kibővült a helyben érvényesülő fenntartói felelősség. Egyes társadalomelemzők szerint a felelősségnek ez az „alászállása” már egyenesen túlzott, hisz a helyi tulajdonosok ma még nem rendelkeznek azokkal az objektív és szubjektív, vagy másképpen külső és belső – feltételekkel, ami erre a felelősségviselésre alkalmassá tenné őket.

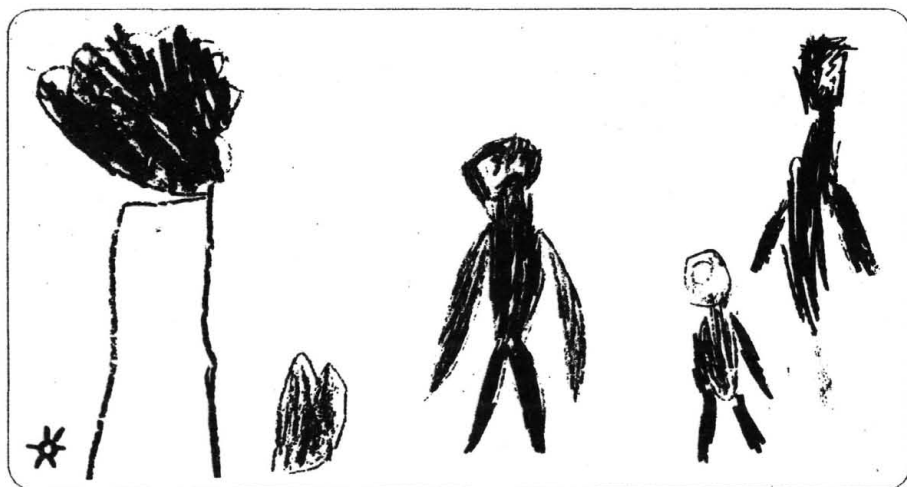
Miféle feltételekre gondolhatunk?

Érdemes vizsgálni például azt, hogy megfelelő törvényi háttér, alkalmas jogszabályok szolgálják-e a fenntartó – intézmény viszony jó működését. Köztudott, hogy a gazdasági törvénykezés prioritása késlelteti egyéb szférákban, így a kulturális ágazatban nélkülözhetetlen törvények elfogadását. Gondoljunk csak például a közgyűteményi, vagy éppen a könyvtári törvény hiányára.

De a már funkcionáló törvényekkel is akad gond sajnos: számos bírálat érte a fenntartók és a közvetlenül érintettek részéről egyaránt pl. a közalkalmazotti törvényt, de az legalább valahogyan működik. Ugyanakkor a két éve nagy csinnadrattával elfogadott közoktatási törvény komolyságát eleve megkérdőjelezte annak szakaszon elképzelt bevezetése, majd a legújabb gazdasági és politikai változások következményeként ma egy mezei tanító, – de akár mezei igazgatót is mondhatnék! – jószerevével azt sem tudja, hogy valami érvényben van-e még ebből a törvényből a benne található általánosságokon kívül. Fenntartói oldalról egyébiránt főleg azért éri bírálat ezt a jogszabályt, mert állítólag olyan többlet-feladatokat támaszt, amikhez nincs garancia a többletfinanszírozás, vagyis ebben a formában ez beavatkozás a fenntartói önállóság elvébe.

A finanszírozás említésével egyébként megérkezünk az egyik alapproblémánkhoz: sokba van az oktatás! Valóban, tudomásunk szerint az önkormányzatok kiadásainak több mint a felét az oktatás viszi el, miközben a költségek folytonos növekedése miatt egyre kevesebbet ér az ún. fejkvóta, az állami visszaosztás, sőt az elvonások növelésére törekedve az állam tovább rongja a helyi, saját forrásból finanszírozás esélyeit is.

Csak melleleg említtem itt, hogy időnként híre kel a fenntartási szerkezet újabb változásának, hogy pl. a helyi fenntartóra csak az ún. dologi kiadások hárulnának, és az állam közvetlenül átvállalná a bérjellegű költségeket. Aztán perze el is hamvadnak az efféle gondolatok.

A béreket említve egy újabb adatról szöveg: a költségek belső szerkezetében egyre nagyobb aránytalanság mutatkozik, hisz egyes vélemények szerint mára a bérjellegű kiadások elérik a 80%-ot, míg a legszorosabban vett, tényleges szakmai működési kiadások 2–5% körüli arányra estek vissza. Elgondolkodtató adat, s főleg ha még belátjuk, hogy ez utóbbi részeként jelenik meg a könyvtár éves állománygyarapítási összege is.

Egy másik kérdéskör – az anyagi ellehetetlenüléssel is összefüggésben – azt firtatja, vajon megvan-e a szükséges és elégséges fenntartói szándék, akarat az iskolák működtetéséhez. Bizonyos tapasztalatok szerint az elmúlt években folyamatosan romlottak az oktatási ágazat fejlesztési esélyei, ill. tényleges arányai, és ez a tény jelentkezik előbb-utóbb majd a működési költségek romló arányában is.

Tovább sötétíti ezt a képet az a racionalizálási hullám, ami a költségvetési megszorítások és a tanulói létszám relatív csökkenése miatt legutóbb megindult.

Most, amikor a fejlesztés végre intenzív, minőségi paraméterekben történhetne, úgy sikerül konzerválni a rossz viszonyokat, hogy egy-egy iskola, egy-egy összeszokott pedagógiai műhely kiiktatásával három-négy másikban tudjuk tovább tartani a zsúfoltságot, a kedvezőtlen szakmai feltételeket.

Megfontolandó adalék tárgyunkhoz az új önkormányzatok vezetőinek, valamint a képviselőknek az a felméréseken alapuló értéksorrendje, amelyben számos helyi feladat messze az oktatás elé került, vagyis tovább csökken az amúgy sem nagy korábbi presztízsünk. Képzelnék ehhez a legújabb ötletet: a címkezetlen visszaosztást, önkormányzati támogatást ott, ahol ezen az értéklistán az iskola a sor végén kullog.

Egy másik neuralgikus pont a fenntartói kompetencia, a helyi felkészültség, a szakértelem megléte, esetleg hiánya.

Ha ugyanis jó törvényeket, elegendő pénzt és komoly akaratot birtokolna is egy fenntartó, még mindig alaposan elronthatná a dolgokat az aktív dilettantizmus. Különösen az ingerli az intézményeket, ha úgy érzik: az előbbiek ugyan hiányoznak a gazda mögül, az utóbbi viszont túlteng.

Számos iskolai tapasztalat szól fenntartói jogsértésekről, presztizs alapon meghozott szakszerűtlen döntésekről – gyakran pl. személyi kérdésekből –, megrendelt és teljesített szakmai átvilágítások önkényes fölhasználásáról, vagy elsüllyesztéséről, ha éppen a fenntartónak nem tetsző eredményt hoztak. Ugyanakkor a másik, a fenntartói oldal szerint az iskolák többsége korszerűtlen, paradox viselkedést mutat, amikor mennél több pénzt, és mennél kevesebb kontrollt, beleszólást vár el.

A problémákat és példákat bizonyára szaporíthatnánk még, de váltunk most témát, nézzük meg a működtetőket, az intézményeket kissé közelebből. Első kérdésünk az lehetne: hogyan, milyen módon voltak képesek alkalmazkodni az iskolák az elmúlt évek alapvető változásaihoz?

Egyes vélemények szerint ez az alkalmazkodás tulajdonképpen be sem következett, és ma egy megoldatlan konfliktusrendszer két pólusát foglalják el a fenntartók és az iskolák, az érdekek antagonisztikusak, a bizalomhiány teljes.

Más elemzések árnyalják ezt a sommás ítéletet: egy tanulmány az új helyzetbe került iskolákat három csoportba sorolja. Eszerint vannak az ún. „költségvetési” típusú, a régi viszonyrendszer szerint működni óhajtó, a rájuk szakadt önállóságtól szenvedő intézmények, aztán a másik póluson állanak az ún. „cégszerűek”, a bevételnövelésre, az önmenedzselésre törekvők, végül vannak a túlélésre berendezkedők, az előbbi két szélsőség keverecsei. Érdemes eljátszani a gondolattal: felismerjük-e a saját, vagy a szomszéd intézményben valamelyik típust?

Magánvéleményem szerint egyébként a harmadik változat a leggyakoribb, hisz az igazgatók, ha túl könnyen nem is adják meg magukat, alapvetően nem menedzserek, hanem pedagógusok, ezt tanulták, ehhez értenek, még ha az élet meg is tanította őket egyre-másra.

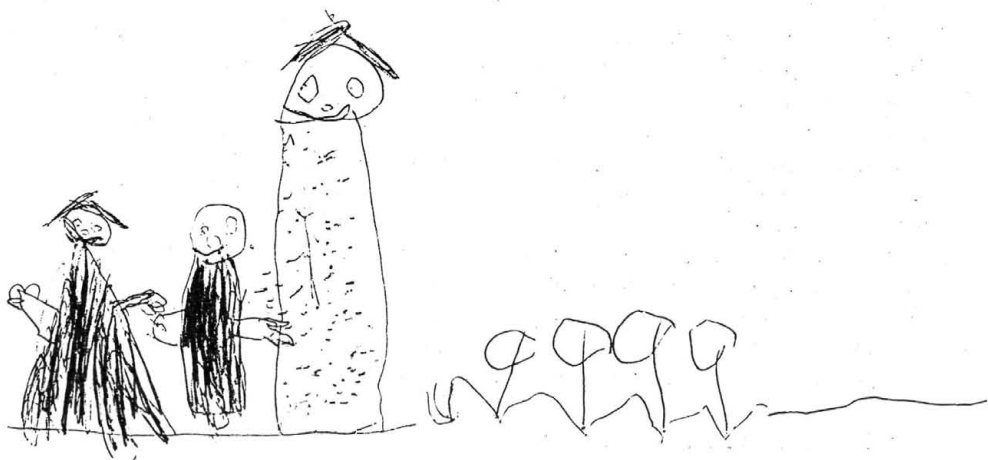
Számos igazgató vonja kétségbe különben, hogy lehet egyáltalán értelmesen gazdálkodni ma az iskola forrásaival, az eredmény legfőljebb a megmaradáshoz elég, tényleges szakmai hozadéka ennek a küszködésnek nem lehet. Persze jól esne, ha a jelenlévő érdekelték kézből kontráznának, és sorolnák a hasznos ötleteket, amikkel például jelentősebben gyarapítható az iskolai könyvtár állománya.

Az állománygyarapításról jut eszembe egy másik jelenség: módom volt az elmúlt évek fontosabb állománygyarapító pályázataiba betekinteni. Döbbenetesen sok olyan, könyvtáralapítást célzó pályázattal találkoztam, amikor is húsz-harmincezer forintnyi megítélhető összegből próbálja számos új kisiskola megoldani ezt a gondot.

Joggal állíthatjuk más tapasztalatok alapján is, hogy a kistelepülések visszakeresztesítő hulláma eléggé hályogkovács módon, sokszor a minimális anyagi és szakmai feltételeket sem, vagy alig biztosítva zajlott a közelmúltban. Egy adat szerint öt év alatt háromszázzal nőtt az iskolák száma, és ma közel ezer iskolának – az összes egynegyedének! – a tanulólétszáma száz alatt van! (Egyébiránt miközben szaporodtak az iskolák, csökkent a Könyvtárellátóval kötött iskolai könyvtári szerződések száma, és csökkent e szerződések forint-értéke is!)

Talán jogosak a kérdések: drágább vagy olcsóbb otthon taníttatni a gyerekeket? Pénzkérdés-e ez pusztán? Működőképes dolog-e ma nálunk az iskolatársulás?

Egy másik gond, a tulajdonost, szerkezetet vagy/és profilt váltó iskolák ügye. Vajon ezek az iskolák győzik-e anyagiakkal meg a szakmai háttér biztosításával

a sokszor kényszerűen vállalt átrendeződést? Például a könyvtári állománynak a változásokhoz igazítását? És most nem a buzgó apasztásokra, hanem az átgondolt, az új helyzethez alkalmazkodó bővítésekre, új állományrészek kialakítására gondolkodok elsősorban.

Jól működő nyolcosztályos gimnázium igazgatója arról panaszkodik, hogy befulladni látszik a kidolgozott, szakmailag magas színvonalú, hetedik évébe lépő iskolakísérletük, mert a kétségtelenül meglévő többletköltséget nem hajlandó tovább vállalni az önkormányzat, a kísérlet hajdani „fölbujtója és csöndestársa”, a minisztérium pedig az új helyzetben kivonult erről a területről.

Aztán egy másik kérdés: valóban romlottak-e az egyházi iskolák esélyei a legutóbbi választás nyomán? Fel tudnak-e zárkózni ezek az iskolák, főként a „nul-láról indulók”? Fel vannak-e készülve az egyházak az iskoláik fenntartására? Vagy azok a vélemények volnának a helytállóbbak, amelyek szerint az egyházak mintegy túlvállalták magukat ezen a téren, és a rosszabbodó viszonyok között ez még megbosszulhatja majd magát?

Végül következzenek az alapítványi és magániskolákkal kapcsolatos kérdések: többször lehet olvasni újabban ezeknek az intézményeknek az elgazdátlanodásáról. Fogytán az alapítványi támogatás, lohad a lelkesedés, mert fogy a pénz, elszegényedőben a potenciális támogatók. A területileg illetékesnek tekinthető önkormányzatok ugyanakkor mossák kezeiket, nem tartják sajátjukénak a problémát, különben is megvan a maguk gondja. Egyszerűen és röviden: milyen az alapítványi iskolák túlélési esélye manapság?

Nyilván az iskolai könyvtárakat működtető intézmények gondjainak sem sikerült eljutnunk a végére. A célunk nem is ez volt: itt is, mint a fenntartók esetében, néhány fontosabb problémát tudtam és akartam csak megemlíteni, hisz nekünk maga az iskolai könyvtár az igazán fontos, de hát a dolgok összefüggnek...

Most viszont tényleg az iskolai könyvtárak következnek már!

Említettem előbb a különböző iskolai könyvtári pályázatokat. Tanulságos olvasmány lehet szakmabeliek számára egy-egy ilyen pályázat szöveges része, ahol ugye a pályázó indokol. Számos igazgatói, tantestületi, szakmai munkaközösségi

nyiltakozatot, látványos hitvallást volt alkalmam olvasni arról ezekben a szöveges indoklásokban, hogy a könyvtár az iskola számára nélkülözhetetlen, az iskola lelke, hogy pedagógiai műhely és eszköztár, szakma jelentősége óriási stb. stb., ezért tehát kérjük a tisztelt kuratóriumot, támogassa törekvéseinket, magyarul: adjon pénzt könyvekre. Az ország iskolai könyvtárait huzamosabb ideje járó szaktanácsadó, szakértő kollégáim a megmondható, hogy a valóság azért nem egészen így fest, az egészből sokszor csak az a biztos, hogy – pénz kellene.

A mostanában elhíresült megszorító intézkedések nyomán pedig egyre gyakrabban hallani innen-onnan könyvtárostanári státuszok és részmunkaidők megszüntetéséről, iskolai és lakóterületi könyvtárak kényszerű összevonásáról, mégpedig gyakran oly módon, hogy a könyvtár egyúttal kikerül az iskolából, aztán hírek jönnek iskolai könyvtárak „befagyasztásáról”, a működés szüneteltetéséről.

Érdemes lenne esetenként utána járni: ki az ötletgazda egy-egy ilyen döntéskor? Önkormányzati, esetleg bizottsági javaslat előz meg egy ilyen igazgatói döntést, vagy a tantestület, netán az igazgató nézi homokszáknak a könyvtárát a süllyedő iskola-léghajóban?

Azután egy másik kérdéskör: ismerik-e vajon a végül is laikus fenntartók, vagy akár a szakmabelinek tekinthető működtetők egy átlagos iskolai könyvtár szakmai kritériumait, feladatait, működési normáit? Tudják-e, hogy mitől és mettől könyvtár az iskolai könyvtár? Tudják-e például, mennyi egy iskolai könyvtáros törvényes munkaideje? Tudják-e, hogy pedagógus az iskolai könyvtáros is? Taníthatja-e vajon egy függetlenített könyvtáros a másik tárgyát túlórában?

Higgyék el, a kérdések nem költőiek, és nem is tréfából hangzottak el: megdöbbentő tájékozatlansággal, félreértésekkel és ezekből adódó hibás intézkedésekkel lehet találkozni ezekben a témákban.

Két kolléganőnk, *Dán Krisztina* fővárosi vezető szaktanácsadó és *dr. Celler Zsuzsa*, az *OPKM* iskolai könyvtári szakreferense 1993-ban összeállította az iskolai könyvtárak működési normáit, abban reménykedve, hogy ajánlásként előbb-utóbb jóváhagyja és közreadja a minisztérium. Ez ugyan eddig még nem történt meg, én viszont bemutatok Önöknek egy kisebb csokornyí hivatkozást ebből a normából – csak mintegy tájékozódásul:

- a könyvtár a működtető iskola szerves része, sajátos eszközrendszerével vesz részt az iskola pedagógiai programjának megvalósításában, központi szerepet tölt be az olvasás- és könyvtárpedagógiában.
- egy 9–16 tanulósoportos általános iskolában egy dupla felsőfokú képesítésű könyvtárostánár, egy fél könyvtári asszisztens és egy oktatástechnikus kell(ene). Ugyanez középiskolában: másfél könyvtárostánár, egy-egy könyvtár- ill. oktatástechnikus.
- egy általános iskolában az intézmény éves költségvetésének 1-1,5%-át, középiskolában 1,5-2%-át kellene könyvekre, folyóiratokra és nem hagyományos információhordozókra költeni. Más megközelítésben 300 ill. 500 könyvvel kellene gyarapítani évente az általános ill. a középiskola könyvtárát, s ez magyar pénzben ma három-ötszáz ezer forint.

Ehhez egy 1991/92-es adat még segítségünkre szolgál: abban az évben a magyar általános iskolák a fenti normához képest csak mintegy negyedrésznyi összeget tudtak könyveszerzésre fordítani!

– az iskola alapterületének legalább nyolc százalékát kellene elfoglalnia a könyvtárnak, és benne egyidőben az összes tanulónak tíz százalékát, ill. legalább egy tanulócsoportot elhelyezni, számukra használói helyet biztosítani.

A kérdés megint egyáltalán nem költői, sőt nagyon is prózai: mi vajon a valós helyzet a nagy átlagot tekintve ezekhez az ajánlásokhoz képest? Igaz lehet-e a könyvtárostanároknak az a sommás ítélete, hogy a maradékelven működtetett iskola maradékelven működteti a könyvtárát?

S hogy az oktatás, mint szakma mélyebb rétegeibe is belepiszkáljunk legalább, következzen a záró kérdés: fenntartók és működtetők vajon ismerik-e az elfogadás küszöbén álló Nemzeti Alaptantervet, mégpedig elsősorban abból a szempontból, hogy mekkora szerepet szán az új NAT a könyvtár használatának, szervezett és tervszerű használatának – akár tantárgyközi feladatként, akár önálló stúdiumként, vagy akár az egyes műveltségi területek, leendő tantárgyak bontásában?

Elégge közismert-e ez a tény, hogy ez a tartalmi követelményrendszer módszereiben is másfajta iskolát feltételez? Hiszen a képességek fejlesztésére, s ezen belül is az önálló ismeretszerzésre, a problémamegoldó gondolkodás elsajátítására helyez akkora hangsúlyt, ami eddig egyáltalán nem jellemezte a magyar pedagógiai gyakorlatot!

Hogyan lesz mindez megvalósítható az iskolában működő, mégpedig jól működő, mert jól felszerelt könyvtár híján?

Milyenek lesznek azok a bizonyos helyi tantervek? Valóban az új NAT adja majd a fazonjukat, vagy éppen a már eddig is jól bevált pedagógiai gyakorlat?

És most olyan területhez érkeztünk, ami már egy másik vándorgyűlés, vagy találkozás témája lehetne. Ezért itt – nem befejezem, inkább – abba hagyom a mondandómat. Nyilván sokat lehetne még ezekről a dolgokról beszélni, meg persze kellene is. De jó lesz, ha mások is – meghívott vendégeink, aztán könyvtárostanár kollégáink is megszólalnak, elmondják a véleményüket.

Vitaindítónak talán ennyi is elég.

Köszönöm hogy meghallgattak, kérem, folytassuk együtt...

*

A bevezetőt követően kaptak lehetőséget a meghívottak, hogy maguk is kifejthesék véleményüket, majd szabad vita következett, amibe résztvevő kollégáink is bekapcsolódtak.

Hogy fórumunk eredményes volt-e? Üzenetünk célba ér vajon? Ha célba ér, lesz valami hatása is?

Nincsenek illúzióink. Már csak abban hiszünk, hogy tennünk kell a dolgunkat legjobb lelkiismeretünk szerint.

Balogh Mihály

Frontáttörés:

Oroszországban megszületett az első „posztkommunista” könyvtári törvény és vele együtt a kötelesepéldányok szolgáltatásának törvényi szabályozása

Amikor a rendszerváltás eufóriáját követően hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy Kelet-Közép-Európa korábban szinte minden megterhelést felvállaló államai mindinkább az ún. „minimális állam” elvi álláspontjára helyezkednek, sőt a gyakorlatban „túltesznek” az elvileg hirdetett minimalizmuson is, annyi más szakma elitjeihez hasonlóan a mi szakmai elitjeink is azonnal az „eltűnt idők nyomába eredtek”, s azt kívánták, hogy ezek a „minimális államok” legalább a könyvtár- és tájékoztatásügyet pártolják a régi vagy majdnem a régi módon.

Egyebek között ezzel magyarázható az a nagy buzgalom, amellyel mindenütt nekiláttak egy új könyvtári és/vagy könyvtári-tájékoztatási törvény megfogalmazásának. E törvénytervezetek első változatai 1991-re valamennyi volt szocialista országban elkészültek, és a legtöbb helyen meglehetősen hasonlítottak azokra a könyvtári törvényekre (törvényerejű rendeletekre, ukázokra), amelyek felváltására hivatottak lettek volna. Ez némileg részletezve a következő elvárások megfogalmazásával: maradjon fenn a könyvtárügy „egysége”, s ennek megfelelően a törvény hatálya terjedjen ki valamennyi intézménytípusra; maradjon meg kötelező jelleggel a hálózati szervezet és hierarchia; az intézmények minél szélesebb körének működtetésére vállaljon az állam garanciát.

Az első változatokat azóta egy sor más követte, mert kiderült, hogy hol ez, hol pedig az az elvárás nem teljesíthető, illetve hogy hol ez, hol meg az a részterület „nem fér bele” egyetlen jogszabályba. Ezért azután 1994. november 23-ig egyik érintett országban sem született meg a szakmai közvélemény egy része (korántsem egésze) által annyira áhított új könyvtári törvény. És akkor az Oroszországi Föderáció Állami Dumája – mint mondani szokták – a „tett mezejére lépett”, és megalkotta az első „posztkommunista” könyvtárügyi törvényt és vele együtt a köteles példány szolgáltatási törvényt is. Mindkét jogszabály szövetségi szintű, ami azt jelenti, hogy alacsonyabb szinteken egy sor „fiatörvény” születésére számíthatunk.

*

Nyilvánvaló, míhelyst a hazai könyvtárügyi jogszabályelőkészítés újólag intenzifikálódik, ezeket az orosz törvényeket még sok szakember és bizottság fogja forgatni pro és kontra érveket keresve bennük. Ezt a mindenképpen frontáttörést egyesek előremutató győzelemnek fogják értékelni, mások pirruszinak. (Egyébként a szóban forgó törvényszövegeket a Biblioteka c. szaklap 1995. évi 3. számának 41–56. oldalán közli.)

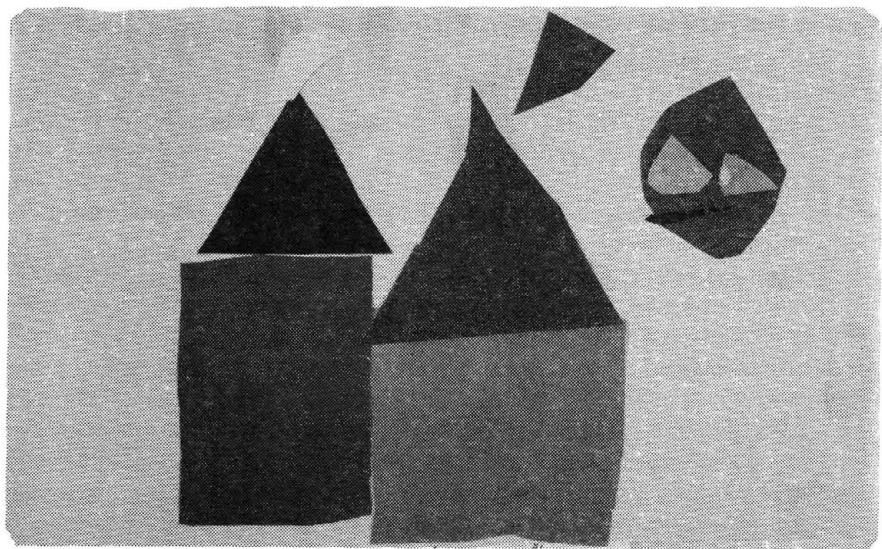
A könyvtárügyi törvény terjedelmes és tartalmas volta ellenére is csak keretjogszabály, amely rövid preambulumban azt hangsúlyozza, hogy mindössze az „Oroszországi Föderáció könyvtárügyének fennmaradásához és fejlődéséhez kíván jogi alapot teremteni”.

Nyolc fejezete (azon belül 28 cikkelye) az alábbi:

1. *fejezet.* Általános rendelkezések (alapfogalmak; az Oroszországi Föderáció törvényhozása és a könyvtárügy; e szövetségi törvény hatálya; alapvető könyvtárfajták).
2. *fejezet.* Az állampolgárok könyvtárügyi jogai (jog a könyvtári ellátásra; könyvtári munkához való jog; a könyvtárhasználók jogai; sajátos olvasói kategóriák – nemzetiségek, vakok és gyöngénlátók, mozgáskorlátozottak, gyerekek és fiatalok – könyvtárhasználati jogai; könyvtárhasználói felelősség; könyvtárfenntartó).
3. *fejezet.* A könyvtárak kötelezettségei és jogai (a könyvtárak státusza; a könyvtárak kötelezettségei; a könyvtárak jogai).
4. *fejezet.* Az állam könyvtárügyi kötelezettségei (állami könyvtárügyi politika; az állam feladatai a könyvtárügy fejlesztésében).
5. *fejezet.* Az Oroszországi Föderáció népei által felhalmozott kulturális vagyon megőrzésének és használatának feltételei a könyvtárügy területén (könyvtári állományok, mint az Oroszországi Föderáció népeinek kulturális vagyona; a könyvtárak, mint az Oroszországi Föderáció népei kulturális vagyonának összetevője; az Oroszországi Föderáció nemzeti könyvtárai).
6. *fejezet.* A könyvtárközi együttműködés szervezete (az állam részvétele a könyvtári ellátással kapcsolatos koordináció és együttműködés megvalósításában; központi könyvtárak; könyvtárak együttműködése a tudományos-műszaki információs szervekkel és a levéltárakkal).
7. *fejezet.* A könyvtárügy gazdasági szabályozása (a könyvtárlétesítés rendje; könyvtárak átszervezése és megszüntetése; a könyvtári vagyon; könyvtárfejlesztési alapok; a könyvtári munkatársak munkajogi viszonyai).
8. *fejezet.* Záró rendelkezések (a törvény hatálybalépése; jogszabályok harmonizálása e szövetségi törvénnyel).

Meglehet, hogy a fenti törvényi címlista korántsem annyira étvágygerjesztő, mint holmi étlap, mégis hadd közöljek belőle részint a „combosabbnak látszó”, részint pedig a szakmai „nyencfalatok rangjára aspiráló” vonatkozásokat. (Törvényi helyük feltüntetésével).

A könyvtár a törvény értelmezésében „információs, kulturális és művelődési intézmény” (1/1), miközben a könyvtárak összessége könyvtárügyet alkot. A törvény hatálya – függetlenül szervezeti-jogi formájától és a tulajdonformától – minden oroszországi könyvtárra kiterjed (1/3). A legfontosabb könyvtárfajták: állami könyvtárak, ezen belül szövetségi könyvtárak, az Oroszországi Föderáció szubjektumainak könyvtárai, minisztériumi és más államigazgatási szervek által fenntartott könyvtárak; a helyi önkormányzati szervek által fenntartott munici-

piális könyvtárak; az Orosz Tudományos Akadémia, egyéb akadémiák, tudományos kutatóintézetek és képző intézmények könyvtárai; vállalati, intézményi könyvtárak, szervezetek könyvtárai; társadalmi egyesületek könyvtárai; magánkönyvtárak; az országban egyezmények alapján működő külföldi tulajdonú könyvtárak (1/4).

A könyvtári ellátáshoz (könyvtárhasználathoz) való joggal – „nemre, korra, nemzetiségre, műveltségre, szociális helyzetre, politikai meggyőződésre és vallásra való tekintet nélkül” – valamennyi állampolgár rendelkezik, és ezt a jogát főként, de nem kizárólagosan az állami és önkormányzati könyvtárakból kialakított nyilvános könyvtári hálózatok tagintézményeiben gyakorolhatja (2/5). Magánkönyvtárat minden állampolgár és jogi személy alapíthat és működtethet. Ezt a jogosítványt erősíti, hogy a régi és ritka dokumentumokkal rendelkező magánkönyvtárak számára a törvény állami támogatást helyez kilátásba (2/6).

A könyvtárhasználó valamely mű megléte felől az összes könyvtárban ingyenesen tájékozódhat, a nyilvános könyvtárakban ezen kívül ingyenes a konzultáció és az állományhasználat is (a személyi kilétet igazoló beiratkozást követően). E cikkely érdekes passzusa: „A használónak az állami és municipiális könyvtárakban joga van orosz nyelven mint az Oroszországi Föderáció állami nyelvén írt dokumentumokkal való ellátásra és kiszolgálásra, az Oroszországi Föderáció köztársaságaiban pedig az adott köztársaság... állami nyelvén írtakkal való ellátásra és kiszolgálásra is (2/7). „Amennyiben a használót a könyvtár korlátozza használati jogainak gyakorlásában, bírósághoz fordulhat (ugyancsak: 2/7).

A nemzeti kisebbségek joga, hogy az állami könyvtári hálózat révén hozzájussanak az anyanyelvükön írt művekhez, a vakok és a gyöngénlátóké, hogy a nyilvános könyvtári hálózaton és a speciális könyvtárakon keresztül megkapják a számukra alkalmas dokumentumokat, a mozgáskorlátozottaké pedig, hogy a nyilvános könyvtári hálózat biztosítsa számukra a postai vagy más nem sztenderd

úton-módon történő kölcsönzést. A gyerekek és fiatalok könyvtári ellátására a nyilvános hálózatok részlegei, külön gyerek- és ifjúsági könyvtárai, továbbá a tanintézeti könyvtárak hivatottak (2/8).

Átugorva a teljesen hagyományos 2/9 cikkelyen, amely az olvasó használat közbeni felelősségét és kártérítési kötelezettségét írja le, a fenntartói cikkelyből (2/10) is csak a következőkre érdemes felhívni a figyelmet: „A fenntartónak – a statútumban és a jogszabályban felsorolt eseteken kívül – nincs joga arra, hogy beavatkozzék a könyvtár alkotó munkájába”. Az alkotó munka önállósága később (3/13) a könyvtárak jogaként is megfogalmazásra kerül.

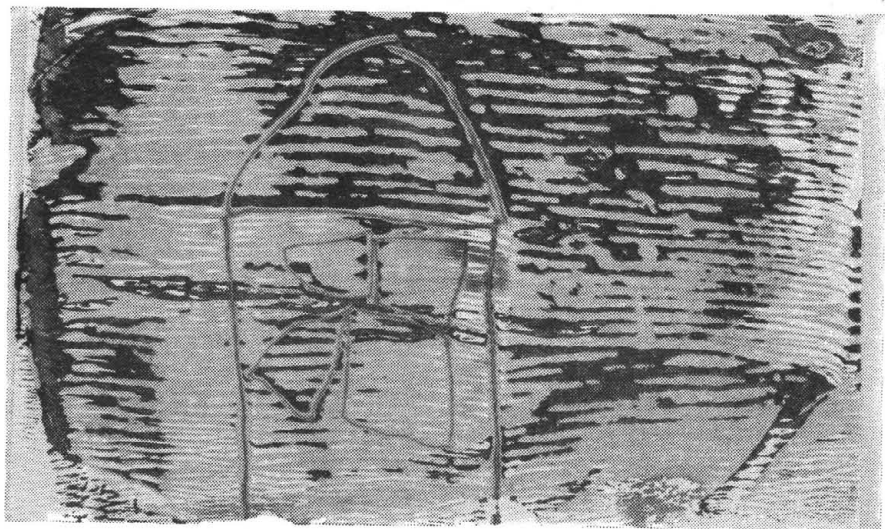
A 3/11 jogi személyként definiálja az állami, a municipiális könyvtárakat és a központosított könyvtári rendszereket. Ennek előfeltétele a regisztráció. A többi könyvtár státusza azonos a fenntartó státuszával.

A könyvtárak szokványos kötelezettségei között kapott helyet egy korábban elképzelhetetlen meghagyás, amelynek jegyében tilos az állomány szabad használatát korlátozó vagy megakadályozó állami és másféle cenzúra alkalmazása és – tudományos és szolgáltatás-szervezési felhasználáson kívül – az olvasóktól való adatszolgáltatás. És ez is újszerű: „a részben vagy egészben költségvetési dotálásban részesülő könyvtárak tartoznak működésük közben azt az ideológiai és politikai sokszínűséget tükrözni, amely a társadalomban kialakult (3/12).”

A könyvtárak jogai (3/13), mint az egy megelőző megjegyzésünkéből is sejthető, meglehetősen szerteágazóak, és ügyviteli, gazdálkodási és érdemi vonatkozásokban egyaránt nagyfokú önállóságra készítetnek. Hadd emeljük ki közülük a gazdasági munkára való jogosítványt, amelynek alapján a könyvtár, amennyiben nem sérti alapfunkcióit, kereső tevékenységet folytathat. Hasznos jog lehet az állami könyvkiadási terv keretében megjelenő újdonságok könyvtári elővásárlásának kimondása.

Az állam könyvtárügyi politikája arra az alapelvre épül, hogy olyan feltételek teremthetők, amelyek mellett általánosan hozzáférhetővé válnak a könyvtárak által gyűjtött információk és kulturális értékek. Az állam e szövetségi törvényben foglalt jogokra garanciát vállal, s – minősített törvénysértési esetek kivételével – nem avatkozik be a könyvtárak munkájába. A könyvtárügy fejlődését finanszírozással, megfelelő adó-, hitel és árpolitikával segíti elő. A kormány könyvtárügy fejlesztési programokat készített, s ezeket a kulturális fejlesztési programok integráns összetevőjének fogja tekinteni. A szövetségi államigazgatási szervek regionális és tárcametszetekben fogják kezdeményezni a könyvtári munka koordinálását. Külön gondoskodás történik a szociális és rokkantsági szempontból hátrányos helyzetűek könyvtári ellátásának támogatására, valamint egyes korcsoportok (pl. gyerekek, fiatalok), továbbá bizonyos földrajzi egységek (faluk, északi területek stb.) lakóinak színvonalasított könyvtári szolgálathoz juttatására. Az állami szervek nemcsak az állami-önkormányzati könyvtári szférát kívánják ösztönözni, hanem a társadalmi és magán könyvtári szférát is a minél rangosabb ingyenes szolgáltatások vitele érdekében (4/14).

A szövetségi szervek konkrét feladatait a törvény így sorolja fel: muzeális értékű állományok regisztrálása és ellenőrzése, nemzeti és más szövetségi könyvtárak létesítése és dotálása, könyvtárosképzési, alkalmazási, bérezési alapelvek és a szakmán belüli szociális gondoskodás alapelveinek kimunkálása, szövetségi szintű könyvtárosképző és továbbképző intézmények létesítése és fenn-

tartása, könyvtártudományi kutatásokban és módszertani vizsgálódásokban való részvétel, könyvtári szabványok jóváhagyása, statisztika szervezése. A szövetségi szubjektumok és az önkormányzatok konkrét feladatai a szolgálat működésének biztosítása körül jegesednek ki. A hanyag ügyintézés itt is bírósági eljárás tárgya lehet (4/15).

Az 5/16 és 5/17 cikkely a muzeális értékű állományegységek fokozott védelmével (egyebek mellett: regisztrálásával és őrzési-használati szabályaival), valamint az ilyen állományegységekkel rendelkező könyvtárak kiemelt kezelésével foglalkozik.

Az Oroszországi Föderációnak két nemzeti könyvtára van, az ún. Oroszországi Állami Könyvtár [ez a volt Lenin Könyvtár] és az Oroszországi Nemzeti Könyvtár [ez a volt szentpétervári Szaltikov-Scsedrin Könyvtár]. Jelentőségük deklarálása mellett a törvény így határozza meg alapvető funkcióikat: „Alakítják, megőrzik és olvasóik rendelkezésére bocsátják a hazai dokumentumtermés legteljesebb gyűjteményeit, a tudományos értékű külföldi dokumentumokat; szervezik és megvalósítják a oroszikumok bibliográfiai nyilvántartását; részt vállalnak a nemzeti sajtórepertórium készítéséből; központjai a könyvtártudományi, bibliográfiatudományi és bibliológiai tudományos kutatómunkának, továbbá a szövetségi jelentőségű módszertani, tudományos-információs és kulturális munkának, s mint ilyenek vesznek részt a szövetségi könyvtárügyi politika kimunkálásában és végrehajtásában.” Ezen felül a Föderáció valamennyi köztársaságában, autonóm körzetében és területén is szervezhető, illetve működhetnek nemzeti könyvtárak (5/18).

Az állam a könyvtárügy hatékony működése érdekében – szögezi le újólga a 6/19 – főképpen ösztönzéssel vesz részt. Ez részint anyagi természetű, részint „címetes” dolog. Nevezetesen a központi könyvtári cím és funkció adományozásáról van szó. Ilyen központi könyvtári megbízást köztársasági, autonóm körzeti és területi, megyei és regionális, járási és városi szinten egyaránt kaphatni,

cserében pedig az így kiemelt könyvtárnak mintegy menedzselnie kell területén a könyvtári ellátás javítását (6/20).

Az igen fontosnak látszó 6/21 cikkely teljes szövege a következő: „Abból a célból, hogy az állami információkészletek racionális felhasználást nyerjenek, a könyvtáraknak kooperálniuk kell a tudományos-műszaki információs szervezetekkel, az archívumokkal, valamint más olyan vállalatokkal, intézményekkel és szervezetekkel, amelyek különféle színvonalú információs adatbankokkal rendelkeznek. Ennek rendjét a hatályos törvényi meghagyások, a szövetségi szintű állami programok, valamint a szóban forgó intézmények és szervezetek közötti megállapodások határozzák meg.”

A 7/22–25 és a 8/27–28 cikkelyek többségéről nem érdemes többet írni, mint amennyit tartalmuk felől „étlapot utánzó” felsorolásuk elárult. A könyvtárfejlesztési alapokat illetően azért jegyezzünk meg annyit, hogy egyaránt létesülhetnek állami és nem állami alapok, s hogy ezek kamatait a könyvtárügyi törvény céljainak mielőbbi megvalósítására szabad felhasználni (7/25). A könyvtárosok jogállását a munka törvénykönyve szabályozza. Ezen felül időnként attesztáción kell átesniük. Ennek rendjét a minisztertanács alakítja ki (7/26).

Az ismertetett törvényt – a kötelese példány szolgáltatási törvénnyel együtt – Jelcin elnök 1994. december 29-én írta alá.

II.

A könyvtárügyinél csak alig valamivel „slankabb”, 4 fejezetből és 24 cikkelyből álló köteles példány szolgáltatási törvényről ehelyütt mindössze „étlapot utánzó” felsorolással tájékoztatunk, illetve legfeljebb néhány kiemelés erejéig. Íme:

1. fejezet. Általános rendelkezések (alapfogalmak; az Oroszországi Föderáció törvényhozása és a köteles példány; e szövetségi törvény hatálya; a köteles példány szolgáltatással kapcsolatos rendszer kialakításának céljai; az ingyenes és fizetett köteles példány szolgáltatásban érintett dokumentumfajták).
2. fejezet. A dokumentumok előállítóinak köteleességei és jogai (kötelezettségek az ingyenes köteles példányok szolgáltatásában; az ingyenes köteles példányok szolgáltatása; a FÁK-kiadványok köteles példányainak szolgáltatása a kölcsönös kiadványcsere révén; vakok számára készült dokumentumok, majd kiadványfajtánként külön-külön cikkelyben: publikálatlan dokumentumok, hivatalos kiadványok, audiovizuális produktumok, elektronikus kiadványok ingyenes köteles példányainak szolgáltatása; a fizetett köteles példányok szolgáltatása; a köteles példányok postai expedálás; a dokumentumok előállítóinak jogai).
3. fejezet. A köteles példányban részesülők kötelezettségei (a köteles példányok központi elosztásában résztvevő szervezetek kötelezettségei; a köteles példányok központi juttatásában részesült szervezetek kötelezettségei; az ingyenes szövetségi köteles példány tartós őrzése; a köteles példány másolása; a köteles példány szolgáltatás ellenőrzése; tájékoztatás az ingyenes szövetségi köteles példányokról).
4. fejezet. Záró rendelkezések (a köteles példányok szolgáltatási rendjének megsértésével kapcsolatos felelősség; a törvény hatályba lépésének időpontja).

A rend kedvéért hívjuk fel a figyelmet arra, hogy a köteles példány szolgáltatásba bevont dokumentumok (széles) körét az 1/5 határozza meg, s ha ennek ellenére is eltekintünk idézésétől, azt a 2. fejezet 9–13. cikkelyeinek korábban felsorolt címlistája teszi szükségletenné.

A törvény hatálya valamennyi kiadói szervezetre kiterjed (1/3), miközben ezek a szervezetek a következők: kiadók, poligráfiai vállalatok, egyéb kiadói intézmények és szervezetek, tömegtájékoztató eszközök szerkesztőségei, zenei cégek és hanglemezyártók, televíziós és rádiós társulatok, filmstúdiók, video- és filmgyártó vállalatok, tudományos kutató intézmények, egyetemek és főiskolák, tervező intézetek, dokumentumokat kiadó egyéb szervezetek (2/6). A szolgáltatás lebonyolítása a nyomdák és a sokszorosítók feladata. A kötelespéldányok elosztásának központi letéteményese a Könyvkamara lett, miközben egy-egy ingyenes példányt a két szövetségi nemzeti könyvtár, az Orosz Tudományos Akadémia Könyvtára kap meg, míg a fennmaradó példányszámból egyéb könyvtárak részesülnek. A példányszám pedig: orosz nyelvű könyvekből és periodikumokból (a velük egy tekintet alá eső kiadványokból) 16 példány, nemzetiségi és idegen nyelvű könyvekből és periodikumokból 7 példány, zenei kiadványokból 14 példány, szabad lapos szövegkiadványokból 5 példány, disszertációk autoreferátumaiból 12 példány, szabványokból pedig 10 példány (2/7).

A vakok számára készült kiadványokból (beleértve a „hangos könyveket” is) 2-2, a nem publikált dokumentumokból 1-1, a hivatalos kiadványokból 2-2, az audiovizuális dokumentumokból összesen 6-6, az elektronikus kiadványokból összesen 2-2 ingyenes példányt kell beszolgáltatni. Ezen felül bizonyos „félkész” termékekből is kell szolgáltatni egy-egy példányt. A törvény felsorolja a nem hagyományos dokumentumok köteles példányaiból részesülő intézmények nevét is (2/9–13).

Az előállítóknak az ingyenes köteles példányokon kívül a kormány meghatározta példányszámban fizetett példányokat is szolgáltatniuk kell (2/14).

Miközben a további cikkelyek a kedvezményezett intézmények köteles példányokkal kapcsolatos feladatait részletezik (3/17–22), a törvény nem szól a különféle dokumentumfajták megőrzési kötelezettségének időbeli differenciálásáról. Ezek szerint minden dokumentumot, amit beszolgáltatnak, az örökkévalóság igényével kell megtartani.

A törvény megsértése szabálysértési eljárást von maga után (4/23).

*

A szép az, ami érdekel nélkül tetszik. E tudósítás írójának mindkét alapjogszabály elnyerte a tetszését: az egyik is és a másik is megbízhatóan koordinált és fogalmazott szakmai és jogászai produktum. Noha semmi érdeke nem fűződik hozzá, mégis kíváncsian várja e törvények gyakorlatban való érvényesülését.

Futala Tibor

Könyvtárpedagógia a helyi tantervben

A könyvtárhasználati követelményrendszer tervezésének szempontjai

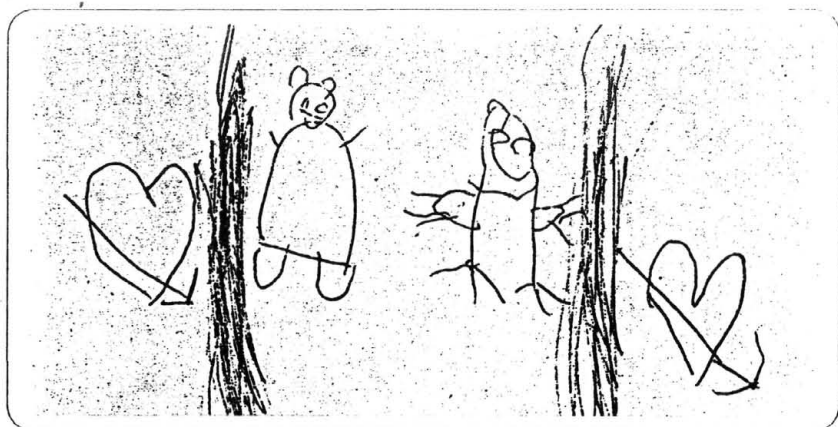
A NAT életbeléptetését (kihirdetését) követően az iskoláknak maximálisan 3 év türelmi időt hagyva el kell készíteniük, vagy adaptálniuk helyi tantervüket pedagógiai programjukat. A helyi tanterv tulajdonképpen az iskola globális pedagógiai programja, amely magába foglalja és szintetizálja az adott intézmény profilját, fejlesztési koncepcióját, tantárgy struktúráját, a közvetített műveltségterületeket, tanóra és tanórán kívüli tevékenységeket, önművelési alternatívákat, továbbá óra- és időterveket, valamint a felhasznált taneszközöket. Először mindig az iskola globális pedagógiai programját (helyi tantervét) kell elkészíteni, majd ebbe ágyazva jelennek meg az egyes műveltségterületek (tantárgyak) – ezen belül a könyvtárpedagógia – tematikai egységei. Az önkormányzat az iskolavezetés és a tantestület által közösen egyeztetett (elfogadott) pedagógiai alternatívára épül az alapvizsga követelményrendszere. Éppen ezért minden iskolának – jól felfogott érdekből – újra kell gondolnia tanítási programját, a tanulóknak közvetített műveltséganyagot és a választott iskolaszervezethez, nevelési-oktatási koncepcióhoz igazodó hatékony fejlesztési stratégiát kell kialakítani. A könyvtárpedagógia helyi terve a NAT könyvtári követelményrendszere épül de nem azonos vele, maximálisan figyelembe veszi az adott intézmény speciális (helyi) sajátosságait és adottságait, melynek megfigyelése mindig az adott közoktatási környezetben lehetséges.

Mind a globális, mind az egyes műveltségterületek – ezen belül a könyvtárpedagógia – tervét az iskola vezetése és a tantestület lehetőleg közösen készítsék el, vagy – ha erre nincsenek kellően felkészülve – kész koncepciót adaptáljanak. Az utóbbi esetben is nagyon fontos a helyi sajátosságokhoz való igazítás. Ugyanis a helyi (egyedi) adottságok nagymértékben meghatározzák mind a könyvtárban (forrásközpontban) dolgozók tevékenységét, mind a tanulóktól elvárható könyvtárinformatikai követelményeket.

1. Az iskolavezetés előkészítő, tényfeltáró feladatai

Az iskolavezetés konkrétan vizsgálja meg a következőket!

- A könyvtárpedagógiai program helyi tervezete tükrözi-e a fenntartó, az iskola és a társadalmi környezet elvárásait?
- Illeszkedik-e a program az adott település (vagy körzet) hagyományaihoz, jellegéhez, arculatához?
- Milyen önművelési igényeket fogalmaz meg a civil szféra?
- Milyen az iskola infrastrukturális kondíciója és a pedagógusközösség szakmai színvonala?

- A választott pedagógiai programot – könyvtárpedagógiai stratégiát – spontán elfogadja, vagy azonosul is vele a tantestület?
- Milyen a tanulóközösség összetétele? (elit, leszakadó)
- Hogyan prognosztizálható a tanulók pályairányultsága?
- A közoktatási törvényben megfogalmazott – iskolai könyvtárra vonatkozó – elvárások (személyi, tárgyi, működési feltételek) milyen szinten biztosítottak az adott iskolában?
- Adottak-e a NAT könyvtár-informatikai követelményrendszer eredményes megvalósításának alapfeltételei?
Nevezetesen: – hatékony forrásközpont, számítógépes adatbázis.
- Megfelelő médiatári belső információtechnikai (technológiai) színvonal (differenciált szolgáltatás, széleskörű tájékozódás, információkhoz való gyors hozzájutás).
- A tanulóközösség tanulási önművelési kultúrájának színvonala.
- A tömegművelés könyvtárban való használatának (szolgáltatásának) lehetősége.
- Az iskolai könyvtárostánár szakmai felkészültsége, és az egyes műveltségterületeken tevékenykedő (szaktárgyakat tanító) pedagógusok könyvtárinformatikai ismeretei.
- Az iskolai médiatárra alapozott forrás alapú tanítás-tanulás és erre épülő pedagógiai módszertani kultúra megfelelő színvonala.
- Könyvtárhasználatra épülő szakórák, foglalkozások (szakköri, napközis, tehetség gondozó stb.) rendszere.
- Iskolai irattár (könyvtári) rendezett „kutatható állapota”.
- Iskolai kreatív szakkörök (iskolarádió, újság szerkesztés, film, video stb.).

2. A könyvtárostánár feladatainak tervezése

A jó könyvtár az iskolai műhelymunka nélkülözhetetlen része, mindez egyúttal azt is feltételezi, hogy a könyvtáros a tantárgyközi tanítás és nevelés egyik centrális gondozója, aki szervezi, összefogja, koordinálja a médiatári eszköztárra

épülő pedagógiai, fejlesztő, önművelő tevékenységet. Az iskolavezetéssel közösen kialakítja az adott intézmény könyvtárpedagógiai stratégiáját. Felelős az iskolavezetés, a tantestület és a könyvtáros hatékony együttműködéséért, továbbá a NAT könyvtárhasználati követelményrendszer eredményes megvalósításáért. A könyvtárpedagógia eredményes művelésének nem lehet más a célja, mint az az alapvető elvárás, hogy minden iskolában valósuljon meg egy tervszerűen felépített gyakorlatközeli könyvtárhasználat és erre való nevelés, mert csak a közös együttműködés eredményezheti egy hatékony könyvtári eszköztárra, információs bázisra felépülő pedagógiai-módszertani kultúra kialakulását.

3. A szaktanárok tevékenységének koordinálása

A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek elsajátítása és a tanulási-önművelési kultúra fejlesztése tantárgyközi feladat, tehát az egész tantestület közös ügye munkaszereptől függetlenül. Ezért a helyi könyvtárpedagógiai program kidolgozásába be kell vonni a szaktanárokat is. Éppen ezért ösztönözni kell a tantestület minden tagját a könyvtár adta tanulási-önművelési alternatívák rendszeres igénybevételére. Ők a felelősök azért, hogy szaktárgyuk műveltséganyagába beépüljenek a médiatári információszerzés különböző csatornái. Legyen jelen (tervezzék meg!) mindennapi pedagógiai munkájukban a könyvtári eszköztárra épülő forrás alapú tanítás-tanulás és kutatómunka igénye. Alapozzák meg tanulóikban a gyorsan alkalmazkodni képes, rugalmas önművelési attitűdöt. A könyvtárhasználati kultúra emelése, a tanulási önművelési szokások fejlesztése csak akkor lehet eredményes, ha az iskola valamennyi pedagógusa egy közösen vállalt könyvtárpedagógiai program keretében végzi feladatát.

4. A tanítás-tanulás (könyvtári ismeretszerzés) feltételeinek tervezése

Lehetőség szerint mindig könyvtári környezetben történjen a könyv és könyvtárhasználati ismeretek és gyakorlatok tanítása. Ellenkező esetben a hatékonyság erősen kétséges. Fontos a könyvtáros tanárral való rendszeres konzultáció, időpont egyeztetés, szervezési kérdések megbeszélése, vagyis a különböző könyvtári foglalkozások (szakórák, napközi, tehetséggondozó stb.) gondos előkészítése.

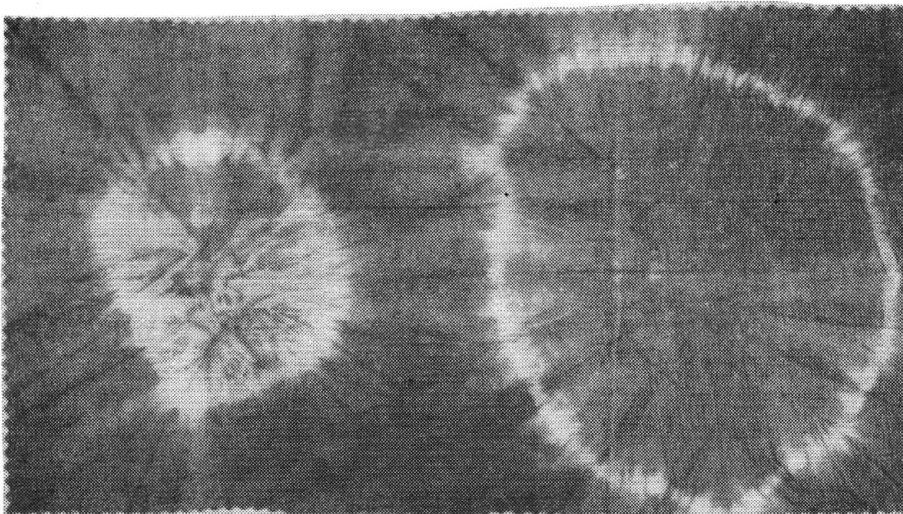
Alapvető követelmény, hogy minden tanulónak legyen helye és tudjon jegyzetelni a könyvtár ún. tanuló-kutató övezetében. Az eredményes és hatékony médiatári önművelés egyik alapfeltétele, hogy megfelelő minőségű és mennyiségű dokumentum (könyv, folyóirat, AV ismerethordozó) álljon a tanulók rendelkezésére az egyéni és differenciált csoportfoglalkozásokon. Korszerű demonstrációs eszközök, oktatócsomagok, nyomtatott taneszközök, tanulási segédletek és oktatástechnikai apparátus segítse a tanulási folyamatot. Fontos didaktikai követelmény, hogy lehetőleg mindig olyan dokumentumot(okat) adjunk a foglalkozásokon a tanulók kezébe, melyek az életkori sajátosságaiknak legjobban megfelelnek, és előzőleg már volt alkalmuk közelebről tanulmányozni. A

könyvtáros-tanár szervezi a könyvtári eszköztárra épülő tanulási önművelési folyamatot az osztályfőnökökkel közösen, a szaktanárok pedig fontos láncszemei a gyakorlati megvalósításnak.

5. Az egyénhez igazodó tanulásirányítás normáinak tervezése

A tanulásirányítás tervezésekor mindig pedagógiai folyamatban és tanulóban kell gondolkodni. Alapvető követelmény, hogy a pedagógus könyvtári feladatokat, gyakorlatokat kiválasztó munka(óra) szervező tevékenysége mindig a tanuló aktuális teljesítményéhez igazodjon. A választott feladatok, és munkaformák kellően motiváltak legyenek, a felfedezés, rátalálás, önkifejezés élményével hasznosnak, és elégtételt adjon a tanulók eltérő érdeklődésének. Minden – a könyvtári ismeretszerzést – zavaró tényezőt ki kell szűrni (pl. nincsen elég könyv, szűk a hely, nem férnek a polcokhoz). A hatékonyság érdekében a könyvtári foglalkozásokon is alkalmazzuk a tanulás-szervezés különböző munkaformáit (frontális, differenciált, csoport, egyéni).

Külön tervezzük meg a közvetlenül irányított könyvtári tevékenységeket és az egyénre szabott önálló tanulói tevékenységeket. Olyan feladatokat adjunk, amelyek segítik az ún. tanulásdiagnosztikai gondolkodásmód kialakítását. Tudatosítsuk a tanulókkal, hogy a különböző tanórákon megismert műveltségterületek ki lehet bővíteni, meg lehet szilárdítani a szélesebb alapon nyugvó könyvtári ismeretekkel. Amikor a tanulók konkrétan megismerkednek a különböző dokumentumokkal (könyvek, képek, folyóiratok, AV ismerethordozók) mindig adjuk a kezükbe, lapozzák át, tanulmányozzák, olvassák le a legfontosabb adatokat, tájékozódjanak tartalmukról, műfajukról, nézzék meg az illusztrációkat, ábrákat. A könyvtári gyűjtőmunkánál hívjuk fel a figyelmüket arra, hogy minden esetben közölni kell a felhasznált forrás(ok) legfontosabb adatait (szerző, cím, impresszum). A feladatadás mindig érthető, világos és egyértelmű legyen. Rend-

szeresen gyakorolják a könyv és sajtóolvasást, működjön a tanulói önellenőrzés és a hibatudat. A könyvtári gyakorlatokat mindig értékeljük (személyenként és csoportonként) folyamatosan és az egyes iskolaszakaszok végén szummatív formában. A gyengébb tanulókat segítsük, biztassuk, a jobbakat hatékonyan motiváljuk még jobb teljesítmény elérésére. Neveljük rá a tanulókat arra, hogy rendszeresen tájékozódjanak a könyv és médiapiac újdonságairól különböző ajánló-jegyzékek és az elektronikus média útján. A tanulásirányítás normáit úgy kell szerveznünk, hogy alakuljon ki a tanulóknál a különböző információhordozók rendszeres használatának igénye.

6. Különböző tanulótípusokhoz igazodó humánus bánásmód „tervezése”

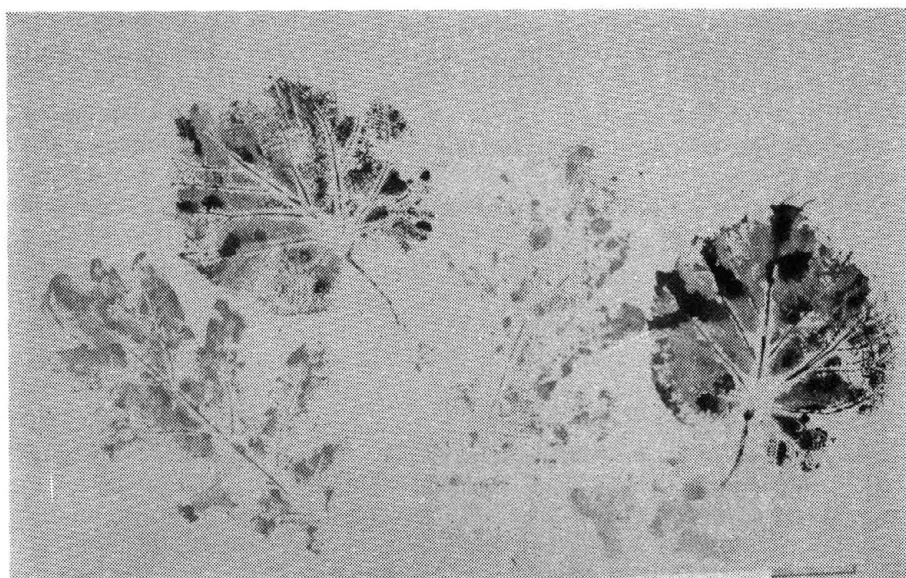
Az iskolai könyvtárba érkező tanulók, tanulócsoporthoz tartozó összetétele merőben eltérő, és nagyfokú differenciáltság jellemzi az egyes tanulók könyvhöz, olvasáshoz, könyvtárhoz való viszonyulását. E pedagógiai szempontból közel sem elhanyagolható tényezőt a tervezésnél maximálisan tolerálni kell könyvtárosnak, tanárnak egyaránt. Ezért nagyon fontos – különösen az első – könyvtárlátogatás(ok) gondos előkészítése. Legyen előzetes ismeretünk (pedagógiai diagnosztika) a tanulók könyvhöz, olvasáshoz való viszonyulásáról (pozitív, közömbös, negatív attitűdjéről). A tervezésnél vegyük figyelembe a szülői ház – a tanulók otthonról hozott – könyvkultúráját. (Egyáltalán van-e ilyen?) Alapvető pedagógiai cél, hogy minden tanulóban alakuljon ki az olvasás, a könyv és a könyvtár iránti pozitív attitűd. Váljon számukra nélkülözhetetlen mindennapi szükségletté, igénnyé az olvasás örömet, feloldódást hozó gyönyörűsége. Érezzék a személyre szóló törődést és a segítő szándékú beavatkozást olvasmányaik helyes kiválasztásakor.

A lassabban haladó (gyengébb képességű) tanulók irányítása:

Közvetlen pedagógiai irányítást igényelnek, fontos, hogy megfelelőképpen motiváljuk őket. Elemi követelmény, hogy olyan dokumentumokat adjunk a kezükbe, amelyek biztosan lekötik érdeklődésüket és aktivizáló erővel hatnak. Érdekes, fejtörő, játékos feladatokat adjunk nekik, melyeket kevés tanári segítséggel meg tudnak oldani. Végeztessünk velük rendszeresen olvasási gyakorlatokat, készítsenek rajzokat szabadon választott témák (könyvek) illusztrációinak felhasználásával. A különböző könyvtári eszköztárra épülő tevékenységek, feladatok adásakor mindig a gyakorláson és a munkáltatáson legyen a hangsúly. A lassabban haladó tanulók munkavégzését célszerű a pedagógusnak lépésenkénti utasításokkal, és elemenkénti rávezető kérdésekkel irányítani. Lehetőleg mindig demonstráljuk a feladatmegoldás művelési sorrendjét. Ismertessük a tanulókkal a könyvtárban elvárható és kívánatos viselkedési szabályokat, hívjuk fel a figyelmet a normasértő magatartásra. Tudatosítani kell a tanulóknál, hogy minden könyvtárban rend-redezett van, ezt az ún. raktári rendet mindenkinek kötelező betartani.

A gyorsabban haladó (jobb képességű) tanulók irányítása:

Várjuk el tőlük, hogy a tanórán megszerzett ismereteiket rendszeresen egészítsék ki médiatechnológiai információkkal. Olyan feladatokat adjunk nekik, melyek

megoldása a könyvtár teljes tájékoztató apparátusának használatát igényli (lexikonok, gyűjteményes munkák, katalógusok, bibliográfiák) Lehetőleg a kapott feladatokat mindig önállóan dolgozzák fel. Neveljük őket arra, hogy könyvolvasmányaikról készítsenek olvasónaplót, könyvismertetést, jegyzetet. Gyakoroltassuk velük a különböző dokumentumokban való önálló tájékozódást, adatok leolvasását, összehasonlítását, elemzését. Önállóan gyűjtsenek irodalmat egy-egy szaktárgyi témához, készítsenek tanulmányt, beszámolót és tartsanak kiselőadást. Gyakoroltassuk velük a könyv és a sajtó olvasását lexikonhasználattal kombinálva. Konkrét példák alapján figyeltessük meg velük a periodikák (napi-
hetilapok, folyóiratok) információs tartalmát (értékét). Neveljük a jobb képességű tanulókat publicisztikai szövegek rendszeres olvasására.

7. A könyvtárpedagógiai műveltséganyag (követelményrendszer) tervezése

A követelményrendszert úgy kell összeállítani, hogy tartalmazza azokat az alapvető ismereteket, gyakorlati tevékenységeket és kialakítandó képességeket, amelyeket az adott iskolában tanítani kell. Ki kell jelölni az elvárható minimális teljesítményt és a kívánatos fejlesztési követelményeket, amelyek egyúttal az egyes iskolaszakaszok végén az ellenőrzési és értékelési pontokat jelentik. A könyvtárhasználati követelményeket úgy kell meghatározni, hogy azok teljesítése szinkronban legyen az adott intézmény lehetőségeivel és megvalósíthatóak legyenek. Az alapproblémát az adott iskolaszakasz, a NAT könyvtárhasználati követelményrendszerének és a helyi tanterv elvárásainak egymáshoz illesztése, integrálása jelenti. A jó színvonalú tervezés a NAT alapos ismerete nélkül elképzelhetetlen.

Kiindulási helyzet – Általános követelmények, elvárások megfogalmazása (a NAT könyvtárhasználati követelményrendszer 1–6. pontjában foglaltak adaptálása).

- Célok, feladatok megfogalmazása az iskola profilja és kondíciója alapján. (Honnan hova akarunk eljutni?) A fejlesztési út konkrét követelményeinek megfogalmazása.
- A NAT alapján le kell írni konkrétan az elsajátítandó műveltségterületeket.
- Meg kell fogalmazni a kialakítandó jártasságokat, készségeket, képességeket.
- Tisztázni kell, hogy a követelmények minimumát, maximumát, vagy a köztes állapotot kívánjuk megfogalmazni. (A minimum szint elérése nem képezheti alku tárgyát!)
- A követelményeket évfolyamokon belül osztályokra is differenciálhatjuk.

A könyvtárpedagógiai program tervezetét a teljes képzési ciklusra kell elkészíteni az adott iskolatípusnak megfelelően. A képzési cikluson belül célszerű megtervezni az átmeneteket is (az iskolaváltás határait: 4,6,8,10 osztály vége). Minden iskolaszervezetnek más, vagy legalább eltérő a könyvtárhasználati tematikája.

A követelmények tartalma:

- Az iskolában tanítandó tananyag a NAT és a helyi igények alapján.
- Fejlesztési követelmények, elvárások (kompetenciák, képességek).
- Kötelező (minimális) teljesítmény.
- Kiegészítő követelmények (helyi) megfogalmazása (pl. iskola- és helytörténet stb.).
- Ellenőrzés, mérés, értékelés. Az alapfok 4., 6. illetve az alsó középfok 8. és 10. évfolyamainak végére elvárható szintekben kell meghatározni az elsajátítandó jártasságokat, képességeket és önművelési tanulási technikákat.

8. A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek tantárgyi integrációja

Az önálló ismeretszerzésre és könyvtárhasználatra nevelés az általános képzés valamennyi műveltségterületére kiterjed, tehát tantárgyközi feladat. Minden pedagógus kötelessége, hogy szaktárgya műveltséganyagába beépítse az információszerzés különböző csatornáit. A tantárgyi integrációnak a helyi tantervben is nyoma kell, hogy legyen.

A tantárgyi integráció tartalma:

- A tanórán megszerzett tudás (ismeretanyag) bővítése médiatári eszköztárra építve.
- Ismerjék meg a tanulók és rendszeresen használják (a tanórán és a könyvtárban) az adott műveltségterület (szaktárgy) nélkülözhetetlen alapidokumentumait (lexikonok, enciklopédiák, kézikönyvek, gyűjtemények, szótárak stb.)
- Gyakorolják a teljes könyvtári eszköztárra épített (kézikönyvek, katalógusok, bibliográfiák, számítógép) önálló ismeretszerzést.
- Készítsenek (megadott témához) kiselőadást, tanulmányt, könyvismertetést.
- Gyakorolják a könyvtári bázisra épített irodalomkutatást és anyaggyűjtést, bibliográfia összeállítást.

Legyenek képesek a többszoros ismeretszerzésre, az információk kezelésére és alkotó módon történő felhasználására az adott szaktárgy műveltséganyagánál.

9. Időtervek, órakeretek rögzítése

A NAT biztosítja a könyvtárhasználati követelmények elsajátításához szükséges időkereteket. A rendelkezésre álló időt úgy kell differenciálni (évfolyamokra, osztályokra, csoportokra), hogy a megfogalmazott elvárások teljesíthetők legyenek. Kívánatos a könyvtári foglalkozásokat órarendbe építeni, és minimum negyedévre előre ütemezni. Az időkeretek ütemezése – kellő szaktanári egyeztetéssel – a könyvtáros feladata. A könyv- és könyvtárhasználati ismeretek tanításának megoszlása hozzávetőlegesen: kb. 40% könyvtárostánári feladat (pl. könyvtár bemutatás, raktári rend, katalógusok, könyvtári tájékoztató eszközök stb.) kb. 60% szaktanári feladat (pl. a saját műveltségterület alapvető dokumentumai és tájékoztató eszközei)

Órakeretek: Anyanyelv és irodalom, osztályfőnöki, szakórák, szakkörök, tehetséggondozó foglalkozások.

10. A könyvtári ismeretszerzés folyamatában felhasznált taneszközök

- Az iskolai könyvtár (médiatár) teljes eszköztára, szolgáltatásai, tájékoztató apparátusa.
- Könyvtári eligazító, információs táblák, demonstrációs eszközök.
- Audiovizuális, módszertani anyag, számítógépes adatbázis.
- A helyi könyvtárpedagógiai adaptációhoz felhasznált metodikai segédanyagok (tanmenetek, tematikák, tanulási, önművelési segédletek).
- Nemzeti Alaptanterv (elfogadott, kihirdetett).

*

A NAT könyvtárhasználati követelményrendszer elsajátításának az a célja, hogy megtanulja a felnövekvő nemzedék a különböző érzékelési csatornákon hozzájuk eljutó információkat kezelni (képesek legyenek eligazodni, szelektálni, befogadni) és alkotó módon felhasználni. Ki kell alakítani azokat az alapvető kompetenciákat, melyek alkalmassá teszik a tanulókat a különböző tanulási-önművelési technikák elsajátítására (könyv, sajtó, elektronikus média).

Homor Tivadar

!!! MEGJELENIK !!!

Kedvezményekkel fizethető elő

a

Magyar Nemzeti Bibliográfia Könyvek Bibliográfiája floppy kiadása

Az Országos Széchényi Könyvtár 1996-tól útjára indítja az MNB Könyvek Bibliográfiája füzeteinek floppy változatát. A füzetekkel együtt, azonos tartalommal adja közre a floppykat, amelyeken a bibliográfiai tételek (évente kb. 8000-8500 rekord) HUNMARC adatcsere formátumban, az MSZ 193 (ISO 2709) szerinti rekordszerkezetben szerepelnek. Az előfizető 4 féle karakterkészlet közül választhat: OSZK, OCLC, ISO 8859/1, ISO 8859/2. Floppy méret: 5,1/4" vagy 3,5".

A floppyról a felhasználó saját adatbázisába konvertálhatja a számára szükséges tételeket, így megtakarítja a katalogizálással és adatrögzítéssel járó munkát, csupán könyvtár-specifikus adataival – raktári jelzet, tárgyszavak stb. – kell ellátnia a rekordokat. A konverziós program kidolgoz(tat)ására – a HUNMARC leírás segítségével – csak egyszer van szükség. Megvalósulhat tehát a régi álmom: egyszeri feldolgozás, széleskörű felhasználás.

Egyfelhasználós változat

Éves előfizetési díj: 98.000,- Ft ÁFA-val.

Kedvezmény: Azok az előfizetőink, akik 1995-ben megrendelik az 1996-os év teljes anyagát (24 floppy) és 1995. november 20-ig át is utalják az összeget, 10% árkedvezményt kapnak, azaz csak 88.200,- Ft-ot kell átutalniuk, és az előfizetési díj kiegyenlítését követően ingyenesen átvehetik az egyébként 1120,- Ft-ba (ÁFA-val) kerülő HUNMARC leírást.

Többfelhasználós változat

(azoknak a könyvtáraknak, amelyek közös katalogizálással építenek adatbázist):

Éves előfizetési díj: 147.000,- Ft ÁFA-val.

Az 1995. november 20-ig a többfelhasználós változat előfizetői is 10% kedvezményt és ingyenes HUNMARC leírást kapnak. A kedvezményes ár esetükben: **132.300,- Ft.**

*Az OSZK a floppy kiadás elindítására csak abban az esetben vállal garanciát,
ha a kiadáshoz szükséges ráfordítás
a megfelelő számú előzetes előfizetésből összegyűlik.*

Könyvtári lapok

Szinte egyszerre, a minap jelent meg a könyvtáros szakma két ismert folyóirata, a *Könyv, Könyvtár* Könyvtáros 1995. júliusi, valamint a *Könyvtári Figyelő* 1995. évi 2. száma. Bár mindkét lap a könyvtárossággal, információtudománnyal foglalkozik, jellegükben eltérőek.

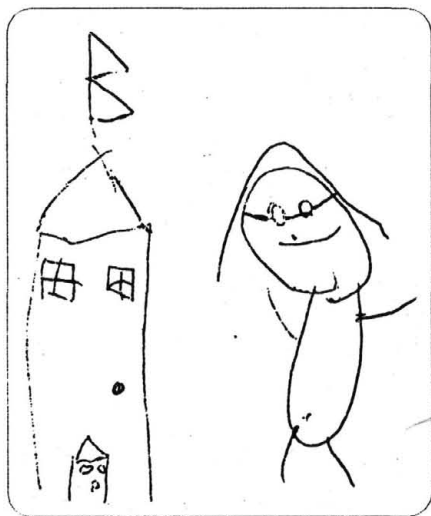
A *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros* (néhány évvel ezelőtt még csak *Könyvtáros* címmel) az egyik legnépszerűbb és legismertebb szakmai lapnak számított, de mára ez a helyzet megváltozott. Szinte hónapról hónapra vált egyre színtelenebb, egyhangú és unalmas folyóirattá, mely – jobb híján – az újonnan megválasztott könyvtárigazgatók pályázati programjait közli. A lap régen elvesztette azt a funkcióját, amit eredetileg betöltött: szólni a szakmához, és rövid, de jó írásokkal tájékoztatni az eredményekről, beszámolókat adni, könyvtártörténeti írásokat közreadni stb. A mostani számokban a cikkek a szakma „felső tízezrétől” származnak, s azokhoz is szólnának. Elképzelem, hogy a községi könyvtáros unottan teszi le, mert egyszerűen nem érdekli a fővárosi főkönyvtárosmuftik főértekezései és főeszmefuttatásai. Jelen számban egyetlen valamirevaló írás akadt, nem lokálpatriótaságból, de a kazincbarcikai Landenberger Istvánné és a szegedi Gyuris György szerkesztésében, akik a lexikonokhoz sorolnak fel pótlásokat az 1994-es év történéseinek megfelelően.

Ugyancsak megváltozott a *Könyvtári Figyelő* is, de határozottan jó irányban. Míg néhány évvel ezelőtt

szárazan egyhangú volt, s főleg a könyvtári számítógépesítés kérdéseivel foglalkozott, úgy az utóbbi 2-3 évben megszínesedett a tartalma. Mindez azt eredményezi, hogy ma már szívesen olvassák nem szakmabéliek is, hiszen írásaiban sokszor irodalomtörténeti, szociológiai stb. kérdéseket is érintenek. Kovács Ilona pl. azt vizsgálta, hogy Európa könyvtáraiban hol és milyen nagyságú magyar vonatkozású anyagot találni. Deé Nagy Anikó pedig a marosvásárhelyi Teleki Téka történetéről ír. A többi tanulmány mellett érdekes ismertetések tartalmaz a külföldi-folyóiratfigyelő is, pl. az albán könyvtárak helyzetéről, vagy a román könyvtárak titkos állományának történetéről.

Eszenyi Miklós

(Megjelent az *Észak-Magyarország* 1995. aug. 14-i számában.)

Olvasói-cikkírói gondolatok a 3K-ról

Többször gondolkodtam már azon, hogy papírra vessek ezt-azt a *Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*ról, de nem jutottam odáig, hogy bele is fogjak a könyvtári sajtó ügyes-bajos dolgaiba. Hozzáállásomon Vajda Kornél változtatott, amikor fel is kért erre; ezért vázoltam fel az alábbi gondolatokat. A jobbítás szándéka vezet, és remélem, hogy mások gondolataival együtt az enyémekek is hozzájárulnak könyvtári szaksajtónk folyamatos fejlődéséhez.

Az információs és könyvtári, valamint a gazdasági sajtót olvasgatva néha felkapom fejemet, amikor olyan szerkesztői ötletekkel találkozom, ami megkönynyíti az olvasó, használó dolgát. A mi szakmánkban különösen fontosak ezek a technikák, hiszen mi (könyvtárosok) profi információterjesztők vagyunk. Mely más szakmának lehet tehát a miénknél jobb szaksajtója?! Ebben persze az is benne van, hogy a *mai* színvonal – bármilyen legyen az – sohasem lehet elég jó, minthogy az ismeretterjesztés és tájékoztatás módszerei is gyorsan változnak. Ezt minden bizonnyal fontosnak tartja a 3K és a lapgazdák.

Példák persze akadhatnak; nekem egyik kedvencem az angol *Library Association Record*, az ottani könyvtáros egyesület lapja, amely részben olvasmányos, részben közli a könyvtárosok tájékozódásához szükséges adatokat. Bevallom, nekem gyakran ez az újság lebeg szemem előtt, amikor jó könyvtári folyóíratra gondolok.

Tartalom

A lap tartalmáról nehéz lenne alapos véleményt mondani, hiszen azt az olvasók egész tábora minősíti. Az is kétségtelen, hogy az országos könyvtári – vagy ahhoz közeli – lapok között a különböző profil ellenére kimondatlanul is verseny van (ide értem a 3K-n túl elsősorban a *Könyvtári Levelezőlapot*, a *Könyvtári Figyelőt* és a *TMT-t*). Gondoljunk csak arra, hogy a könyvtárak folyamatosan szűkülő beszerzési keretükből igyekeznek csak a számukra legfontosabbra, tehát a számukra legjobbra előfizetni. A könyvtáros újságok tehát mindannyian (nagyjából) ugyanarra a pénzmennyiségre pályáznak.

Felmérés

Hogy a használók, tehát a könyvtárosok milyen kritériumok szerint döntenek, azt legjobb lenne felméréssel felderíteni. (Ezt a lehetséges hirdető, reklámozók is hasznosnak tartanák, sőt honorálnák.) Ezen felül tájékoztatna a könyvtárosok egyes csoportjainak érdeklődéséről, munkájuk információ-igényéről. De maga a felmérés is igazi, könyvtárhoz méltó marketingmunka lenne.

Szubjektív véleményem, hogy a 3K árához képest viszonylag kevés az információ-tartalom, kevés benne a használható adat, a felhasználható ötlet, a gyakorlati tapasztalatok. Én általában a rövidebb, könnyen olvasható cikkeket szeretem.

Tartalomjegyzék más könyvtáros folyóiratokból

Azt hiszem, könnyen lehetne növelni, vagy legalább szinten tartani a népszerűséget (tehát az előfizetők számát) azzal, ha a 3K mondjuk közölné a TMT és a Könyvtári Figyelő aktuális számainak tartalomjegyzékét, esetleg a fontosabb cikkek referátumát. Ez mindegyik fél számára hasznos lehet: a 3K számára olcsón növekedne a lap információtartalma, a TMT és Figyelő számára pedig reklám.

Grafikák?

Az ábrák, de még inkább a grafikák segítenek az olvasónak a kapott információ feldolgozásában, vagy levezetésében – karikatúrák esetén. A 3K-ban előfordul a jó minőségű grafika, és biztosan hasznosabb lenne, ha a képek kapcsolódna a szöveghez. A művészi alkotások igényes, kontrasztos képeinek közlését jobb nyomdai lehetőségekkel rendelkező művészeti lapoknak engedném át.

Friss gondolatok

Noha felmérés nem készült még, feltételezem, hogy a könyvtárosok szeretnek foglalkozni a jelen gondjaival és a jövő tervezésével. Ehhez hasznos lenne a korábbi jó eredményeket folytatva a jó tollú fiatalabbakat megnyerni a lapnak, mondjuk könyvtár szakos hallgatókat. Arról a szemponttól nem is beszélve, hogy ők a jövőbeni megrendelők.

Ide kívánczik még az is, hogy a képzőintézményekben nagyobb hangsúlyt kellene helyezni a gyakorlati kommunikáció oktatására. Ebből számtalan haszon származhatna. Az is jó lenne, ha az oktatók és a hallgatók számára egyaránt igény lenne a szakajtó számukra fontos cikkeinek ismerete. Konkrétabban: a szerkesztő időnként meglátogathatná az egyes könyvtárosképző intézmények hallgatóit, vagy ők is ellátogathatnának PR-előadás keretében hozzá. De másoknak biztosan akadnak ennél jobb ötleteik is.

Kapcsolattartás az olvasókkal és a szerzőkkel

A frissességet segítheti a szerzőkkel való gyors és hatékony információcsere: Az általam ismert szerkesztők gyakran panaszkodnak a jótollú szerzők hiányára. Így valószínűsíthetem, hogy fontos lenne számukra megnyerni őket ilyen vagy olyan módon, de minden bizonnyal nem a magasabb honorárium felkínálása lebeg szemük előtt. Jó lehetőség azonban a könnyű kapcsolattartás felkínálása, a szükségszerűen előforduló sajtó- és egyéb szerkesztőségi hibák gyors korrigálása. Mert a hibák elkövetése ugyan nem, de az előzékeny javítás növelheti a lap tekintélyét.

Elérhetőség

Sokat segítené, ha lennének olyan módszerek vagy időpontok, amelyek által a szerkesztőt biztosan el lehetne érni. Ennek vannak olcsóbb és drágább lehetőségei is, pl. meghatározott szerkesztőségi órák, amikor az olvasó és a szerző számára szerkesztő telefonon vagy személyesen biztosan elérhető; üzenetrögzítő;

szerkesztői mobiltelefon; fax (még ha a szomszédé is); elektronikus postafiók. (Ez utóbbi lehetővé tenné a cikkek elektronikus küldését is, amivel megtakarítható a gépelési költség.)

Visszajelzés

– Másnéven a kétoldalú kommunikáció biztosítása.

A szerzőnek fontos, hogy hírt kapjon cikke elfogadásáról vagy elutasításáról. Ebben inkább a gyorsaság, mint a forma számít. Legolcsóbb közlés a telefon, melynek ha a legdrágább változatát is vesszük (csúcsidő, III díjzóna), 10 Ft-ba, azaz egy impulzusba kerül a 15 másodperces üzenet, de reggel 9.00 előtt valamint 15.00 után helyben 110 másodpercet is lehet beszélni. Az idő rövidege nem okozhat gondot, hiszen a felkészült könyvtárosok számára rutinfeladat a lényeges adatok kiválasztása és *csak azok* továbbadása. A szerkesztői visszajelzés történhet továbbá levélben is vagy faxon, de ezek a „műfajok” munkaigényesebbek.

A tiszteletpéldányt hasznos, ha a szerzők idejében, vagy akár a terjesztés megkezdése előtt egy-két nappal kapják meg. Ez azért jó a lapnak, mert így a szerzők is propagálói lehetnek a 3K-nak. Érdemes tehát tiszteletpéldányt küldeni. A honorárium ugyancsak visszajelzés, amelyről szintén nem érdemes elfelejtkezni, mert az rossz szájját okoz. Megjegyzendő azonban, hogy a honorárium és a cikk minősége között nincsen összefüggés, és ez nem szolgálja a lap folyamatos fejlődését. Ha a 3K hatékonyságával együtt a közölt cikkek haszna is mérés tárgya lesz, akkor érdemes lesz visszatérni erre a kérdésre.

Kérések a szerzőkhöz

A szerkesztő a lapgazdák által kidolgozott esetleges új koncepció megfogalmazása után közölheti elvárásait a cikkírókkal szemben, ahogyan ezt a Könyvtári Figyelő vagy a TMT is megteszi. A minden lapszámban megjelenő, apró betűvel szedett szöveg nem vesz el sok helyet, de jelentősen könnyíthet a szerkesztő dolgán; csökkentheti elfoglaltságát. A szerkesztő azzal is segíthet magán, ha a cikkeket diszken is elfogadja, meghatározott szövegszerkesztők fájljaiban, és a lemezt postafordultáival visszaküldi. (Célszerű, ha a gépi kiadványszerkesztést is a szerkesztő végzi, így már csak a kész, diszken lévő újságot kell nyomdába küldenie.) A szerkesztő azt is kérheti, hogy a szerző a cikk küldésekor adja meg a honorárium kifizetéséhez szükséges adatokat az anyja nevével a bankszámlaszámig.

A megjelenés ideje és az átfutás

Egy lap arculatában sokat számít a naprakészség, vagy legalábbis annak látzata. Sok hetilap ezért a címlapra nyomtatott időpont előtt jut el az olvasóhoz, azt sugallva, hogy az újság már a holnap híreit kínálja. A frissesség tekintetében a 3K sokat javult az utóbbi években, és ez bizonyára folytatódik. Ehhez persze a fenti „kozmetikai” módszeren túl gyors átfutásra és friss témákra is szükség van. A mai, viszonylag olcsó és könnyen használható elektronikus kiadvány-szerkesztési lehetőségek és a nyomdai szolgáltatások folyamatos javulása is lehetővé teszi ezt.

Lehetséges további támogatók

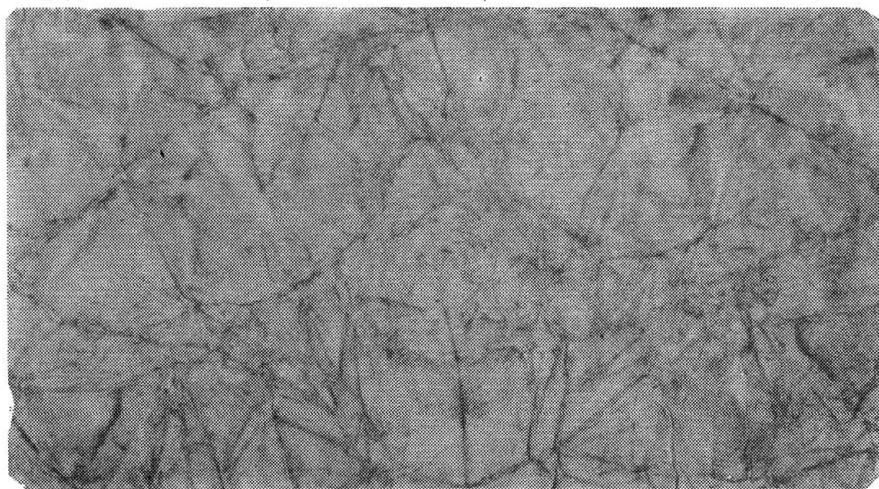
Köztudomású, hogy a 3K-t a lapgazdák tartják el, és minden bizonnyal az is világos, hogy lehetne még mit költeni a lapra, bizonyítják ezt a támogatáskérő felhívások, illetve a lehetséges reklámhordozóként való megjelenés. A korábban említett *Library Association Record* is tele van színes reklámmal; olyanokkal, amelyek a lapnak hasznot, az olvasónak pedig hasznos adatokat kínálnak. A lehetséges reklámhordozó számára azonban szintén alapvető, hogy tisztában legyen a hirdetés lehetséges olvasói körével. Visszatértünk tehát a könyvtári lapok hatékonyságának felméréséhez.

Összefoglalás

A szakmákon belüli információáramlás minősége jól jellemezheti az adott terület művelőit is. A könyvtárosoknak, mint hivatásos információtovábbítóknak különösen fontos az egyre jobb szakmai tájékoztatás. A 3K-nak létérdeke a folyamatos javítás; tartalmi, formai és az olvasókkal, cikkírókkal való kapcsolattartás területén egyaránt. A 3K ezzel megerősítheti olvasói táborát. A fejlesztés sok rugalmasságot és valamennyi pénzt is igényel. Az anyagiak beszerzése további szponzorok bevonásával lehetségessé válhat. Mindezeket nagyban megkönnyítené az olvasótábor és a 3K-val kapcsolatos igények felmérése. Hogy a költségek alacsonyabbak legyenek, a könyvtári folyóiratok együttes felmérése lehet célszerű.

Köszönöm a megtisztelő felkérést. Bízom abban, hogy írásomban a szerkesztő és a lapgazdák is találnak olyan javaslatot, amelyet megvalósíthatónak ítélnék.

Mikulás Gábor

Írásbeliség és demokrácia

9. Európai Olvasáskonferencia Budapesten

A fenti címmel a Nemzetközi Olvasástársaság (IRA) és a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) közös vállalkozásaként került megrendezésre, ez év júliusában a 24. és 26. közötti 3 napon, térségünkben elsőként, a főváros kiemelten szép helyén (a Gellért-hegy lábánál, a Feneketlen tó mellett), a Villányi úti konferencia központban – Bécs, Dublin, Salamanca, Nyugat-Berlin, Edinborough és Malmö után – az olvasás ügye iránt elkötelezett pedagógusok, könyvtárosok és kutatók 9. Európai Konferenciája.

Valójában 1987 óta készültünk erre a számunkra megítéselő feladatra, melynek sikeres lebonyolításáról most végre számot is adhatunk. A világ 36 országából, az előre jelzett 287 főből, 263-an meg is érkeztek, például csak az Egyesült Államokból 50-en, a határon túli magyarság képviseletében 23-an voltak jelen (éppen a ma-

gyar résztvevők harmada!) és összesen 179 előadás hangzott el. Az előadások tartalmáról remélhetőleg 1996 első felében egy gyűjteményes kötet segítségével tájékoztathatjuk majd az érdeklődőket. (Talán a Pedagógiai Szemle különszámaként adjuk majd közre a legjobb, leginkább gondolatébresztő szövegeket.)

Ha mindenáron jellemző vonásokat kellene felrajzolnom, akkor elsőként a módszertani komplexitást kell kiemelnem. Vége van már a késhegyre menő éles vitáknak „az egyedül üdvözítő” olvasástanítási, olvasásra ösztönző módszerekről s helyette az eltérő oktatási eljárások kombinációjáról, a motivációs bázis szélesítéséről, egyszerűbben szólva az érdeklődést felkeltő beszélgetésekről, játékokról, feladatokról, a család, az iskola és a könyvtár együttműködéséről esett sokkal több szó.

Másodikként hadd említsem a magyar szekció magas színvonalú, nagy látogatottságú, mozgalmas, érdekesítő munkáját. 3 álló napon át, reggel 9-től este 6-ig 30-40 ember figyelt egymásra, hogy jobban tehessék a dolgukat ki-ki a maga posztján könyvtárosként, tankönyvszerkesztőként, pedagógusképző intézmény tanáraként, netán falusi tanítóként.

E rövid híradás (és előzetes) nem végződik másként, csakis a köszönet szavaival. Hálások vagyunk a szakmai épülés és a baráti beszélgetések lehetőségéért mindazoknak, akik anyagi és erkölcsi támogatásukkal segítségünkre voltak:

- a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Kuratóriumának,
- a Művelődési és Közoktatási Minisztériumnak,
- az Országos Széchényi Könyvtár vezetésének és
- a Soros Alapítványnak.

Köszönjük az „előleget” – a tartozás kiegyenlítését biztosíthatjuk.

Nagy Attila

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Budapest, 1995. szeptember 14.

49. szám

Elhunyt Csorba Győző – 1995. szeptember 27-én Pécssett kísérik utolsó útjára Csorba Győző költőt, műfordítót, a Baranya Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettesét. A pécsi és baranyai könyvtárosok mellett a Magyar Könyvtárosok Egyesülete is fájdalommal búcsúzik tőle.

Állami kitüntetések – Augusztus 20. alkalmából a következő kollégák részesültek kitüntetésben: Rózsa György (a Magyar Köztársasági érdemrend Tisztekeresztje), Hidas Valéria, Szendrei Ignácné (a Magyar Köztársasági Ezüst érdemkereszt Polgári Tagozata), Bereczky László, Boda Miklósné, Celler Zsuzsanna, Csomor Tibor, Dezső László, Weisz Gábor (Szinyvei József-díj), Kertész Károly, Ormosi László, Surján Miklós, Vizi László (Népművelésért). Az elnökség nevében Poprády Géza írt üdvözlő levelet a kitüntetetteknek, akiknek ezúton is gratulálunk!

Egri vándorgyűlés – Minden résztvevő nevében köszönjük az egri kollégák odaadó előkészítő munkáját, fáradhatatlan derűjét. Eger városa nagyszerű adottságaival ideális helyszínnek bizonyult, és a köszöntőkből is kiderült, hogy vezetői nagy figyelmet fordítanak a könyvtárakra. A plenáris ülés előadásait azok is olvashatják a 3K szeptemberi számában, akik idén nem tudtak eljönni a vándorgyűlésre. Minden bizonnyal a szekciósülések előadásainak legjava is megjelenik a szakajtóban. – További vándorgyűlési menetrend: 1996 – Debrecen (már megkezdődtek az előkészületek!), 1997 – Kecskemét, 1998 – Salgótarján (ahogy az az egri plenáris ülésen már elhangzott, a Nógrád Megyei Szervezet most jelentkezett, hogy szívesen megrendezné az 1998-as vándorgyűlést).

Elnökségi ülés – A vándorgyűlés alkalmával augusztus 9-én összeült az MKE elnöksége Egerben a Megyei Könyvtárban. A nyílt napon a tagság elé terjesztendő felhívást az elnökség megvitatta és jóváhagyta. Az elnökség döntött a hálózati tanfolyam díjáról, tájékoztatót hallgatott meg az Összefogás a könyvtárakért akció előkészületeiről a helyi MKE-szervezetekben, majd sorra vette, hogy mely témákat vessék fel az MKE képviselői a békéscsabai könyvtárpolitikai tanácskozáson, szeptember 22-én.

Tanácsülés – 1995. szeptember 6-án tartotta a tanács soros ülését. Napirend előtt konkrét példák hangzottak el az önkormányzati könyvtárakat ért hátrányos intézkedésekről (gyarapítási keret elvonása, az összevonások veszélyei, a megszüntetési tervek). A tanács fontosnak tartja, hogy az OKT vagy egyéb fórum tárgyalja meg ezeket a problémákat. – A vándorgyűlés tapasztalatait Balogh Béláné összegezte. A jövő évi debreceni vándorgyűlés szervezői meghívták az egri kollégákat egy részletes tapasztalat-átadásra. Hosszabb beszélgetés bontakozott

ki a nyílt nap kapcsán. Célszerű lenne a tanáccsal előre egyeztetni és a következő két részre osztani a nyílt nap programját: 1. könyvtárügyi/könyvtárpolitikai kérdések és 2. egyesületi élet. – A tanács tagjai meghatározták azokat a témákat, amelyeket a szeptember 22-i békéscsabai könyvtárpolitikai tanácskozáson javasolnak felvetni. – A tanács javasolta az elnökségnek, hogy a Nemzeti Informatikai Stratégia könyvtári vonatkozásairól egyesületi keretben szervezzen tájékoztatót. – Szalai Gáborné (Győr) beszámolt a Magyar Könyvtárügyért Alapítvány helyzetéről, terveiről. – Végül a tanács elfogadta az elnökség javaslatát és megkezdte egy, a Fitz-díj odaítélését előkészítő bizottság megszervezését az Olvasószolgálati, a Közkönyvtári és a Társadalomtudományi Szekció egy-egy képviselőjéből.

Kormányelőterjesztés a kötelempéldányokról – A Művelődési és Közoktatási Minisztérium megküldte az MKE-nek az előterjesztés tervezetét véleményezésre. Az elnökség tagjai az újabb változatról az idő rövidsége miatt levélben nyilvánítottak véleményt. Az észrevételeket (amelyek a dokumentumok körével, a szabálysértési eljárást kezdeményezhető könyvtárakkal, a hatálybalépés időpontjával, a bírság összegével voltak kapcsolatosak) a titkárság megküldte az MKM Jogi és Igazgatási Főosztályára.

Török András levele – Az MKM helyettes államtitkára köszönettel vette az elnökség levelében foglalt javaslatokat a művelődési tárca 12 pontjával kapcsolatban. Hangsúlyozta, hogy a jövőre tervezett Közkönyvtárak éve kezdeményezés csupán első lépés lenne a könyvtárak teljes körét felölelő és ezért jóval nagyobb befektetést igénylő rendszerterv társadalmi elfogadtatásához.

Dereguláció – Az MKM Könyvtári Osztálya arról értesítette a könyvtárakat, hogy megkezdődik a művelődési tárcát érintő jogszabályok felülvizsgálata. Először az 1990. június 30. előtti jogszabályok és rendelkezések hatályon kívül helyezésére, módosítására vagy egyszerűsített újraszabályozására kért javaslatokat.

Összefogás a könyvtárakért akció – Az MKE helyi szervezetei sokféle programra készülnek az október 9–15-i héten, a központi programot tartalmazó füzet még nyomdában van, a KIK titkársága fogja eljuttatni az érdekeltekhez.

Törvénykezési szeminárium – A végéhez közeledik a szeptember végi rendezvény előkészítő munkája. A szeminárium munkaanyagait már korábban a résztvevők rendelkezésére bocsátotta az MKE titkársága. A magyar háttérelőadások és a vita mellett érdekesnek ígérkezik a harmadik nap programja is, amikor a külföldi résztvevők (a szomszéd országok, valamint Csehország és Lengyelország „megfigyelői”) adnak tájékoztatást országuk könyvtári törvénykezéséről. A külföldi meghívottak között van Giuseppe Viticello az Európa Tanács, és Monika Segbert az Európai Bizottság részéről. Mindkét szervezet jelentős támogatást nyújtott a szeminárium megrendezéséhez. Érdeklődést mutat a szeminárium iránt a budapesti Open Society Institute is.

Petrik Géza-emlékülés – 1995. október 3-án az Országos Széchényi Könyvtár VI. emeleti előadótermében 10.30-kor kezdődik az OSZK, az MKE Bibliográfiai Szekciója és a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése közös rendezvénye.

HUNGARNET – Az MKE rendes tagja lett a HUNGARNET Egyesületnek. Ezzel különböző kedvezmények illetik meg. Így például már a számítógépes hálózati tanfolyam költségeihez is jelentős támogatást kaptunk!

Hálózati tanfolyam – A szervezetek/szekciók levélben megkapták a tanfolyam legfontosabb tudnivalóiról szóló füzetet, reméljük, a tanfolyam híre minden érdeklődőhöz eljut. A tanfolyamot az MKE, az MKE Műszaki Szekciója és a Zrínyi Katonai Akadémia Informatikai Központja szervezi. A költségek javát az MKE és az NIIF program támogatása fedezi, így a tanfolyami hozzájárulás – MKE-tagoknak – mindössze 2000 Ft/fő. A tanfolyam időpontja: 1995. október 10–11., 17–18., 24.

Fejér Megyei Szervezet – Hegedűs Éva elnök tudósításából értesültünk, hogy az FMSZ július 23-tól 26-ig krakkói tanulmányutat szervezett tagjainak. A résztvevők megtekintették a Jagelló Egyetem Könyvtárát, majd meglátogatták a cisztercita rend könyvtárát. Jutott idő a várossal való ismerkedésre és a wieliczka-i sóbánya megtekintésére is. A látottak és hallottak sokáig emlékezetesek maradnak a résztvevőknek. Szlovákián áthaladva Közép-Európa egyik legszebb fekvésű váránál, Árva váránál időzött a csoport. Az FMSZ-nek ez volt a negyedik külföldi tanulmányútja.

Somogy Megyei Szervezet – Számlaszámuk megváltozott, az illetékes OTP-fiók számlaszáma: 399-98002, az MKE Somogy Megyei Szervezet számlaszáma ezen belül: 790-10943-7.

Társadalomtudományi Szekció – Ahogy az előzetes rendezvénynaptárban már többször szerepelt, a TSZ a XVI–XVIII. századi könyvek számítógépes feldolgozásának problémáiról rendez egy napos konferenciát az OSZK-ban. Kitértek az időpontot is: december 5-re. A tervezett témacsoportok: 1. A könyv- és könyvtári kutatás eredményei (nemzeti, regionális, helyi kezdeményezések, munkálatok), 2. Részkérdések: possessor-kutatás, gyűjteménykatalogusok stb., 3. Az egységesítés gyakorlata: lehetőségek, módozatok, 4. Külföldi minták a gépesítésben (szabályzatok, szabványok), 5. Egyebek (pl. felhasználható adatbázisok). A részvételi szándékot, illetőleg a tervezett előadások témáját kéri a szervezők (Haraszi Pálné, Monok István, Murányi Lajos, Sonnevend Péter) jelezni.

Tolna Megyei Szervezet – Szeptember 8-án a TMSZ továbbképzést tartott a gyermekkönyvtárban. Bariczné Rózsa Mária, az MKM Közművelődési Főosztályának könyvtári referense Mit vár tőlünk az önkormányzat és milyen gazdája a könyvtáraknak címmel tartott előadást. Ezután önbizalom-erősítő és önismereti gyakorlatra, majd munkaebédre került sor.

Zempléni Könyvtárosok Szervezete – A ZKSZ július 19–21. között Sátoraljaújhelyen rendezte meg A határon túli könyvtárosok első zempléni tanácskozását, amelyen közel 50 szlovák, szlovákiai magyar, kárpátaljai, erdélyi, magyarországi szlovák és magyar könyvtáros vett részt. A közkönyvtárakról rendezett fórum keretében Papp István, a FSZEK főigazgató-helyettese tartott vitaindító előadást. Ezt követték a régióban működő különböző típusú könyvtárak vezetőinek korreferátumai. A tanácskozás délután a vendég könyvtárosok hozzászólásaival folytatódott. A vendégek meglátogatták a Zempléni Levéltárat, a Kazinczy-Múzeumot, és másnap Sárospatakon folytatódott a program a Nagykönyvtár, majd a Városi Könyvtár meglátogatásával, később városnézésre és borkóstolóra is sor került. A ZKSZ tervezi, hogy a második zempléni tanácskozást Sárospatakon tartják majd.

IFLA-konferencia, Isztambul – Egyesületünket Poprády Géza képviselte.

Az elnökség 100 ezer forinttal szeretne volna támogatni Nagy Ferenc részvételét is, de neki sajnos nem sikerül más forrásokból a hiányzó összeget előteremtenie.

Temesvári meghívás – A Román Közművelődési Könyvtárosok Egyesülete az évi temesvári vándorgyűlésén az MKE-t Bátonyi Viola képviselte.

Libtech '95 – A hatfieldi (Anglia) kiállításra és konferencián való részvételre az elnökség tíz kollégának ajánlott fel 10-10 ezer forintos támogatást. Deák Nóra, a debreceni KLTE Könyvtárának munkatársa tudott élni a lehetőséggel. Reméljük, hogy beszámolóját olvashatjuk a 3K-ban!

Soros-pályázatok – A Soros Alapítvány október 20-i határidővel két pályázatot is kiírt. Az egyik pályázat városi és megyei közművelődési könyvtáraknak szól, közhasznú információs szolgáltatások, valamint könyvtári adatbázisok kiépítésére és fejlesztésére, a másik könyvtári, levéltári és múzeumi dokumentumok restaurálására. Pályázati űrlap és részletes információ az alapítvány irodájától kérhető: 1014 Budapest, Országház u. 9. tel.: 202-6211.

Előzetes rendezvénynaptár:

- 1995. szeptember 28–30. Törvénykezési szeminárium (az MKE országos rendezvénye), Budapest, OSZK
- 1995. október 3. Petrik Géza-emlékülés (Bibliográfiai Szekció), OSZK
- 1995. október 9–15. Összefogás a könyvtárakért akció (országos rendezvénysorozat)
- 1995. október 10–14. Compfair '95. Nemzetközi számítástechnikai szakkiallítás és vásár, BNV
- 1995. november 6–9. DAT '95 konferencia és kiállítás (Magyar Adatbázisforgalmazók Szövetsége), Budapest, Thermal Hotel Helia
- 1995. november 21. Mít nyújt a könyvtáraknak az Internet? (az MKE országos rendezvénye), Budapest, OSZK
- 1995. november vége: Szerzői jogi szeminárium (még nincs pontos időpontja)
- 1995. december 5. A XVI.–XVIII. századi könyvek számítógépes feldolgozása (szakmai eszmecsere az MKE Társadalomtudományi Szekciójának szervezésében)
- 1996. január 29–31. 4. BOBCATSSS-szimpozium (korábban „holland-magyar”), Budapest, OSZK

Állást keres – Vida András (1114 Budapest, Bocskai út 7., Tel.: 183-2532) népművelő-könyvtár szakos egyetemi végzettséggel, angol-német-francia-spanyol nyelvismerettel, módszertani vagy feldolgozó munka területén.

Ez alkalommal nem érkezett be közlésre szánt állásajánlat.

Ismét kérjük mind az állást keresőket mind az állást kínáló intézményeket, hogy hirdetésüket töröljék nyilvántartásunkból, ha már sikerült elhelyezkedniük, illetve betölteniük az állást. Kérjük, hogy – ha szükséges – inkább időnként telefonon újítsák meg hirdetésüket! Köszönjük.

